

hírös

HISTÓRIÁK

A KECSKEMÉTI MÉDIACENTRUM HELYTÖRTÉNETI MAGAZINJA

Értékeink nyomán

A Coburgoktól a Városháza megújulásáig...

Fotó: Borzák Róbert

AGRÁRMINISZTERIUM

Feltárul a „Barátok”
egykori kolostora....

154 éves a

KECSKEMÉTI LAPOK

KTV

hiros.hu

KECSKEMÉTI
LAPOK

KEDVES OLVASÓINK!

Önök a Hírös Históriák 2023. évi első lapszámát tartják kezükben, amely ismét igen széles idősíkon mozogva igyekszik bemutatni városunk gazdag történelmi múltjának és kultúrtörténeti sokszínűségének eddig talán kevésbé ismert részleteit.

A lapszám tematikáját – a Hungarikum Bizottság által nyújtott támogatásnak köszönhetően – az egyes Kecskemét települési, megyei, kiemelkedő nemzeti értékeinek mélyebb megismertetése érdekében állítottuk össze, azonban szokásunkhoz híven kiemelt figyelmet szenteltünk az egyes évfordulóknak, városunkhoz szorosan kötődő neves személyek életútjának is.

Évfordulós összeállításunkban kiemelt szerepet szántunk az éppen 80 éve megtörtént doni katasztrófa történetének, amely országos szinten a harcoló magyar hadsereg hatvanszázalékos veszteségét okozta. A tragédia mélyen él a kecskeméti emlékezetben is, amely történetnek utolsó átlélője, Szeverényi István, a közelmúltban hagyta el az élők sorát. Kenyeres Dénes írása a Kecskeméten működő laktanyák, a „magyar huszár” és a „magyar szablya” mementója is egyben.

A hetvenhat oldal terjedelemben most megjelenő magazinunk kilenc szerzője közül Fazekas András Kristóf régész rendkívül fontos tényeket közöl az egykori ferences kolostor, a jelenlegi Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem kecskeméti tagintézményeként működő épület múltjából, amely eddig nem ismert tényekre enged következtetni Kecskemét középkori története, a város akkori élete kapcsán.

Biztos vagyok abban is, hogy dr. Tóth Szilárd levéltáros írása sokak számára fog meglepetést okozni, hiszen egy olyan témát érint, amely napjainkban is fontos. Visszatekeri az idő kerekét az első világháború időszakába, ahol a kecskeméti hátszágban lezajlott, cigányságot érintő razziaikat és azok körülményeit vizsgálja, rendkívül jól illusztrálva és dokumentálva azt.

„Fémjelek a múltból” címmel igazi csemege várja a numizmatika szerelmeseit, hiszen Bezsenyi Ádám történész a Kecskeméti Katona József Múzeum érem- és plakettanyagából készített Önöknek válogatást. Példának okáért kiváló műtárgyfotókon tanulmányozható az 1947-ben megrendezett Csillagtúra emléklakett mellett az egyes kecskeméti iskolák kitűző állománya is.

Az emlékevek kapcsán nem mehetünk el a 100 éve született Bozsó János festőművész, múzeum-alapító kecskeméti öröksége mellett sem, amely kapcsán fia, ifj. Bozsó János foglalja össze röviden édesapja életművét, az emlékvé tiszteletére rendezett kiállítás tartalmát.

A Szász–Coburg–Gothai hercegi ház kecskeméti kapcsolatai, Abonyi Lajos és Ladics Tamás életműve mellett sok-sok érdekességgel várja Önöket a Hírös Históriák tavaszi–nyári száma, amelyhez hasznos időtöltést kívánunk!

Hajagos Csaba
felelős szerkesztő

A kiadvány a Hungarikum Bizottság és az Agrárminisztérium HF/490/2022-számon nyilvántartott támogatási szerződése alapján készült.

AGRÁRMINISZTERIUM

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

KECSKEMÉT
MEGYEI JOGÚ
VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

TARTALOM

KTV KIEMELŐ

Kulturális örökségünk nyomában. Régészeti kutatások a Kodály Intézetben 5

Mozaikok a kecskeméti cigányság történetéből...

Cigányrazziák Kecskeméten az első világháború idején 10

KTV PILLANATKÉP

Báron László (1931–2011) kecskeméti életműve II.

„Hódolatom szülővárosomnak” 14

KTV TÜKÖR

Értékeink nyomán – „Kecskemét, hős város”

– várostörténet a középkortól napjainkig.

Különleges várostörténeti kiállítás nyílt a Városházán 22

Kecskemét numizmatikai különlegességei.

Emlékérmek, plakettek, jelvények

a Kecskeméti Katona József Múzeum történeti gyűjteményéből 32

ÉRTÉKŐRZŐK

100 éve született Bozsó János – Bozsó 100 emlékévé 42

A Koháry-örökség margójára – A Szász–Coburg–Gothai hercegi ház

és Kecskemét kapcsolata 44

Kecskeméti krónika, évfordulók, portrék

80 éve történt – Kecskeméti katonák a Don-kanyarban 52

Ladics Tamás – Mélységesen mélyen ismerte a zenét 64

Abonyi Lajos – A fonó krónikása 66

Podlipny Gyula – „Nem nézhettem, hogy a művésztelep tagjai éhezzenek” 70

Múlt és jelen az évfordulók tükrében 74

Jeles magyarok kecskeméti kötődései 75

Szerzők:

Bezsenyi Ádám

történész

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

ifj. Bozsó János

elnök

(Bozsó Gyűjtemény Alapítvány)

Fazekas András Kristóf

régész

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

ifj. Gyergyádesz László

művészettörténész, osztályvezető

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Kenyeres Dénes

hadtörténész

(Honvéd Hagományőrző Egyesület)

Péterné Fehér Mária

nyugalmazott főlevéltáros, elnök

(Kecskemét Írott

Örökségéért Alapítvány)

dr. Tóth Szilárd

levéltáros

(MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

Varga Géza

újságíró

(Hős Naptár)

dr. Virág Zsolt

művészettörténész, ügyvezető

(Magyar Kastélyprogram Nonprofit Kft.)

HÍRÖS HISTÓRIÁK

A Kecskeméti Média centrum helytörténeti magazinja 21. SZÁM (2023. TAVASZ–NYÁR)

ISSN 2498-4957

KIADÓ: Kecskeméti Televízió Nonprofit Kft.

6000 Kecskemét, Szabadság tér 2.

Telefon: +36 76 570 440,

E-mail: info@hiros.hu

FELELŐS KIADÓ: KOZÁK POLETT

ügyvezető-főszerkesztő

FŐSZERKESZTŐ:

KOZÁK POLETT

(kozak.polett@hiros.hu)

FELELŐS SZERKESZTŐ:

HAJAGOS CSABA

(hajagos.csaba@kkjm.hu)

SZERKESZTŐ:

IFJ. GYERGYÁDESZ LÁSZLÓ

(gyergyadesz@gmail.com)

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:

EURO BIOINVEST KFT.

KORREKTOR: VARGA GÉZA

MARKETINGMUNKATÁRS:

PIRÁNSZKINÉ SERES SÁRA

seres.sara@hiros.hu

NYOMDAI MUNKÁK:

LÓCZI ÉS TÁRSA

NYOMDAIPARI KFT.

RÉGÉSZETI KUTATÁSOK A KODÁLY INTÉZETBEN

Városunk egyik ikonikus, bár a köztudatban talán kevésbé jelen lévő épülete a Kéttemplom közben fekvő egykori ferences kolostor, mely a Kodály Intézetnek ad otthont. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem kecskeméti tagintézménye az elmúlt években mind külső, mind belső formájában újjászületik. E munkáknak köszönhetően nyílt lehetőségünk 2021 decemberétől kezdve, a kivitelezési munkákkal párhuzamosan régészeti megfigyelést folytatni az egykori kolostor épületén belül. A következőekben e kutatás egy-egy eredményét kívánjuk bemutatni a teljesség igénye nélkül.

A munkálatok jelenlegi ütemében az épület öt helyiségén, szobáján belül, azok alatt új pincészt kerül kialakításra, mintegy 250 m² nagyságban. A jelenlegi küszöböktől számolva közel 4 méter mélységig követtük nyomon a munkavégzést, tártuk fel és dokumentáltuk az előkerülő régészeti jelenségeket, csomagoltuk el a régészeti leleteket, melyek száma több ezer darabra tehető.

Különleges helyzet volt ez a munka egy olyan régész számára, aki elsősorban a vármegye területén megvalósuló

„zöldmezős” beruházások kapcsán vezet feltárásokat, hiszen épületen belül, falak között végezhetjük el a leletmentést. Már az első földrétegek eltávolításakor látszott, hogy alapvetően két dimenzióban – melyek azonban egymással sok ponton érintkeznek – kell gondolkodnunk a kutatás során.

Egyrészt az épületegyüttes építéstörténetére vonatkozó megállapítások tehetők a kibomló falszakaszok megtisztítása, dokumentálása, illetve a régészeti jelenségekkel való kapcsolatuk megfigyelése által.

A másik irány a klasszikus régészeti munka, hiszen az már az első napokban világossá vált, hogy a kolostor több mint 300 évvel ezelőtti építésekor csak minimális mértékben rongáltak a 18. század előtti rétegeket. A falakat gyakorlatilag belealapozták a középkori Kecskemét magjába, arra mintegy védőréteget húzva. Úgy is fogalmazhatunk, hogy egy nagyra nőtt időkapcsolat hagytak hátra – tudtukon és szándékukon kívül – az egykori kecskeméti építők. Kis kitérőként megjegyezném, hogy a fent említett közel négy méter vastag rétegsor, amely a város majd ezer évét öleli fel, még Magyarország olyan települése is ritkának számít, ahol a történelmi fejlődés során Kecskemétnél komolyabb városiasodás ment végbe.

A következőekben ennek a két dimenzióknak egy-egy, a várostörténet szempont-

Késő középkori objektumok feltárás közben

jából igen fontos megállapítását kívánom bemutatni. Az eredmények igen frissek, a teljes kiértékelés egy nagyobb munka keretében valósulhat meg, reményeink szerint inkább a közeli, mint a távoli jövőben.

A beruházási terület Kecskemét város egyik legfontosabb műemlékegyüttese, mely a legszorosabban vett középkori városmag szívében, a 14. század elején épült plébániatemplom közvetlen szomszédságában helyezkedik el. A ferencesek az 1640-es években kapták meg a területet, ahová először egy fakolostort építettek fel, ám az 1678-ban leégett. Emiatt az 1700-as évek legelején kezdték el építeni, immáron téglából a ma is látható kolostort, amelyet 1736-ban fejeztek be.

A 18. század elején épített négyszög alaprajzú kolostorépület keleti sarkán található egy, a sétálóutcáról is feltűnő, kiugró toronyépület, mely a város legrégebbi világi épülete. Építése az 1974-es kutatások alapján, Biczó Piroska megállapításai szerint a 15. századra valószínűsíthető. Ez a keltezés elsősorban művészettörténeti elemzések alapján született, párhuzamok alapján az utcáról is látható kulcslyuk

alakú lőrések kialakítása erre a korszakra tehető. Fontos hangsúlyozni, hogy régészeti feltárás, egy kisebb, 80 cm széles és 1,5 méter mély szonda kivételével ez idáig nem történt sem ebben az épületrészben, ahogy a kolostoron belül sem. A közel 50 évvel ezelőtti feltárás során ebben a 4,5 m x 4,5 m alapterületű toronyban, annak északkeleti falán egy elfalazott ajtónyílást talált az ásató, illetve egynemű feltöltést, melyből jogosan következtetett arra, hogy a szóban forgó szint lehetett a pince. Az elmúlt két év munkái pontosították a helyzetet, hiszen mi már az egész tornyot kutathattuk. Igen nagy meglepetésünkre az egykori ajtóval, kapuval szembeni falon három elfalazott, feltehetően ablakként értelmezhető nyílást találtunk, ami kétségsbe vonja, hogy itt lehetett az egykori pince, sokkal valószínűbb, hogy az eredeti földszintet szabadítottuk ki. Így ez a torony a mostani állapotához képest egy emelettel magasabb volt egykor, mely földszintet kívülről „elfedte a Város”, tehát feltöltődött. Ez volt az egyetlen olyan helyiség, ahol a földmunkák során végig egynemű betöltéssel találkoztunk, mely erősen

törmelékes volt, s teljes mélységig a 18. századra jellemző kerámiatöredékek, sőt pénzérmék is kerültek elő. Bizonyos tehát, hogy a kolostor építésekor, a 18. század első harmadában megkeresztül a torony egy funkcióváltáson, ekkor töltik fel azt, s csatolják a kolostornégyzethez, már kibővült formában, mely bővítés keleti irányba a késő középkor – kora újkor fordulóján történhetett.

Hogy a középkor folyamán mi lehetett ennek a toronynak a funkciója, erősen kérdéses, méreteiből adódóan valószínűsíthető egyfajta adminisztratív és/vagy védelmi szerep. Ez utóbbi lehetőséget „magyarázzák” a már hivatkozott lőrések. Kecskemét és vármjai az 1400-as évek elején királyi, pontosabban királynéi birtok, tulajdon. 1415-ös oklevelében Zsigmond királyunk második felesége, Cillei Borbála mint tulajdonos utasítja rendre a saját vámszedőit, hogy ne vámolják a szegedi polgárokat. Kérdés, hogy e vámszedők központját, védendő raktárát tártuk-e fel az elmúlt két évben. Sajnos ezt egyértelműen bizonyítani nem tudjuk, ugyanakkor elvi lehetőségként nem szabad kizárni

Díszkerámiák a késő középkor időszakából

sem. Az viszont magabiztosan állítható, hogy a város legfontosabb és legidősebb, ha kissé más formában, de ma is álló, középkori eredetű világi épülete tárta fel egy titkát az elmúlt hónapokban.

A másik, a város középkori épített örökségével kapcsolatos felfedezésünket az egykori tanári szoba mélyítése során tettük. A helyiség délnyugati fala ugyanis nem egy egyszerű téglafalazat volt. A külső homlokzat alapját ugyanis egy lépcsőzetesen visszabontott, faragott kváderkövekből épített falszakasz adta, amire a barokk időszakban a téglafalat építették. Ez a kőfal északnyugati irányba az épületen kívül is folytatódott a Barátok temploma felé. E falszakasz esetében egy úgy nevezett szuperpozíciót is sikerült

megfigyelnünk, ugyanis a kőfal alapozásakor egy 12–13. századi félig földbe mélyített lakóházat keresztbe vágtak az egykori mesterek. Mi mondható el tehát erről az egykor volt épületről? Bizonyára az Árpád-kor után építették, pusztulása pedig megelőzte a kolostor építését. Az egykori kőépület tájolása legalább részben megegyezhetett a jelenlegi kolostorral, ezért használták fel az egykori falat, falszakaszt a ferencesek. Nem olyan látványos módon, de ezzel a fallal is nőtt a kecskeméti középkori, késő középkori épített emlékek száma.

Az előzőekben már érintettük a régészeti eredményeket. A legfontosabb megfigyeléseink a késő középkor illetve az Árpád-kor időszakára vonatkoztak.

Árpád-kori (12–13. század) félig földbe mélyített ház, háttérben a középkori eredetű, visszabontott falszakasszal

A középkori eredetű torony elfalazott ablaknyílásai

A 16–17. század környékéről igen nagyszámú emlék került a felszínre, kizárólag települési objektumok formájában. Mit is jelent ez? Több helyen sikerült megfigyelnünk egy igen keményre letaposott felszínt, mely egykori út és/vagy tér, teresedés lehetett. Ebből a korszakból kerültek elő még terménytároló vermek, gödrök, egykori sövényfalas épületek alapozási árkai, illetve az ehhez az épületekhez tartozó leégett paticsfalazás fehérre vakolt darabjai. Elképzelhető, hogy ez utóbbi maradványok az 1678-ban leégett kolostor-elődhoz tartoztak. Kiemelendőek továbbá azok a közel 500 éves, gerendamaradványokat is tartalmazó kutak, melyek az egykori Tanulmányi Osztály és vizesblokkok alatt voltak. Az, hogy hogyan is nézett ki összességében a késő középkori illetve török kori terület további feldolgozást igényel. Semmiképp

nem könnyíti meg a munkánkat az a körülmény, hogy elszórtan, egy-egy helyiséget, mint egy kirakós egy-egy egymáshoz nem illeszkedő darabját kutattuk meg. Ugyanakkor, ha nem vagy csak részben rendelkezünk majd egy „nagyképpel”, a felszínre került információk és tárgyak így is nagyon értékesek. Az már mindenképpen kijelenthető, hogy a városnak egy módosabb, központi része lehetett itt, erre utalnak a nagy számban előkerült import, nyugat-európai kerámiák.

Aprólékosan lefejtve az előbbi réteget, megközelítőleg 3 méteres mélységben értünk el a legrégebbi emlékekig. Ezek az Árpád-kor időszakából származtak, annak is a második feléből, a 12–13. századból. A jelenségek félig földbe mélyített házak, gödrök, kemencék, sáncolásra használt árokszakaszok voltak, meglehetősen nivós kerámia leletanyaggal, elsősorban nagy-

számú cserépbogrács töredékekkel, de fehér kerámiából készült palackokkal is.

Kecskemét központjában a lehető legszorosabban vett városmagban ez idáig nagyon kevés Árpád-kori emlék került elő. Talán nem túlzás kijelenteni, hogy az előbb felvillantott, a Kodály Intézet alatt húzódó település lakói azok az emberek lehettek, akik elsőként hivatkozhattak magukra kecskemétiként 800–900 évvel ezelőtt.

Ahogy arra a cikk elején utaltunk, a munkálatok során több ezer darab régészeti leletet csomagoltunk el, s szállítottunk raktárba. Ezek túlnyomó többsége – ahogyan az a feltárások esetében általánosan tekinthető – kerámiatöredék és konyhai hulladék, állatsont volt. Ugyanakkor a folyamatos fémkeresőzésnek hála, közel három tucat pénzérme is előkerült, melyek közül a legfiatalabb Ferenc Józsefnek egy 1859-es verete, a legidősebb

pedig Zsigmond királyunk 14–15. század fordulóján vert kis váltópénze, úgy nevezett quaring-ja volt. Kiemelendőek továbbá a távolsági kereskedelem itt előkerült emlékei, a pénzhelyettesítőként, Németalföldről és Nürnbergből származó 16–17. századi úgynevezett zsetonok.

Ahogy azt többször érzékeltetni próbáltam, bár a Kodály Intézet, az egykori ferences kolostor feltárásának terepi része gyakorlatilag véget ért, a munka dandárja, az eredmények kiértékelése még csak most következik. Ha nem is az egészről, de a feldolgozás egy-egy fontos mozzanatáról minden bizonnyal a Hírös Históriaik hasábjain is hírt adunk. Végezetül szeretném megköszönni mind a beruházó, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, mind a kivitelező HÉP Zrt. támogató hozzáállását a munkánkhoz.

Fazekas András Kristóf

CIGÁNYRAZZIÁK KECSKEMÉTI

Bevezetés

A cigányok ügye a politikusokat leginkább csak a közigazgatást megzavaró kóbor cigányok vonatkozásában érdekelte a XIX. században és a XX. század elején. A legfontosabb, nevesítetten a cigányokra vonatkozó rendelkezés a 15.000/1916. számú BM-rendelet volt, amely a sátoros, kóborló cigányok összeírásáról, felkutatásáról intézkedett és kizárólag a vándorlást folytatókra vonatkozott (ezt egészítette ki a 15.001/1916. számú BM-rendelet). Ez volt az a rendelet, amely meghatározta a kor közigazgatásának viszonyulását a cigánykérdéshez. Az alapvető problémának a közigazgatásban azonban azt tekintették, hogy a háború idején a kóbor cigányok kivonják magukat a katonáskodás és az adózás alól. Ezért meghatározták a legfontosabb intézkedéseket. Definiálták, hogy ki is tekinthető kóbor cigánynak (kóbor cigány, aki nem tudja bizonyítani, hogy van lakóhelye), mit kell tenni azzal, akinek van lakóhelye, de nem ott tartózkodik (hazatoloncolni szükséges). A hadsereg igényeire is tekintettel voltak (igavonó állatok elvétele és a hadseregnek történő átadása), valamint a közigazgatás igényeit is igyekeztek kiszolgálni (cigányigazolvány kiadás minden 12. évét betöltött személynek). Ehhez a rendelethez kapcsolódik a 84.471/1916. BM-rendelet, amely

a „A kóbor cigányok gyermekeinek állami menhelyeken való elhelyezéséről” címet viseli. Ez a 7 éven aluli gyermekek állami gondoskodásba vételét írta elő. Ezzel vélték megakadályozni a kóborló életmód újratermelődését.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a fenti rendelet ellenére az első világháború kitörése nemcsak a magyarokat szólította a sorozóbizottságok fürkésző tekintete elé, hanem a magyarországi cigányságot is. Cigány és magyar honvédek rövidesen egyazon rideg lövészárkokon osztozkodtak a kietlen hadszíntereken. A besorozott cigányok nagyrészt mesteriségüket kamatoztatták a hadseregben, tábori kovácsként, mészárosként dolgoztak, akik pedig a famegmunkáláshoz vagy a kosárfonáshoz értettek, azokat erődítési munkálatokhoz osztották be. Az sem számított ritkaságnak, hogy a cigányok kémként, felderítőként, huszárként, rohamistaként vagy haditengerészként szolgáltak a világháborúban. A cigányzenészeket pedig a katonazenekarokba osztották be, vagy hangászok lettek. A cigány katonák között éppúgy találhattunk hősi halottakat, hadifogságba esetteket, mint nem cigány társaik között. Szintúgy a hőstettükért többen is büszkélkedhettek I. és II. osztályú Ezüst Éremmel vagy Bronz Vitézségi Éremmel. Egyesek a katonai ranglétrán is előbbre jutottak; örvezetői, tizedesi, szakaszvezetői, őrmesteri vagy éppen törzsrőmesteri rangig vitték.

A rendelkezésekkel kapcsolatos kecskeméti történetek

A rendelet megjelenéséről és leglényegesebb momentumairól a Kecskeméti Újság számolt be: „Sándor János belügyminiszter a törvényhatóságokhoz és csendőrségekhez körlevelet intézett, melylyel elrendelte az ország területén található összes cigányok összeírását, sorozóbizottság elé állítását és hatósági felügyelet alá helyezését. A rendelet a többi közt hivatkozik arra, hogy a kóbor cigányok a béke idején sem igen felelnek meg az állampolgári kötelezettségeiknek és főleg a katonáskodás és az adózás alól vonják ki magukat. Épp ezért szigorú intézkedésekkel kell gondoskodnia arról, hogy a kóbor cigányok a haza védelméből és a közérdekű munkálatokból kivegyék a maguk részét. A rendelet mindazokra a cigányokra kiterjed, akiknek állandó lakhelyük nincs, tekintet nélkül arra, hogy tudnak-e igazolni valamely foglalkozást, vagy sem, vagy hogy rendelkeznek-e a megélhetésre szükséges anyagi eszközökkel. A községi

TEN AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN

Kolompár Péter internált családtag igazolási jegye

Forrás: Élet a régi Kécskeméten Facebook-csoport

CSKEMÉT
gigányváros

Forrás: Élet a régi Kécskeméten Facebook-csoport

előjáróság, illetve a rendőrkapitányok kötelesek a kóbor cigányokat rendőri karhatalom igénybevételével előállítani és lovaikat lefoglalni. A hatóságok lehetőség szerint nyilvántartást köte-

lesek készíteni róluk és másodpéldányát a statisztikai hivatalhoz kell beterjeszteni. A hétéven alóli gyermekek állami menhelyekbe adandók, a 18-50 éves férfiakat pedig sorozás elé kell állítani. Mindegyik cigány, aki 12-ik évét betöltötte, a hatóságtól cigány-igazolványt kap."

A rendelet szövege kiemeli még, hogy „– miután a nagy drágaság közepette a könyöradományok is megritkulnak – az éhségtől gyötört cigányok fokozott mértékben veszélyeztették a közbiztonságot”.

Szintén a rendelet szövege jelzi, hogy „...a jelen rendeletben foglalt intézkedé-

seknek az a céljuk, hogy egyrészt megszüntessék azt a veszélyt, amelyet a kóbor-cigányok a közbiztonságra ezidőszerint jelentenek, másrészt, hogy mindazoknak a törvényes rendelkezéseknek, amelyek az állam minden polgárára egyaránt kötelezők, a kóbor cigányokkal szemben is érvényesülést biztosítsanak”.

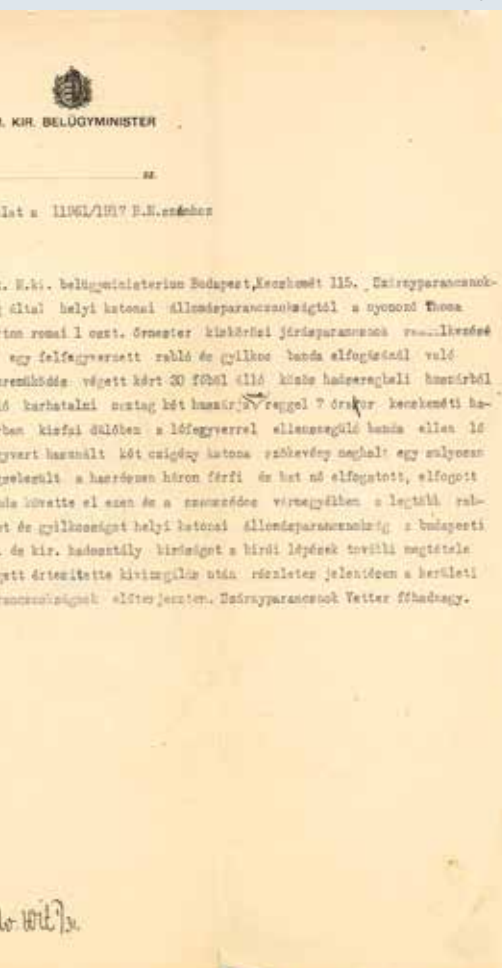
A legfontosabb feladat tehát a kóbor cigányok szokásos kóborlásának megakadályozása volt, el kellett őket tiltani a kóborlástól, tartózkodási helyet kellett nekik kijelölni, valamint felügyeletükről gondoskodni. A betegségben nem szenvedő lovaikat, öszvéreiket, szamaraikat hadi szolgáltatásként le kellett foglalni. A főszolgabírónak gondoskodni kellett róla, hogy a kóbor cigányok himlő ellen be legyenek oltva, meg kellett vizsgálni őket, hogy ragályos és fertőző betegségben nem szenvednek-e.

A fenti intézkedéseket alátámasztják, valamint a korabeli kecskeméti és Kecskemét környéki cigányság életkörülményeit kiválóan szemléltetik a kecskeméti Cigányvárost 1910 és 1930 között ábrázoló képeslapok és fotók, melyekből néhányat jelen írásban is szerepeltetünk.

12

Forrás: Fortepan

A kóbor cigányokról szóló rendelet vezérfonala az volt, hogy e cigányok az ország egész területén előre meghatározott rövid időközön belül, 1916. június 5. és 15. között tartott meglepetésszerű rendőri és karhatalmi portyázások eredményeként egyszerre elő legyenek állítva, így további kóborlásukat megakadályozva.

Felhívták a polgármestereket, hogy gondoskodjanak a város határában található kóbor cigányok előállítására céljából a rendőrség megerősítéséről, valamint, hogy az előállított kóbor cigányok átvétele, étellemezése, megőrzése, nyilvántartásba vétele és munkáltatása, valamint a hadköteles korban lévő férfiaknak a népfelkelő szemle elé állítása a fentebb idézett rendelkezéseknek megfelelően pontosan és lelkiismeretesen megtörténjen.

A körrendelet kézhezvételét követően, mint az a főispánnak írt beszámolójából kiderül, Sándor István polgármester nyomban magához kérte Papp György rendőrfőkapitányt, továbbá a bűnügyi osztályvezető Füvessy Imre helyettes rendőrfőkapitányt, valamint a katonai ügyosztályvezető Garzó Lajost és a segélyezési ügyek előadóját, Tormássy István rendőrkapitányt. A rendeletek tartalmának bizalmas jellegére történt figyelmeztetés után megismertette velük az előírt feladatokat. Ezután a kóbor cigányok ügyével évtizedek óta behatóan foglalkozó Füvessy Imre helyettes főkapitány urat bízta meg a rendeletben foglaltak végrehajtásával.

Az akkor még hatalmas kiterjedésű város területén Talfája, Nyír, Ballószög, Matkó, Koháryszentlőrinc, Szikra és Bugac térségében nagy kiterjedésű erdők voltak, amelyek a kóbor cigányoknak alkalmas búvóhelyül szolgáltak.

A világháború következtében ekkorra már 12 főre fogyatkozott a rendelkezésre álló rendőrlegénység létszáma. Ezért, hogy a rendeletben előírtak eredményesen teljesíthetők legyenek, megerősítésükre 30 főből álló katonai karhatalmi kirendeltséget kért Sándor István polgármester, hogy a város hat körletre osztott külterületét az 1916. június 5-től 16-ig terjedő időszakban állandó portyázás alatt tarthassák.

Az előállítandó kóbor cigányok ideiglenes elhelyezésére a Rávány téri községi népiskola helyiségeit, azok járművei és jóságai elhelyezésére pedig a 6. tizedben lévő 2-ik rendőrszoba udvarát jelölték ki.

Hogy a rendeletben foglaltaknak eleget tegyenek, a fentieknek megfelelően a várost hat körletre osztották fel és a körlet

átportyázásához szükséges legénységet a körlet nagysága és a terep nehézségeihez mérten osztották be. Június 8. és 16. között átlagosan 42 ember teljesített a külterületen állandó és folytonos szolgálatot.

Az előállításra előírt határidő alatt a város belterületén egy hét főből álló kóborcigány-karavánt találtak, míg a külterületeken a megerősített rendőri kirendeltségek kóbor cigányokat nem azonosítottak be.

Az előállított hét főből egy főt elbocsátottak, mert rendelkezett tartózkodási hellyel. A maradék hat főt orvosilag egészségesnek találták, himlő ellen védőoltásban részesítették. A köztük talált két hadköteles férfit katonai sorozóbizottság elé állították, és mint alkalmasokat, katonai szolgálatra azonnal bevonaltatták. Kolompár Mihályt a budapesti honvéd gyalogezredbe, míg Kolompár Rostás Istvánt a 38. gyalogezredbe sorozták be.

Az ekként négy főre csökkent kóbor cigánycsaládot a Rávány téri népiskolába internálták és állandó rendőri felügyelet alá helyezték. Feltették a rendelet által kötelezően előírt cigány nyilvántartó lapokat, a nyilvántartó lapok másodpéldányait továbbították az országos központi hivatalhoz.

A portyázásokat követően is a város külterületét ezt követően állandó rendőri felügyelet alatt tartották a belügyminiszteri rendelkezésben foglaltak szerint.

A kóbor cigányok előállítására és őrizetbe vételéhez szükséges költségekre 2100 koronát előlegezett meg a város, ebből 1920 koronát költöttek el. Így Füvessy helyettes főkapitány 180 koronát visszafizetett a városi számvéviségnek, illetve felkérték a belügyminisztériumot, hogy a megelőlegezett 1920 koronát a rendeletben foglaltak végrehajtását követően térítsék meg a városnak.

1917-ben hasonló portyázás keretében a belügyminisztérium távirati kérésére Kisfában ütöttek rajta egy 12 fős felfegyverzett cigány csoporton, akik több vármegyében rablásokat és gyilkosságokat követtek el. Thoma Márton rendőrmester és a mellé kirendelt katonai karhatalmi egység 1917. január 28-án a Kisfái pusztán, a 185. sorszámu tanyás birtokon ütöttek rajta a meglepett cigányokon, akik egy ideig fegyveresen ellenszegültek. Sajnos haslövés következtében két fő, név szerint Kolompár Dani 24 éves, Kolompár Gusztó 36 éves cigány a helyszínen elhunytak. A csoport többi tagját letartóztatták és vizsgálati fogságba helyezték.

Tóth Szilárd

BÁRON LÁSZLÓ (1931–2011) KECSKEMÉTI ÉLETMŰVE II.

„HÓDOLATOM SZÜLŐVÁROSOMNAK”

„Képein stilizált figurák, átírt mozgató szerkezetek gyakran idézik a bábok világát, aktuális és örök emberi problémákat feszegetve a külső és a belső vezérlésről és a lélek nehezen őrizhető belső szabadságáról.”¹ Amint azt már eddig is láthattuk, a báb, a bábjáték nemcsak műfajként, hanem az egyik legfontosabb ikonográfiai elemként is megjele-

nik Báron László műveiben. Mindez a következőkben vázlatosan bemutatásra kerülő festészeti munkásságára is igaz. A bábművészet magának a világ teremtésének az „utánzása”, ahogy azt a témakört összegző nagyméretű kompozícióján, a *Bábszínházon* (2008) is egyértelműen a tudunkra adja. Mondhatjuk, a bábok tervezője és mozgatója szinte a Terem-

tő helyére áll, s különleges hatalommal rendelkezik, képes animálni, lelket adni, életre kelteni az anyagot (lásd például *Spárgába ereszkedés; Marionett – Életre kelés*, 1999; *Animáció*, 2006). A bábjátékos képességei mellett azonban ott van a hatalmas felelősség is, ami a gyengéket rossz irányba is elviheti (lásd például *A nagy manipulátor*). Különösen egyértelmű a bábművészethez való kapcsolódás azon műveinél, melyek lényegében egy-egy bábdarabjának képzőművészeti előképei vagy másodlagos feldolgozásai. Ezek között egyedi figura-terveket (*Könnyű ember, bábterv*, 1987), de akár egész jelenetet is találunk (*Ballada*, 1986). Végül Báron legtöbb műve a bábozás mágikus folyamatát kívánja érzékeltetni (*Bábtáncoltatás, Tétován*, 1992). Egyik kései művén nemcsak a táltosként megjelenített *Bábjátékos* (2009) kezeiben, hanem az arcán is maszkot találunk. „Az ember akkor őszinte a legkevésbé, ha magáról beszél. Adj egy maszkot neki, és elmondja az igazságot.” Oscar Wilde rendkívül tömören világítja meg az álarc szerepét, mely Báron számos portréján, s már a kezdetektől az emberábrázolásain (de angolai esetében is) kiemelt szerepet kap. Báron jeles kortársait, „harcostársait” megörökítő portréi közül emeljük ki Buda Ferencét (1980). A „Homok-haza” költőjét elvadult, szinte ősemberi, vademberi külissel rajzolta meg. A karakter „jogosultságát”, s Báron lényeg- és lélekklátó képességét is bizonyítandó álljanak itt *Pintér Lajos* 25 évvel későbbi gondolatai a modellel kapcsolatosan: „Weöres Sándor »kecskeméti őslakó«-nak nevezte, mosolygott rajta, hiszen Feri sem őslakos. Őt is néhány évvel korábban e táj, e szellemi mikroklima vonzása hozta ide, bár alföldi ember, Debrecen szülötte. Megismerkedésünkkor, a hetvenes években épp keveset írt, az volt a nevezetessége, az volt a varázsa. Ritkán szólt, bár ha ritkán is, de súlyosan. Vas-súly: ez azon éveinek kulcskifejezése. De varázslata volt

Báron László Gyergyádesz Mihállyal 2006 augusztusában a budafoki zománcgyárban, a VI. Nemzetközi Budafoki Zománcművészeti Workshopon

annak is, a hallgatásnak, a szépen csendülő csendnek.”²

De térjünk vissza Báron műveinek, egy már részben elemzett, ikonográfiai csoportjához, melyben érzelmi és tudományos alapú lokálpatriotizmusa, Kecskemét városának és környékének, mint egy elmúlóban lévő szerves településfejlődési modell felmutatásának és megőrzésének az igénye egyesül. A hangsúly egyrészt az ősök hősies, úttörő munkájának tisztelésén, másrészt pedig a város hajdani szerkezetének művészi bemutatásán és invenciózus feltámasztásán van. Az előbbire már láthattunk példákat, ezúttal az utóbbival foglalkozunk. Az, hogy mennyire foglalkoztatta a téma, jól mutatja az is, hogy a bábművészet után erről írt a legtöbbet. 1996-ban például így foglalta össze a településfejlesztéssel kapcsolatos gondolatait, elveit: „Egy település megszületése, életben maradása nagyon sok mindentől függ. Függ elsősorban a földrajzi adottságoktól, de függ a letelepülni vágyó emberek kitartásától, alkotó fantáziájától, makacs élni akarásától, szorgalmától. Az ember életerejé egy szerkezetet alakít ki maga körül, egy »Naprendszert«, amely a legkedvezőbb a megélhetése, boldogulása számára. Ez az organikus fejlődés hosszú, türelmesen végig dolgozott folyamat eredménye, tehát minden időben figyelembe

Áttűnés (2004, zománcozott vörösréz, 20x20 cm)

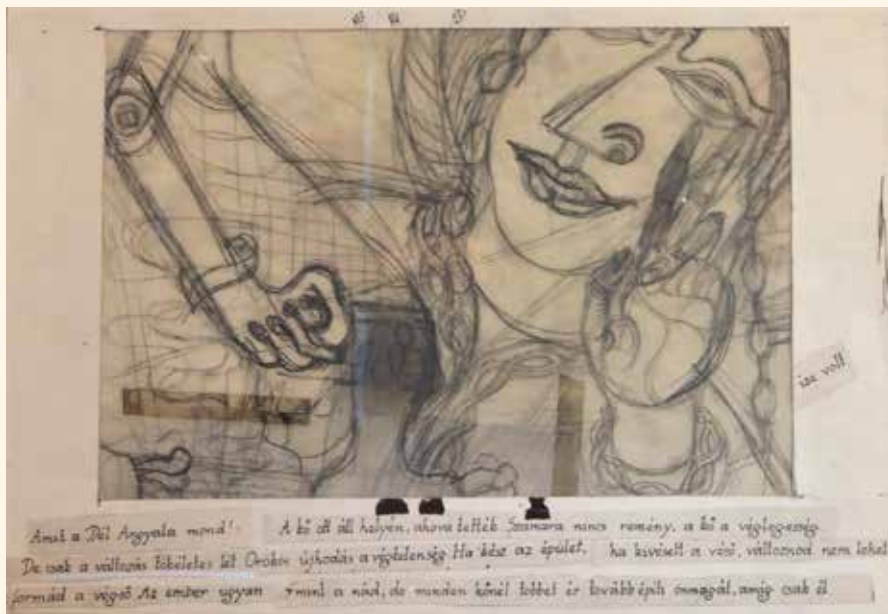

Animáció (2006, zománcozott acél, 40x50 cm)

kell venni! Kecskemét földrajzi adottsága elég mostoha volt az ide érkező ősök számára. Folyó, hegy nem védte a betolakodók ellen, a futóhomok nem sok jót ígért. Makacs kitartással és hallatlan szorgalommal mégis kialakították azt a sajátos rendszert, amelyben élni tudtak. A homok megkötése, gyümölcsstermesztés meghonosítása, sajátos állattartás és a gyönyörű tanyarendszer létrejötte igen hosszú és kemény munka eredménye. Városlapító ősainkre csak a legnagyobb tisztelettel gondolhatunk, őket ötlettelen kapkodással nem vádolhatjuk. Kézenfekvő tehát, hogy ha városfejlesztésről esik szó, akkor figyelembe kell venni azt az örökölt szerkezetet, amelyet ránk hagytak. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül az életet adó határt, a tanyavilágot.”³

„A városnak a történelmi szükségszerűség miatt létrejött centrális szerkezete, az így kialakí-

tott útrendszer vaslogikája és célszerűsége mindig bámulatba ejtett. Tisztelem az őstelepek kitarató szorgalmát, teherbírást, amivel virágzó várost, tanyavilágot és mezőgazdasági kultúrát hoztak létre a futóhomokon. Nagyra értékelem a nagyszerű, nagy kultúrájú polgármesterek sorát, akik megálmodták és jórészt meg is építették a város kiemelkedő épületeit. Akiknek századokra előremutató elképzelésük volt a város harmonikus, esztétikus és célszerű fejlesztésére, s képesek voltak a célok elérésére maguk mellé állítani a város tehetős polgárait.”⁴ Báron László szinte minden álma, tette Kecskeméthez kötődött, igyekezett minden alkalmat kihasználni, hogy feltárja és megőrizze annak múltját, egyben javaslatokat tegyen, legtöbbször saját művészi alkotásain a város további fejlesztésére (lásd például: *Átjárható terek körülta; Hódolatom szülővárosomnak*). Ezek egy része egy szabad-

Báron László terve Rónay György Chartres című verséhez készült bábszínházi adaptációjához (1966)

Bábszínház (2008, fotóábr., akril, 150x148 cm)

téri színház Kecskeméten belüli kialakítását célozta (lásd például: *Játéktér a szabadban*, 2000.⁵ *Színház – Felhőszakadás*, 2009). Az előbbi műről így nyilatkozott 2000 nyarán, amikor bemutatta azt, s I. díjat kapott az általunk rendezett *Kecskemét arcai* című tárlaton a Cifrapalotában: „A színház melletti parkot ábrázolja, a Katona-szoborral, s egy elképzelt szabadtéri színpaddal. Piramisszínházat festettem meg – s egyben egy lehetőséget ábrázoltam, hogy azon a helyen valódi kultúrcentrumot hozzunk létre.”⁶

A várost körbe ölelő tanyavilág jelentőségét annyira komolyan vette, hogy e téren maga is igyekezett példát mutatni a fiatalabbak számára. Ennek első változatát a nyolcvanas évek folyamán, Hetényegyháza közelében valósította meg. Tanyájának fő attrakciója, követve az elődök birtokba vevő, építő-teremtő tevé-

kenységét, a saját maga által tervezett és felállított, hatalmas, félgömb alakú jurta volt. Báron ősi szerkezetekhez való vonzódása egyáltalán nem tekinthető társalannak a kortárs magyar művészetben. Mindenekelőtt az általa személyesen is ismert *Csete György* organikus építészet-hoz sorolt életművében találunk hasonló törekvéseket, melyek közül formailag és időben is legközelebbi példa a halásztelki Árpád-házi Szent Erzsébet római katolikus templom. A faépítmény közepén egy kerek asztal volt elhelyezve az arra a célra kivájt mélyedésben. „A földön, az asztal körül ülve, a lábunk leért a hűvös sötétbe, a fejünk a légkondicionált világosságban és körülölelt a jótékony elzártság – hang se ki, se be. Akinek van érzéke a transzcendensre, az tudja, hogy mit próbálok szóba önteni.”⁷ A területet azonban kisajátították, így 1991-es nyugdíjba vonulása után újra kellett kezdenie: „Évek óta építék saját kezűleg Lajosmizse határában egy tanyai alkotótelepet. Gyönyörű környezetben egy felújított tanyához kapcsolódóan centrális szerkezetű műtermet építettem, amely

Bábjátékos (2009, vászon, akril, 150x70 cm)

Tétován (1992, karton, vegyes technika, 70x50 cm)

favazas félgömb szerkezetével a modern építészet és a jellegzetes alföldi építőanyagok szintézisét jelenti. [...] Többnyire fiatalok, szakkörök, iskolás csoportok jönnek, és természet közeli, kellemes környezetben tanulhatnak szobrászatot, festészetet, grafikát, tűzzománcot és dramaturgiát.”⁸ (Az alsólajosi épület rekonstrukciós terveit Sági Károly és Balanyi Zsolt építészek készítették: *Tanyából–Művésztelep.*)

Báron festészeti életművének egy további fontos ikonográfiai szelete szintén a tanyavilághoz, de azon belül az állattartáshoz kapcsolódik. „Azok a rejtélyek, titkok, amelyek jelképes kifejezéséhez állatot, állatfigurát használnak (ló, medve, kecske, kos), mindig nagyon érdekelték. Ebben a témakörben található az emberiség legre-

gebből fennmaradt képanyaga: mitológiai jelenetek, bálványok, népi játékok, maszkok stb. Erősen foglalkoztatott ez a misztérium, ősi jelrendszere mágikus ereje miatt. Az állatokat (lehetőségeim határain belül) igyekeztem eredetiben megfigyelni, így például két évig udvaromban nevelkedett egy birkapár. A kos csodálatos, erőt sugárzó mozgása, tánca lenyűgöző volt számomra. Megfigyeltem indulatait, érzéseit és annak szemmel látható megnyilvánulásait: két lábra állt, megrázta bundáját, leszegett fejjel moccanatlan figyelt stb. Kimeríthetetlen témát adott alkotókedvemnek.”⁹ Valóban, az állatok megfigyelése megmutatta neki a Tóth Menyhért-i, az ember-állat kapcsolatban rejtőző antropomorfizmusba, s örök metamorfózisba torkolló alapállást, ami

Buda Ferenc (1980, papír, diófpap, 16x15 cm)

Női portré (1960, merített papír, diófpap, 42x32 cm)

egyben a népmeséké, a népművészeté is. Nézzük csak meg a *Kostanulmány* (1993) velünk szembe forduló, „érzelmekkel” teli arcát, s mellette idézzük fel magunkban Tóth Menyhért *Pulykaportréját*. Az *Ágasko-*

dó két változata pedig a jelképkalkotás ősi folyamatát idézi meg, amikor a közvetlen megfigyelésből született tanulmányt egy stilizált, jelentés hordozására alkalmasabb formába önti. Ez utóbbi változat a

vörös színű maszkként megfogalmazott fejével és lepelyszerű testével már inkább a sámánok „öltözetét” vagy éppenséggel a moldvai csángók kecsketáncához használt figurát idézheti fel bennünk. A nagyméretű *Domonkos* (2001) vörös színű háttérrel a legősibb állatábrázolások mágikus eredetét idézi fel. Ez a vörös szín, ahogy az például a *Szarvassá válás* című képén¹⁰ is szerepet kap, valószínűsíthetően a varázsláshoz, illetve általában az irracionális, a látott valóságon túli összetevőkre figyelmezteti a nézőt.

E színhatás kialakításakor Báron festészetére visszahatott saját zománcos munkássága. A vörös szín használatában benne lehetett ugyanis az a vágya is, hogy valamennyire érzékeltetni tudja a zománc anyagának különleges mivoltát, amely a leginkább az égetés folyamatában érhető tetten. Különösen tetszett neki és szerette volna másokkal is megosztani műveinek azt a néhány pillanatig tartó állapotát, amikor a több mint 800 Celsius fokos kemencéből kivéve a zománc és a fém alaplemez még vörösen izzik. Ennek az

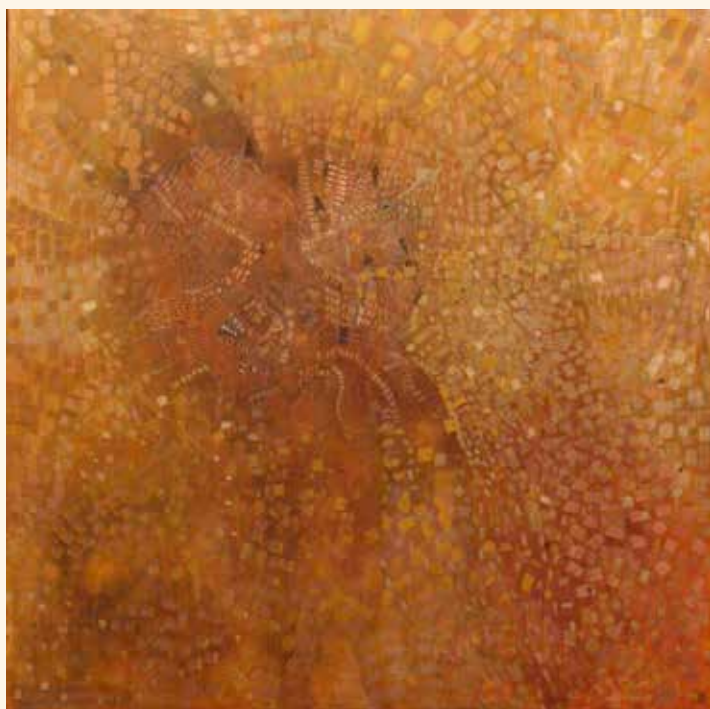
Színház – Felhúzákadás (2009, fatábla, akril, 140x189 cm)

Műzsák (1965–2010, fotóbló, akril, 140x189 cm)

Kostanulmány (1993, vegyes technika, 70x60 cm)

Hódolatom szülővárosomnak I. (1998, fotóbló, akril, 153x154 cm)

Attila halála (2002, zománczott vörösréz, 40x50 cm, Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely)

égő vörös színnek állít emléket, immár a zománcos munkásságán belül a *Tűzmadár születése* (2004) is. De ez a szín jellemzi az *Ádám és Éva* (1999) hátterét is, amelynek sajátos repesztéses eljárással formált felületéről is szól Báron „szerelmi vallomása” a zománcművészetről: „A művész, aki ezen a területen alkot, olyan látványt varázsol elő a tűz segítségével, amely látványt nem lehetne a festészet vagy grafika nyelvén elmondani. Azok a finom vonalak, repedések, foltok, összégések csak a tűzben tudnak létrejönni. [...] Nem helyettesíthető semmivel az a hatás, amit a tűzből kivett mű látványa nyújt. Más, amikor a lemezre felviszem a zománcot, és más abban a pillanatban, amikor a tűzből kiveszem, sőt más a hűlés különböző fázisaiban. Az anyagok válasza erre az elemi változtató erőre, a tűzre, olyan sokszínű, amit semmi más módon nem lehet előcsalogatni.”¹¹

Tűzmadár születése (2004, zománczott vörösréz, 70x50 cm)

Nem véletlen, hogy a tűz ábrázolásának igénye még egy olyan pályázatra készült plakát-zománcát is befolyásolta, mint a *Tisztelet Andersen emlékére* (2005). A kisméretű festett zománcos lemezen ugyanis a „kötelező” feliratok és évszámok mellett a féllábú, rendíthetetlen ólomkatona jelenik meg a nagy dán meseíró nácijára visszautaló viking szalagfonatos díszítéssel övezve: „Az ólomkatona ott állt a tűz vörös fényében, és kibíratatlan forróságot érzett, de nem tudta, a kályha tüze hevít-e vagy a szerelem.”¹² Báron egy másik zománcos pályázati alkotásán újra a „másvilággal” összefüggő szerepet kap a vörös színű háttér. Az *Attila halálán* (2002) ez előtt jelenítette meg 28%-os arany-festés alkalmazásával azokat a harcosokat, akiket a temetési szertartás után lenyilaztak.¹³

ifj. Gyergyádesz László

Jegyzetek:

- 1 Balanyi Károly: Búcsú Báron Lászlótól. In: Petőfi Népe, 2011. december 14.
- 2 Pintér Lajos: Tanya-haza, homok-haza. In: Szabad Föld Online, 2005. május 6.
- 3 Báron László: Hozzászólás Kecskemét településfejlesztési tervéhez 1996-ban. Kecskemét, 1996. p. 2. (szerzői példány a Katona József Könyvtár Helyismereti gyűjteményében)
- 4 Báron László festőművész kiállítása. Erdei Ferenc Művelődési Központ, Kecskemét, 1999. október 28. – november 10. Katalógus. Szerk.: Gyergyádesz László. Kecskemét, 1999. p. 8.
- 5 A kép reprodukcióját lásd: Komáromi Attila: Báron László: Játéktér a szabadban. In: Jelenváló, II, 2001/5. p. 1.
- 6 Pillanatkép a díjazottról – Báron László. In: Jelenváló, I, 2000/9. p. 5.
- 7 Szentirmai László: Báron László. (Bábjátékos portrékötetek 1.) Sárospatak, 2007. p. 77.
- 8 Balanyi Károly: Műkert 4. In: Köztér, I, 1998/6. p. 6.
- 9 Báron László festőművész kiállítása i.m., p. 7.
- 10 A képet lásd: Téli Tárlat 2002 – 10 éves a Műhely Művészeti Egyesület. Katalógus. Előszó és szerk.: ifj. Gyergyádesz László. Kecskemét, 2002. p. 29.
- 11 Báron László festőművész kiállítása i.m., p. 12.
- 12 2005 nyarán, Dániában, a korsőri várban állították ki a Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely által meghirdetett pályázat keretében, mellyel a 200 éve született Hans Christian Andersen életműve előtt tisztelegtek a magyar zománcművészet jelesei. Lásd róla: Zománc 2005. XXXI. Nemzetközi Zománcművészeti Alkotótételep. Kecskemét, 2005. június 27. – július 31. Szerk.: Pap Gábor. Kecskemét, 2005. pp. 20–25.
- 13 A tanulmányban említett, de itt nem látható alkotások többsége megtalálható: ifj. Gyergyádesz László: Báron László. Kecskemét, 2012

Tisztelet Andersen emlékére (2005, zománczott vörösréz, 30x30 cm, Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely)

Domonkos (2000, vászon, akril, 140x189 cm)

Különleges várostörténet a felújított, szecesszió

Fotók: Bencsik Róbert

A kecskeméti Városháza komplex műemléki felújítása és a Városháza Látogatóközpont, valamint a „Kecskemét, hirös város” – várostörténet a középkortól napjainkig című kiállítás a Modern Városok Program keretében valósult meg.

A Lechner Ödön-féle szecessziós Városháza felújítása, és benne az interaktív kiállítás létrehozása révén Kecskemét városában is létrejött egy olyan ikonikus turisztikai vonzerő, amely miatt önmagában is érdemes felkeresniük az alföldi várost a turistáknak. A város emblematis, szecessziós stílusú műemléke a hasonló stílusban emelt épületekkel szegélyezett főtéren áll.

Kecskemét városa az új Városháza felépítésére 1890. május 24-én hirdetett építészeti tervpályázatot arra az 1817 négyszögletes területre, ahol a korábbi Városháza állt. A pályázaton a „Sem magasság, sem mélység nem rettent” jelíggel – amely egyben Kecskemét ősi jelmondata is – tervet választották ki nyertesként, amelyet Lechner Ödön és Pártos Gyula készítettek el 1892-ben. 1893. május 3-án volt az új középület ünnepélyes alapkövetétele. A Városháza 27 hónap alatt épült fel, a hivatalok 1895 nyarán költözhetek be, a közgyűlési termet 1897. december 26-án avatták fel ünnepélyes keretek között. Az új szecessziós épület alapterülete 5534 négyzetméter tesz ki, 174 helyiséget foglal magában. A város és az építészek szoros kapcsolata később sem szakadt meg, 1914-ben, Lechner halálakor így emlékezett meg róla Kecskemét: „A mi nagy építőmesterünk nincs többé”.

Érketi kiállítás nyílt s stílusú **Városházán**

2023-ban befejeződött a 128 éves Városháza komplex műemléki helyreállítása. A hagyományos szerepet betöltő épületnek az újszerű, 21. századi, innovatív hasznosítása alapvetően a következő pilléreken nyugszik:

- hagyományos hivatali rendeltetés,
- látogatóközponti funkció és állandó várostörténeti kiállítás létrehozása,
- kulturális-közösségi terek létrehozása (a Városháza bevonása a kulturális turizmusba),
- várostörténeti múzeumpedagógiai tér létrehozása.

Az új funkciókkal egy új típusú, 21. századi városháza-használat valósult meg Magyarországon, ennek bevezetésével fontos cél volt új, egyedi élményt nyújtó turisztikai attrakció létrehozása, a turisták tartózkodási idejének növelése, a szezonon kívül is működő, fedett élményszerzési lehetőség megteremtése, de különösen a város eddig kihasználatlan lehetőségeinek feltárása, és fejlesztése.

A „Kecskemét, hirös város” – várostörténet a középkortól napjainkig című kiállítás egy modern, 21. századi, élményalapú látványelemekkel, fényekkel, hangokkal és illatokkal gazdagított, multimédiás tartalmakkal is rendelkező, interaktív kiállítás, amely 9 termen keresztül vezeti végig a látogatókat a város fordultatos történetén.

A kiállítás mélyfúrást végez Kecskemét évezredes múltjában, mintegy 310 különböző témát tömören feldolgozva, amelyek mozaikszerűen összeállva a látogató elé tárják a város múltjának rétegeit. A levéltári kutatásokon alapuló témák az érdekességek mentén építkezve, közérthető módon, a Z és az alfa generáció által is jól dekódolható formában kerülnek bemutatásra.

A kiállítást számos, eddig csak szakmai tanulmányokban megtalálható oklevél reprodukciója, metszetek, archív képek, valamint az ismeretátadás egyik legkorszerűbb és legélvezetesebb formáját követve, infografikák illusztrálják.

A különleges atmoszférájú kiállítás egy térbeli olvasókönyvnek is tekinthető, megtalálhatóak benne a városhoz kapcsolódó közismert témák, mint Mikszáth Beszélő köntöse egy két és fél méteres hímezett köntösbe épített hangbúrában elmesélve,

Kodály Zoltán élete és életműve, vagy a Pannónia Filmstúdió (Kecskemétfilm Kft.) mindenki által ismert rajzfilmjei: a Mátyás király mondái vagy a Magyar népmesék-sorozat. Emellett nagyon sok olyan téma kerül bemutatásra, amely eddig ismeretlen oldaláról mutatja be a várost, rávilágít történelmi összefüggésekre, és például olyan meglepő tényekre, mint hogy a török hódoltság időszaka Kecskemét életében – a szultáni khász városként élvezett különleges jogállás miatt – alapvetően egy prosperáló időszak volt. Rejtett ügyek is feltárássra kerülnek, a látogatók egy történelmi nyomozás részesévé válnak. A várostörténeti kiállítás mellett az a hely, az a tér a városban, ahol emléket lehet és kell állítani a település életében, fejlődésében kiemelkedő szerepet játszó személyeknek.

Kiemelten fontos volt az életmód bemutatása is, hogy hogyan teltek az egyes századokban a város minden rendű és rangú polgárainak, lakóinak hétköznapijai és ünnepei. (Ez a 2020-as években a kiállítások közönségének az egyik legjobban keresett tartalma.)

A legfrissebb történeti adatok élményszerű bemutatásával, a kiállítás létrehozásával egyértelműen cél volt az is, hogy a település történetének megismerésével a kecskemétiak kötődése tovább erősödjön a városukhoz, hogy létezzen egy olyan tér, ahol korszerű formában minden korosztály megismerheti a város fordultatos történetét.

A kiállítás arculatát meghatározza a település ikonikus gyümölcse, a barack, pontosabban annak a színe, amelyhez a zöld és a fehér szín került hozzárendelésre.

A kecskeméti Városháza homlokzatára, belső falaira, boltzataira Lechner Ödön és Pártos Gyula építészek szimbolikus

motívumokban gazdag díszítést terveztek. A Nap, a Hold és a csillagok például a Városháza számos felületén feltűnnek. Éppen ezért a kiállítás első három terméhez hozzárendelésre került egy-egy égitest, amely meghatározza az adott terem díszítését. Hasonlóképpen a Városháza gazdag külső homlokzati díszítésén megjelenő Zsolnay-majolikadíszek a magyar történelem jeles alakjait ábrázolják (Huba vezér, Árpád fejedelem, Zrínyi Miklós, Thököly Imre, Hunyadi Mátyás, Hunyadi János, Szent István király, I. Ferenc József király arcásai), közülük is kiválasztásra került egy-egy személy az első három teremnél, aki az adott korszakot jellemzi.

AZ EGYES TERMEK BEMUTATÁSA:

1. Előtér

Köszöntő – Pénztár – Ajándékbolt

A látogatót a legendás „Árpádka” szobor köszönti a város jelmondatával: „Sem magasság, sem mélység nem rettent”. A Városháza oromzatán őrködő, harcost ábrázoló bronzszobornak a helyi lakosok adták e becenevet a századfordulón. Ebben a teremben a kecskeméti utcák hajdani olajlámpásainak emlékére az utolsó lámpagyújtogatóval – akinek a karaktere a kiállítás több pontján is visszatérően megjelenik – és a város közvilágításának történetével is megismerkedhetünk a lámpagyújtogatót megszemélyesítő Körtevényessy Zsolt színművész tolmácsolásában. A figyelmes gyerekek pedig egy, az előtérbe nyíló emeleti ablakból bepillantó kecske rejtett, illuzionisztikus képét is felfedezhetik.

2. terem – Kezdetek terem (13–15. század)

– A város a középkorban

A terem nyitófalán megjelenő, a korszakot jellemző történelmi személy a Városháza homlokzatáról: Szent István király.

A terem szimbolikus díszítőelemei a Városháza díszítéséből: csillagok.

A teremben bemutatásra kerülő főbb témák:

- Kecskemét nevének eredetével kapcsolatos elméletek, érdekességek
- Kecskemét történetének kezdetei
- Kecseszimbólumok és annak típusai a Városháza építészetében, díszítésében

- Kecskemét város címerének változásai infografikán
- Kecskeméti szólások, közmondások, tréfák hangban és írásban

- A középkori Homoki-kápolna

- A ma is álló középkori eredetű épületek, a későbbi ferences templom és rendház

- Szent Miklós, Kecskemét védőszentje, legendái, ábrázolásai, kultusza

- A mennyezeten vetített Bak csillagkép látható, amely az egykori pusztai táborhelyeket idéző installációról fekvő is megtekinthető

- Gyerekeknek: A hét kecszegida népmese feldolgozásának megtekintése a kecskeméti Pannónia Filmstúdió rajzfilmjén, plüsskecskékkal és plüssfarkasokkal, puffokon ülve

3. terem – A tornyok városa terem (16–18. század)

– A város a török hódoltság idején és a barokk korban, amikor a ma is álló templomok épültek

A terem nyitófalán megjelenő, a korszakot jellemző történelmi személy a Városháza homlokzatáról: Zrínyi Miklós.

A terem szimbolikus díszítőelemei a Városháza díszítéséből: Hold.

A terem illata: rózsza.

A teremben bemutatásra kerülő főbb témák:

- Kecskemét története a török időkben és a török hódoltság után, a barokk korszakban eredeti levéltári források fotójával, metszetekkel, képekkel
- A beszélő köntös installáció valóban megszólal egy mozgás-érzékelő segítségével, és elmeséli Mikszáth híres regényének cselekményét. Maga a köntös egy iparművészeti alkotás, egy varázsköpeny, amely a korban is használt anyagok felhasználásával, hímzéssel készült

- Kecskeméti céhlével installáció: ahhoz, hogy jobban felidézhető legyen, hogy hogyan nézett ki Kecskemét a barokk korban, egy későbbi, a 18. században kialakult állapotokat ábrázoló, 1843-as céhlévelre készült városlátkép került felnagyításra. A városon körüljáró lámpagyújtogató rejtett formában itt is megjelenik az installáción sorban felgyulladó, majd elalvó fények révén

- Kecskeméti templomtornyok szoftvertartalom: a város látképét meghatározó, a barokk korban felépült templomok bemu-

tatása 18. és 19. századi játékosan animált, egyben interaktív metszeteken

- Kecskemét város sziluettjének fejlődése infografikán
- A kor vallási élete, Kecskemét vallási sokszínűsége
- A kor meghatározó tapasztalata: a pestisjárvány, valamint a barokk Szentháromság-szobor
- Gyerekeknek: török–magyar virágmotívum-játék a „*A beszélő köntös*” hímzéseivel kapcsolódva; a rejtett díszítőelemek csak akkor fedezhetők fel, ha a falra rögzített UV-lámpával rávilágítunk a falra, ekkor a magyar motívumok zöld, a török motívumok lilás színben előtűnnek

4. terem

Aranykor terem (19. század – 20. század eleje)

– A város kirobbanóan dinamikus fejlődése

a 19. században és a 20. század elején

A terem nyitófalán megjelenő, a korszakot jellemző történelmi személy a Városháza homlokzatáról: I. Ferenc József király.

A terem szimbolikus díszítőelemei a Városháza díszítéséből: Nap.

A terem illata: barack.

A teremben bemutatásra kerülő főbb témák:

- Kecskemét története a 19. században, a gazdasági fejlődés, a kereskedelmi központi szerepe metszetekkel, képekkel, fényképekkel illusztrálva
- A város mai arculatát kialakító polgármesterek „bemutadják” korszakos jelentőségű tevékenységüket: Lestár Pétert Sirkó László színművész, Kada Eleket Pál Attila színművész személyesíti meg – városrendezés, új településrészek alapítása, infrastruktúra-fej-

lesztés, új közintézmények létrehozása, a város arculatát máig meghatározó épületek emelése, gazdaságfejlesztés, a kereskedelmi élet fejlesztése, a kultúra fejlesztése

- A város életét meghatározó növénytermesztés, állattenyésztés, feldolgozóipar tematika
- A kecskeméti piac sokszínűsége – mit árultak, milyen volt a napirend, hogyan szabályozták a kereskedelmet?
- A város emblematis gyümölcse, a barack – kortárs barackfa-installáció
- A pusztai élet – állattenyésztés, napirend, híres betyárok történetei, gémeskút-jelnyelv infografikával
- A városfejlődés interaktív térképeken – Hogyan épült ki Kecskemét? Meddig terjedtek a város hatalmas pusztái?
- Vecseszéki Ferenczy Ida – Erzsébet királyné és kecskeméti udvarhölgye történetének bemutatása
- Kecskemét város vezetői – arcképcsarnok 1848-tól napjainkig

5. terem

A Városháza és Kecskemét szecessziós építésze

Lechner Ödön és Pártos Gyula harmonikus, szecessziós stílusban tervezett épülete, a Városháza a Kossuth téren ma is Kecskemét fókuszpontja.

- Az 1890-es Városháza-pályázatra beadott tervek, a nyertes Lechner–Pártos-terv, a Városháza építése
- Az épület tömegét jól érzékeltető interaktív Városházamakett, a fontosabb terek jelölésével
- Szimbólumok a Városháza építészeti elemein és díszítőfestészetében – installációs és interaktív szoftveres tartalom a válto-

zatos homlokzati és beltéri épületdíszítő motívumok jelentésével, jelképrendszerével

- Díszterem – freskók, szekkkók, díszítőfestés – bútorzata, műtárgyak – forgatható 3D-gömbpanorámán és szoftvertartalommal bemutatva
- Lechner Ödön és Pártos Gyula építészete
- Lechner Ödön és Pártos Gyula egyéb épületei Kecskeméten – 3D-s maketten bemutatásra kerül a Lechner-féle meg nem valósult, Rákóczi-szoborral kombinált szecessziós víztorony is
- Kecskemét szecessziós építészete: a 19–20. század fordulóján és a 20. század első harmadában épült ki a város főtere, a város más pontjain is számos szecessziós épületet emeltek Kecskeméten, a jeles építészek által tervezett házak máig meghatározzák a helység arculatát
- Gyerekeknek: játékos építésszasztal, ahol a látogató megismerkedhet a régi építészeti rajzeszközökkel, és egy átvilágító asztal fölött elhelyezett skiccpauszon maga is kipróbálhatja a tervezést

6. terem

Kecskemét és a művészetek

Képzőművészet, színház, irodalom, rajzfilmek.

- A nagyközönség által kevésbé ismert Kecskeméti Művésztelep a magyar képzőművészet történetének egyik mérföldköve. Iványi Grünwald Béla festőművész kezdeményezésére jött létre a 20. század elején a különleges műteremház-együttesből és mesébe illő parkból álló kolónia, amely tehetséges művészek sorának adott otthont és alkotóteret. Bemutatásra kerül a Kecskeméti Művésztelep története, híres művészei és munkáik

- Kecskeméthez kötődő irodalmi alkotások bemutatása, Mikszáth Kálmán A beszélő köntös történetének diafilm-feldolgozása
- Katona József, Kecskemét szülöttjének bemutatása
- Katona József Bánk bán című drámájának öt kulcsjelenete hologramos (holoscreen) vetítéssel, az ily módon megjelenített kecskeméti színművészek a kecskeméti Katona József Színház makettjének interaktív forgószínpadára vetítve játsszák el jeleneteiket
- A világhírű színháztervező specialisták, a Fellner és Helmer bécsi építésziroda Kecskeméten felépült historizáló stílusú színházépületének bemutatása
- A Pannónia Filmstúdió / Kecskeméti Animációs Filmstúdió története és közkedvelt, mindenki által ismert rajzfilmjei (Mesék Mátyás királyról, Magyar népmesék, Leo és Fred, Éjszaka csodái, Vízipók-csodapók, Mondák a magyar történelemből, Toldi)
- A komoly károkat okozó 1911-es kecskeméti földrengés szimulációs gépen, valamint lentikuláris tablón kerül bemutatásra, utóbbin a zsinagóga a földrengés hatására elferdült hagymakupólája látható

7-8. terem

Kecskemét és Kodály Zoltán

A két teremben Kodály életművével és zenepedagógiai munkásságával ismerkedhet meg a látogató.

- Kodály Zoltán élete és életműve
- A Kodály-módszer bemutatása
- A Kodály Intézet Kecskeméten
- A nemzetközi Kodály intézetek

- A Városháza harangjai és a harangjátékok – a Városháza harangjait imitáló maketten Kodály Toborzó című művének harangjáték változatát hallgathatják meg a látogatók, az éppen felcsendülő harangokat megjelenítő fényjátékkal
- A Hány János című daljáték bemutatása

9. terem

Kecskemét jelene

Kecskemét városa napjainkban – repülés, sport, autóipar.

- A kecskeméti repülőtér és a Magyar Honvédség vitéz Szentgyörgyi Dezső 101. Repülődandár története, bemutatása – földi és légi felvételekkel

• A Kecskeméti Nemzetközi Repülőnap. Az első repülőnapot 1932-ben rendezték meg Kecskeméten, majd a rendszerváltás után, 1990-ben folytatódott a hagyomány. 2021-ben már 15 ország haderejének részvételével zajlott, és 120 ezer fő vett részt a kétnapos eseményen – földi és légi felvételekkel

• A kecskeméti katonai repülőtéren hadrendben lévő géptípusok infografikán 1962-től napjainkig, valamint a géptípusok makettjei

• Kecskeméti sportsikerek. Minden településen az egyik legfontosabb közösség-összekovácsoló erő a sport, azon belül is az elért sportsikerek, bajnokságok megnyerése, kupagyőzelmek. Nincs ez máshogy Kecskeméten sem, így például a Kecskeméti TE labdarúgócsapatának 2011-es Magyar Kupa-győzelme, az Univer KSE kosárlabdacsapatának 2006-os Magyar Kupa-győzelme, vagy akár az 1978-ban Kecskeméten megrendezett Fogathajtó Világbajnokság. Ezeket a pillanatokat lehet megtekinteni egy monitoron archív filmfelvételek segítségével.

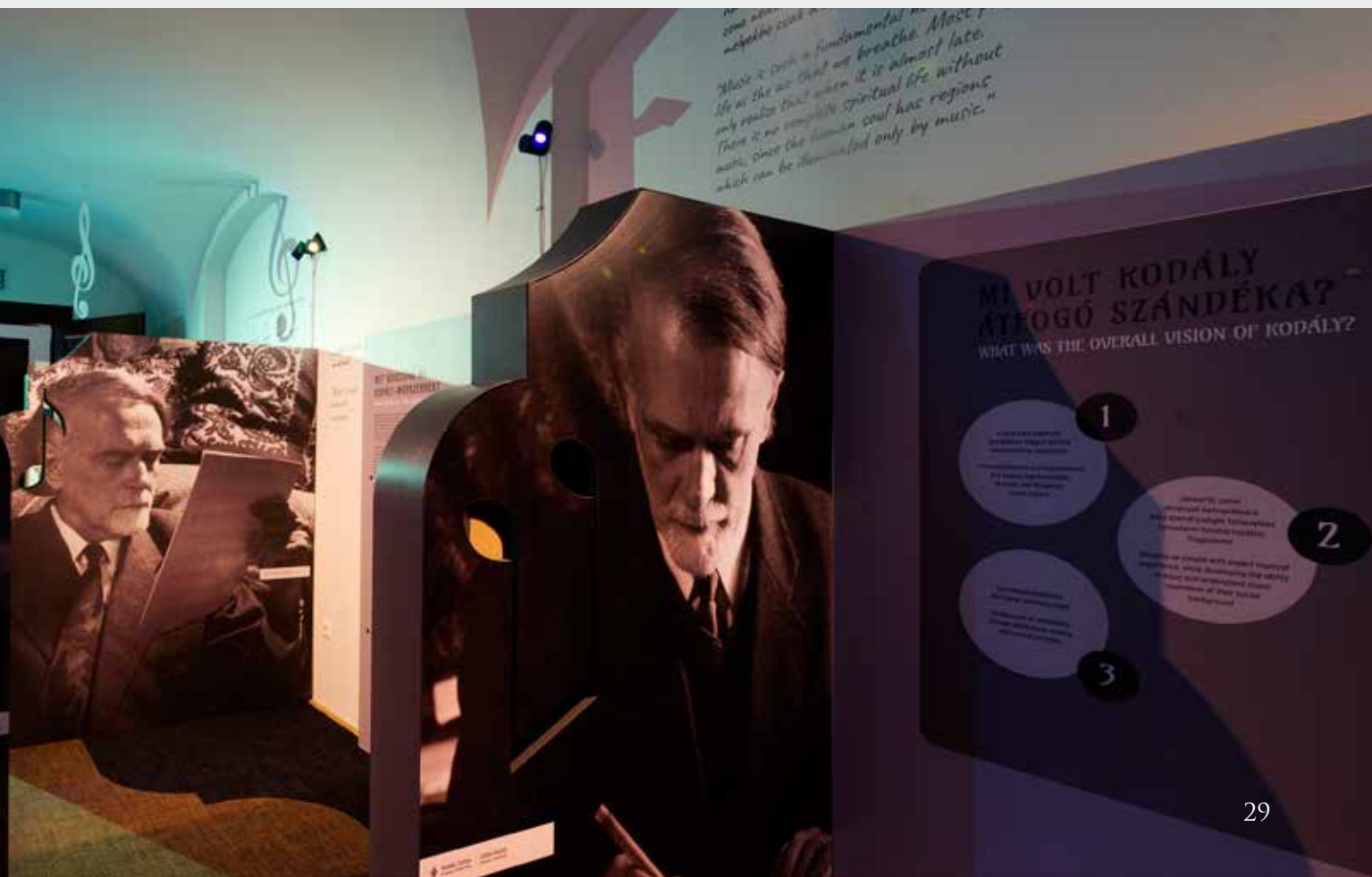
- A kecskeméti Mercedes-gyár / Időutazás az 1930-as évek Kecskeméjén egy A-osztályos Mercedesben

A kecskeméti Városháza várostörténeti kiállítása több mint ezer évet átfogó állomásai közül az utolsóhoz érteztünk. Napjaink Kecskeméjének életében kiemelten fontos szerepet játszik a Mercedes-Benz Gyár, az itteni autógyártás. A 2020-as évek elejét az egyik Kecskeméten gyártott emblemikus Mercedes-Benz A-osztályba tartozó autó reprezentálja. A járműbe beülve – mintegy szimulátorként – azonban a múltba tudunk visszatérni, jelesen az 1930-as évek Kecskeméjére tudunk időutazást tenni. A város majd száz évvel ezelőtti főterét és „sugarútját”, a Rákóczi utat járhatjuk be. A város központja jól dokumentált archív képek, régi filmfelvételek, térképek által, így a város akkori felépítését, arculatát hitelesen és élményszerűen lehetett egy háromdimenziós, bejárható modellé újraalkotni. Megismerhetők az időutazás keretében a ma is meglévő épületek és a napjainkban már nem álló házak is.

- Szoftveres tartalom: archív filmfelvételek Kecskemétről, werkfilmek a kiállítás berendezéséről

A kiállítás tartalmát, infografikáit, szövegeit, képanyagát könyv formájában is hazavihetik a látogatók, amely a látogatóközpont ajándékboltjában vásárolható meg.

A kiállítás kurátora a kecskeméti születésű és ma is a városban élő dr. Virág Zsolt művészettörténész, jogász, a Magyar Kastélyprogram Nkft. igazgatója, a Magyar kastélylexikon-sorozat szerzője, aki eddig mintegy 110 műemlék – kastélyok, kúriák, várak, apátságok – felújításában és számos kiállítás létrehozásában vett

részt. A kurátor munkatársa dr. Gereben Katalin művészettörténész, jogász volt.

A kiállítás létrehozásában minden, az egyes témákhoz kapcsolódó kecskeméti közintézmény, szervezet fontos segítséget nyújtott, így többek között a Kecskeméti Katona József Múzeum, az MNL Bács-Kiskun Vármegyei Levéltára, a Kecskeméti Katona József Nemzeti Színház, a Kecskemétfilm Kft., a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Intézete, a Mercedes-Benz Gyár Kecskemét és a Magyar Honvédség vitéz Szentgyörgyi Dezső 101. Repülődandára.

A turisztikai vonzerővé fejlesztett kecskeméti Városháza új hasznosítási típusainak „rétegei”:

- Műemlékvédelem, örökségmegőrzés
- Turisztikai vonzerőfejlesztés
- Kulturális közösségi tér
- Nem-formális oktatás
- Munkahelyteremtés
- Gazdaságélénkítés (kistérségi és régiós)
- Multiplikatív hatások (helyi vállalkozások)
- Vidékfejlesztés
- Reprezentáció
- Identitáserősítés

A látogatóközpontban és a kiállításban sor kerül programsomagok kialakítására, így esküvői fotós, céges csapatépítő tematikák és különleges túrlatvezetések különleges időpontokban történő megszervezésére.

A látogatóközpontban kialakításra került egy új, korszerű termékstruktúrával rendelkező ajándékbolt is, amely a mindennapi életben is jól használható tárgyakat kínál a Városházát megidéző motívumokkal, magas esztétikai színvonalon.

A látogatóközpontból indul a Városházát bemutató vezetett történeti-művészettörténeti séta útvonala is a turisták számára, amely a szecessziós műemlék előcsarnokán, díszlépcsőházán halad végig, és a különleges dísztermet is részletesen bemutatja a Székely Bertalan képeivel, a terem díszítőmotívumaival és a műtörténeti értékű berendezési tárgyakkal együtt.

A látogatóközpont galériáján, a kiállítás felett kialakításra került egy önálló várostörténeti múzeumpedagógiai foglalkoztató terem is mind az óvodások, mind az alsó, mind a felső tagozatos iskolások számára. A rendkívül sokrétű tematikával kidolgozott múzeumpedagógiai foglalkozások az egyes korosztályok számára sokféle témát feldolgoznak a város történetétől kezdve a szecessziós építészetten át a korabeli társasjátékokig. Fontos, hogy létrejött egy olyan tér, ahol a kecskeméti gyerekeknek, fiataloknak lehetősége nyílik a város izgalmas történetét az érdekességek mentén megismerni, ezáltal a városhoz való kötődés ezen rétege is ki tud alakulni.

A látogatóközpont kialakításával párhuzamosan elindult „Az én Városházám” projekt is, amely a kecskeméti közösségi emlékezetre épít, a helység lakóinak a kötődését mutatja be a település ikonikus épületéhez. Bennünk, kecskemétiekben az egymásra rétegződő évtizedekben, az idő szövetében elrejtve számos olyan esemény él emlékként, amely városunk ikonikus épületéhez, a Városházához kötődik. Ez lehet egy, az egész közösség számára

meghatározó régi ünnepi alkalom vagy pusztán egy számunkra fontos egyéni történet is – akár hétköznapi is. Lehet egy esküvői fotó az épület díszterméből vagy lépcsőházából, egy életkép a „null kilométerkőtől” fotózva a háttérben az 1980-as évekbeli Városházával, de akár egy munkahelyi, hivatalbeli hétköznapi is valamelyik Városháza-béli irodában. A várostörténeti kiállítás részeként a közösségi emlékezet fórumát megteremtve lehetőség nyílik arra, hogy mindenki, akinek „*emlékei fűződnek a kecskeméti Városházához*”, közkinccsé tegye az azokról készült képeit (természetesen a vonatkozó adatvédelmi jogszabályok alkalmazása mellett, szabályozott formában). Szeretnénk, hogy az így összeálló képtárház is erősítse bennünk a helyi identitást, azaz a kecskeméti gyökereket, feltárva a város történetének ma még láthatatlan, személyes rétegeit. Ez az ezernyi forrásból összeadódó közösségi adatbázis évtizedek, évszázadok múlva már ugyanolyan forrásértékkel bír majd a 20. század Kecskeméti-jéről, mint a napjainkban már levéltárban őrzött középkori oklevelek az egykori mezővárosról.

A látogatóközpont szolgáltatásait a Városháza épületének a Nagytemplom felőli sarkán jelenleg kialakítás alatt lévő Lechner Kávéház egészíti majd ki, amelyben egyedi, kecskeméti különlegességek is megtalálhatóak lesznek majd.

A látogatóközpontban turisztikai információs központ is működik, amelynek célja, hogy a látogatók bejárják Kecskemét más nevezetességeit, így többek között a Cifrapalotát, a Népi Iparművészeti Gyűjteményt, a Magyar Naiv Művészek Gyűjteményét, a Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhelyt, a Bozsó Gyűjteményt vagy a Leskowsky Hangszergyűjteményt.

Dr. Virág Zsolt

„FÉMJELEK” A MÚLTBÓL

Emlékérmek, plakettek, jelvények a Kecskeméti Katona József Múzeum történeti gyűjteményéből

Lehet-e egy bizonyos tárgycsoporthoz kapcsolódva leírni egy város történetét? A kérdés nyitva marad, de arra tehető kísérlet, hogy bizonyos korszakok egy-egy szeletét a hozzájuk szervesülő tárgyanaggal jellemezzünk. Jelen kísérlet Kecskemét történelmének egyes részeit mutatja be a numizmatika és a falerisztika látószögén keresztül. A numizmatika (éremtan) és a falerisztika (rendjel- és kitüntetés-tan) történeti segédtudományok, tárgyak több ezer éves, mivel érmeket, jelképeket már az ókorban is használtak elődeink. Ennél kisebb a spektruma az itt látható tárgyaknak, a város 19. század végi – 20. századi történelmének egy-egy szegmense tárul fel általuk. Kecskemét épp a virágkorát éli az említett időszakban, számos fejlesztés megy végbe, esemény, hagyomány, intézmény születik vagy átalakul. Ezek hasznát, minőségét, létjogosultságát, életérzését a társadalom felé széles körben reprezentálták, mely reprezentáció lényeges elemei emlékérmek, plakettek, jelvények is voltak. A plakátok, zászlók, bélyegek, kiadványok, újságcikkek mellett fontos – kortárs kifejezéssel élve – branding eszközöknek számítottak.

Az emlékérmek, kitüntetések bizonyos események lenyomatai, céljuk a pillanat megragadása, egy kivételesnek számító eredmény, történet tükrözése az utókor felé. Ha az adott esemény egyirányú, vagyis a résztvevők jelenléte és nem teljesítménye számít, úgy általában emlékérmekről beszélünk (pl. koronázási emlékérem), de előfordul, hogy ez esetben is csak bizonyos kiemelt szereplők kaptak „emlékeztetőt”, nem minden résztvevő, ám a rendeltetés változatlan marad. A kitüntetés már kölcsönös hatásról árulkodik, itt az esemény egyenlő fontosságú a résztvevőkkel, a résztvevők valamely teljesítményét díjazák az esemény kapcsán, sőt a kitüntetett társadalmi státuszát is emelni hivatottak. Jellegét tekintve ezek is emlékérmeknek nevezhetők, noha lényegüket tekintve inkább kitüntetések, mivel szerepük kettős: emlékeztetnek az eseményre és kitüntetik a szereplőt – emiatt szokás ezeket díjérmeknek is nevezni. Szerepüket tekintve valódi kvalitást is díjazhatnak, de akár pusztán politikai vagy diplomáciai céllal is adományozhatták.

A jelvények az érmekkel szemben (bár egy kitüntetésnek lehet érem- és jelvényváltozata is) egy bizonyos csoporthoz tartozást, esetleg az ott betöltött funkciót

is kifejezik, lényegüket tekintve a törzsi jelek modern változatai. Ez a közösség lehet iskolai, politikai vagy munkaközösség, sőt kombinálódhatnak, ha viselőjük többnek is része. A 21. századra a munkahelyi és iskolai jelvények az egyenruhák eltűnésével együtt marginalizálódtak, ezért célszerű visszatekinteni a korabeli jelvénygyártás és -viselés bizonyos mozzanataira.

Az 1899-ben alakult Első Magyar Tűzománc Jelvénygyárban az 1920-as évek elejétől kezdve készítettek országszerte megrendelésre iskolajelvényeket, melyek többnyire kétfélék lehetnek: sapkajelvények, amelyeket a diákok a kötelezően előírt sapkájukon hordtak és a kabátára, ruhára tűzhető „fazonjelvények”. A sapkajelvények nagyobb méretűek voltak, a fazonjelvények rendszerint teljesen meg egyeztek alakjukra és mintájukra nézve a sapkajelvényekkel, csak kisebb méretűekkel tértek el azoktól.

A megrendelők kezdettől fogva kalaposok és sapkakészítők voltak általában. Rendszerint az iskolák maguk tervezték meg a jelvényt, és a kalapost vagy a sapkakészítőt bízták meg a jelvények beszerzésével. 1945 után a magánkereskedelem gyakorlatilag megszűnt, ezért az iskolajelvényeket maguk az iskolák rendelték

meg. A jelvények tervrajzát a megrendelő adta. Készítőjük csak ritkán deríthető ki a rendelőlönyvből. Rendszerint az iskolai rajztanár tervezte a mintát, de előfordult, hogy a diákok tervét fogadták el.

Minden érem, plakett, jelvény Kecskemét történelmének egy-egy mozaikkockáját adja, amely alapján színes kép rakható ki a város életéről. Jelen válogatás teljesen önkényes, épp csak egy rövid bepillantást enged a gyűjtemény állományába, a rendezés a várostörténeti kapcsolódási pontok feltárásával ment végbe. Éppen ezért ebből az anyagból a katonai kitüntetések hiányoznak, mivel kevésbé lokálisak, mint a katonai jelvények vagy emlékérmek. Reméljük, így is fellebbenti ez a bemutató a fátlyat Kecskemét történelmének számos aspektusáról, melyek talán kevésbé jelennek meg a köztudatban.

1896-os ezredéves kiállítás millenniumi nagy érme

1896-os ezredéves kiállítás millenniumi nagy érme előlapja. Átm.: 8,5 cm. Tgy 67.1.19.

Beck Ö. Fülöp (1873–1945) terve alapján készült Körnöcbányán a Magyar Királyi

Pénzverő Hivatal üzemében, 1896-ban. A későbbi híres szobrász- és éremművész iparművésznek készült a budapesti Iparművészeti Iskola ötvös szakán 1888 és 1893 között, 1894-ben a Kereskedelemügyi Minisztérium ösztöndíját elnyerve a párizsi École des Beaux-Arts tanulója lett. Huszonhárom évesen az Ezredéves Országos Kiállítás díjérmeivel vált viszonylag ismertté, így terelődött érdeklődése a szobrászat és éremművészet felé. Ezen fiatalkori művein még határozottan érződnek a Párizsban tanult kompozíciós formák és ábrázolási stílusok. A régi mesterek módjára maga faragta kőszobrait, s érmeinek negatívját is saját kezűleg véste.

A kiállítás millenniumi nagy érme a hivatalos megfogalmazás szerint azoknak járt, „*akik saját szakmájukban rendkívüli haladást mutattak, az előállítás terén kiváló érdemeket szereztek, kiállított tárgyaikkal a kiállítás becsét és fényét növelték*”. Az itt bemutatott érmet a VI/B csoport Szőlészet, borászat kategóriájában kitűnően kezelt boráért a Kecskeméti telep, vagyis a Kecskeméti M. Kir. Állami Szőlőtelep kapta, melynek egykori központja a mai Miklóstelepen áll.

Az eredetileg „Miklós” szőlőtelepet az 1875-től induló filoxeravész hívta életre. A filoxéra egy gyökértetű, amely Amerikából idegenhonos fajként kezdett óriási pusztításba az öreg kontinens szőlészeiben. Ám hamarosan bebizonyosodott, hogy megfelelő homoktalajban nem él meg a kártevő, így a probléma megoldására 1879-ben létrehozott Borászati Kormánybiztosság érdeklődése a Duna–Tisza köze felé fordult, melyet Miklós Gyula (1832–1894) vezetett, aki hamarosan megtalálta a megfelelő területet Kecskemét határában, ahol 1884-ben avatták fel a kísérleti szőlőtelepet, ami hamarosan beváltotta a hozzáfűzött reményeket.

1896-os ezredéves kiállítás közreműködőinek érme

Beck Ö. Fülöp (1873–1945) terve alapján készült Körömbányán a Magyar Királyi Pénzverő Hivatal üzemében, 1896-ban.

A budapesti Városligetben 240 pavilonban rendezett Ezredéves Országos Kiállítás szervezői Magyarország szellemi és tárgyi értékeit két fő csoportban kívánták a közönség elé tárni. Az első a Történelmi Kiállítás, a második a Jelenkori Kiállítás nevet viselte. Utóbbi húsz csoportra tago-

Az 1896-os ezredéves kiállítás közreműködői érme hátlapja.
Átmérő: 6 cm. Ngy 82.4.1.

lódott a kézművésszettől a néprajzig. A kiállítás tisztán nemzeti jellegű volt, mivel a szervezők rögzítették az alapelvet: a kiállításon csak azt állíthatták ki, amit a magyar korona országainak területén termeltek vagy készítettek. Az volt a cél, hogy ne csak a fejlődés, de a hiányosságok is látszódnak – ezek megszüntetésére buzdítva egyszersmind. A kiállításra érkezett közel 900 kiállító mintegy 20.000 tárgyi tételét láthatta a nézőközönség.

A közreműködők érmét azoknak ítélték oda, „*akik a kiállítás kivitelezése során jelentékeny, kitüntetésre érdemes részt vállaltak*”. A kereskedelemügyi miniszter által adományozott érmeken belül a 2. A történelmi főcsoportban kapta az itt bemutatott érmet Kecskemét város közönsége, mivel számos különlegességet mutatott be a főcsoporton belül, ezek közül kiállítási érmet nyert a református templom és a katolikus plébániatemplom kincstára, elismerő oklevelet kapott a református kollégium, a ferences kolostor, a városi múzeum, Koritsánszky János és Kecskemét város közönsége.

A város számos magánkiállítóval jeleskedett ezen alkalomból, akik közül sokan nyertek díjakat és egyéb kecskeméti nevezetességeket is bemutatnak: egy kecskeméti szárazmalom makettjét is láthatta a nagyérmű, sőt bugaci pásztorkunyhót is rendeztek be a kiállításon.

A város bandériuma Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye bandériumával vonult a Szent Korona kíséretében a következőképpen: „*Kecskemétről 9 lovas jelentkezett, kik teljesen a pest-pilis-solt-kiskun-vármegyei lovasok öltözéke és lófelszerelése szerint lesznek felszerelve. A különbség a*

két bandérium között csak az lesz, hogy a vármegyei banderisták tarsolyain és échabragneján a vármegye czimere lesz, a városi banderistákén pedig a város czimere, s ezenfelül a vármegyei bandérium a Vármegye lobogója alatt, – a városi bandérium pedig a város zászlaja alatt vonul fel. A bandériumot a főispán fogja vezetni.” (Fővárosi Lapok 1896. 03. 28.)

Kecskeméti ipari kiállítások érmei (1872, 1901)

1901. Kecskemét-Vidéki Iparkiállítás ezüstérmének előlapja.
Átmérő: 3,5 cm. Ngy 81.1.12.

A Kecskeméten 1872-ben rendezett Országos Iparműtárlat érmét az Első Magyar Bélyegzőgyárban Klassohn Antal pecsétmetsző terve alapján verték, az 1901-es érmet az előző mintájára, kisebb eltérésekkel az Első Magyar Betűöntőde Részvénytársaság készítette.

Kecskeméten rendezték meg az első országos iparkiállítást és vásárt 1872-ben. Hazai kézművesek, iparosok és gazdálkodók vettek részt a hivatalosan Országos Iparműtárlatnak nevezett nagy jelentőségű eseményen, melyet a város akkor erre legalkalmasabb épületében, az Ókollégiumban és környezetében rendeztek meg. A kezdeményező és a szervező a Kecskeméti Iparegyesület volt, amelynek elnöki tisztségét 1869-től Katona Zsigmond gyógyszerész töltötte be, főként az ő érdeme, hogy a kiállítás megelőzte az 1873. évi bécsi világkiállítást. A szervezők célja eredetileg az új gyáripari termékek és kézműves munkák bemutatása volt, de helyet kaptak a mezőgazdasági termékek, házi készítmények, divatcikkék, női munkák és

művészeti tárgyak is. A Kárpát-medence minden részéből érkezett 575 kiállító közül 178 volt kecskeméti. Különös jelentősége volt emellett, hogy az éppen ebben az évben törvényileg felszámolt céhrendszer után új utakra lépő iparosság megújulását is katalizálta.

Az 1901-ben rendezett Kecskemét-Vidéki Iparkiállítás csaknem 30 évvel az előző után már kisebb léptékben valósult meg, mivel csak Kecskemét, Kiskunhalas, Kiskunfélegyháza, Nagykőrös és Cegléd iparosainak és gazdálkodóinak munkáit mutatta be. Köszönhetően az ipar látványos fejlődésének mégis nagyobb területen valósult meg az előzőnél, helyszíne a III. kerületi elemi népiskola (Tóth László Általános Iskola) és a régi lovarda épülete volt. Az udvarokon és a Czollner térben kaptak helyet a szabadtéri kiállítások és bemutatók.

1872. Országos Iparműtárlat bronzérmének előlapja. Átmérő: 3,5 cm. Tgy 73.12.1.

Kecskeméti tanonc és segédmunka kiállítás ezüstérme

Szódy Szilárd (1878–1939) szobrász- és éremművész által feltehetően 1925 körül kézművesipari kiállításokra (vagy erre az alkalomra) tervezett díjérem – erre utalnak az ülő alakok alatti címerpajzsokban látható szerszámok. Szódy Szilárd művészi tanulmányait Olaszországban és Budapesten végezte. Számos I. világháborús emlékművet tervezett vidéki városokban, a Margit-híd budai hídfőjénél álló oroszlános Przemyszl-emlékmű is az ő munkája. Éremművészként több mint félezer érmet és plakettet tervezett. 1921-től tanár volt Budapesten, az Állami Polgári Iskola Tanárképző Főiskoláján, majd 1927-től rajztanári szakfelügyelő, haláláig.

Az Iparos Otthonban 1925 júliusában megrendezett tanonc és segédmunka kiállítást fái Fáy István főispán nyitotta meg, melyre másfél ezren látogattak el az első napon. Az itt látható II. díjat Sághy Imre kovácstanonc nyerte, aki 1937-ben lett ezüstkoszorús kovácsmesterré. A kiállítás tárgyairól a következőképpen számolt be a Kecskeméti Közlöny 1925. július 12-én: „A nagyterem ajtaján belépve jobbra a cipészek, csizmadiaik gazdag csoportja kapja meg a figyelmet, itt vannak a csinos papucsok, kötő-szövő ipari termékek. Nagy feltűnést keltenek az ugyanitt levő szíjjártó remekmunkák, a köteles ipar darabjai, a tímárok produktuma. Szemben vele a terem középvonalán nagyszerű kádár-munkák, köztük 7-8 literes pompás kis hordóval, az esztorgályosok művei, a szép pipaszárkollekció, a bútorasztalosok ragyogó darabjai, az avatatlanak kinyithatatlan dobozzal. A terem végében gyönyörű, nehéz kovács, lakatos munkák, tűzhelyek, tovább egy közfigyelmet keltő kisméretű stabil gőzgép, amit egy két esztendő tanonc készített éjt nappali eggyé téve. Itt tűnik szemünkbe a késipar nagyszerű zsebkészletekgyűjteménye, a műlakatosipar egyik büszkesége, a nehéz, élethű kaktuszvirág tartóval együtt. A terem nagyobb felét foglalják el a felsoroltak, míg kisebb felében a női férfiszabók, kalaposok, hajfodrászok, szűcsök, takácsok, kárpitosok munkái dominálnak szebbnél szebb darabokkal. Ugyanitt találjuk a sütőipar képviselőit az óriásveknivel, a virágcsokor-tortával, az ácsipart egy miniatűr háztetővázal, a mérlegkészítő, órásipart finom munkáikkal, fazekas és bádogos ipar műveit s hentesipart.”

Kecskeméti tanonc és segédmunka kiállítás ezüstérmének előlapja. Átmérő: 4,5 cm. Tgy 2017.5.3.

I. Országos Kézművesipari Tárlat aranyérme

I. Országos Kézművesipari Tárlat aranyérmének előlapja. Átmérő: 8 cm. Tgy 65.62.1.

Berán Lajos (1882–1943) által 1925-ben tervezett aranyozott bronzérem, a Budapesten ekkor rendezett I. Országos Kézművesipari tárlat kitüntetési érme. Az alkotó a magyar éremművészet kiemelkedő személyisége, Budapesten Telcs Edénél, majd a bécsi képzőművészeti akadémián folytatta tanulmányait. 1903-tól kezdve jobbra éremművészettel foglalkozott. Már fiatal korában számos pályázatot nyert, 1906-ban a milánói nemzetközi kiállításon aranyérmet kapott. A két világháború közötti műveiben főleg portréábrázolásai kiemelkedőek. 1932-ben az Állami Pénzverde fővénője lett. Pénzvermetervét 1936-ban a Képzőművészeti Társulat nagydíjával jutalmazta. Számos hazai és külföldi kiállításon szerepelt.

A Habsburg József főherceg által 1925. augusztus 15-én a városligeti Iparcsarnokban megnyitott tárlaton az ország legkiválóbb iparosai vettek részt, köztük az itt bemutatott érem várományosa Tiring Ferenc (1875–1947) kecskeméti műlakatosmester. Sárbogárdon született szegény parasztszülőktől, ahol urasági kovácsinas lett. A tanulás vágyától hajtva Pestre ment segédnek és az ország első műlakatosánál, Jungfer Gyulánál dolgozott 1902-ig. Azután külföldre ment, Bécsben, Münchenben, Drezdában, Lipcsében, Berlinben, Párizsban segédeskedett. Nappal dolgozott, este tanfolyamokon tanult, és a művészi ajtó, kapu, ablak és zár készítésére specializálta magát. 1907-ben Kecskemétre jött épületlakatos-mesternek. Rövidesen a helyi iparosság élvonalába

került, a múzeum, az Újkollégium, a Katona József Gimnázium műlakatos munkái is neki köszönhetőek. Az itt bemutatott érmét a kiállításon bemutatott fém domborművei és más művészen kovácsoltvas áru elismeréseként kapta.

Kecskeméti Dalárda jubileumi emlékérmé és jelvénye

Kecskeméti dalárda jubileumi emlékérmének előlapja.
Átmérő: 7,8 cm. Tgy 70.2.3.

Budapesti Asztalos Segédek Önképző, Betegsegélyző és Temetkezési Egylet Dalárdájának jelvénye.
Lant hossza: 3,3 cm. Tgy 70.2.3.

A bronzérmét Reményi József (1887–1977) magyar szobrász, érem- és plakettművész tervezte 1928-ban, eredetileg az akkor tartott Országos dalosversenyre készült, a m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter díjaként. Az érmet később az Országos Magyar Dalosszövetség is felhasználta megváltoztatott körirattal, így kapta meg a Kecskeméti Dalárda 1935-ben 75 éves fennállásának

jubileumára. Kiegészítéseként a Budapesti Asztalos Segédek Önképző, Betegsegélyző és Temetkezési Egylet Dalárdájának lant alakú jelvénye is hozzátartozik, egy díszdobozban kerültek átadásra.

Reményi iparművészetet tanult, majd Telcs Ede műtermében ismerkedett meg az éremművészet új francia stílusával. Olasz és németországi tanulmányai után itthon tanított iparművészetet, végül az Állami Pénzverő művészeti vezetője lett. Beck Ö. Fülöp és Telcs Ede mellett a magyar éremművészet egyik megteremtője. Művészetét bel- és külföldön egyaránt elismerték, számos kiállítása volt. Stílusára leginkább a modern klasszicizmus és szecesszió jellemző. Közel 900 érmet alkotott és számos forintérme tervezője.

A Kecskeméti Városi Dalárda 75 éves jubileumi koncertjét Budapesten, a Zeneakadémián adta Vásárhelyi Zoltán vezényletével. 16. századi kórusműveket adtak elő, valamint Kodály Zoltán egy évvel korábban, az első Hírös Héten bemutatott szerzeményeit, a koncert végén a zeneszerző így gratulált a kórusnak:

„– Ez a mai nap ismét azt mutatta meg, hogy a termő magyar erők a vidéken sarjadnak. Mint öreg vidéki, régen és sokat gondolkodom rajta, hogyan lehetne a főváros patológikus elbizakodottságát észre téríteni. Kecskemét ma újból bizonyosságot hozott fel amellel, hogy a magyar életsúlypontja a vidéken van. Azt kell elérnünk, hogy egy nagy város legyen az egész ország. Most már közeledünk ehhez a célhoz, apró tüzek gyulladnak ki szerte az országban mindenfelé, a kecskeméti pedig már nem is apró tűz, hanem hatalmas lobogás, amelyet már a főváros tornyaiban is meglátnak. Önök jó úton vannak, de ne elégedjenek meg azzal, hogy Kecskemétet példaként emlegetik, hanem folytassák tovább ezt a példaadást. Ezt kívánom szívből mindnyájunknak.”

Kodály Zoltán-emlékplakett

Imre Gábor (1890–1976) által tervezett alumínium plakett hátlap vagy díszdoboz nélkül, a művész hagyatékával került a gyűjteménybe. Eredetije bronzból készült márvány hátlappal 1958-ban, a Kecskeméti Kodály Kórus emlékplakettjeként, melyen a kórus neve szerepel. Ez a próba- vagy mintadarab a jobb oldali évszám befejezetlenségéből feltételezhetően már az 1960-as években készülhetett, immár

Méret: 17,5x15 cm. Tgy 78.4.5.

Kodály-plakettként, melyet aztán mégse fejezett be a művész.

Imre Gábor 1912-ben az Iparművészeti Főiskolán szerzett szobrász oklevelet. Tagja volt a Képzőművészeti Társulatnak, az Iparművészek Szövetségének és a Képzőművészeti Alapnak. A háború idején a császári és királyi újvidéki 6. gyalogezred elkülönített I. zászlóaljában szolgált, kadétként, azaz tisztjelöltként (hadapród). A Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadsereg tisztje, a Vörös Őrség városi parancsnoka. A két világháború között a kecskeméti ipariskola tanára. 1945 után Kecskemét rendőrkapitánya, majd Dél-Pest megye rendőrfőkapitánya, 1956 után ismét művészként dolgozott haláláig.

Munkásságára jellemző, hogy több művészeti ágban is minőséget alkotott, legalább olyan jó grafikus volt, mint szobrász, készített olajfestményt, akvarellt, grafikát, sőt üveglemezre is festett, tervezett emlékműveket, enteriőrt, bútort, zászlót, plakátot, reklámot. Szobrászként grafikuson komponált reliefsket, síremléket és mellszobrokat is alkotott pl. Tóth László polgármesterről, feszületet a ferences templom előtti kálváriára és szovjet hősi emlékművet is. Imre Gábor Kodály Zoltánról (1882–1967) készített grafikát, plaketteket, az ő műve a vasútállomáson 1967-ben elhelyezett emléktáblán látható háromnegyed profil arckép is.

Hírös Hét 1934. évi ezüstérme

Imre Gábor (1890–1976) által az 1934-es Hírös Hétre tervezett érem, Ludvig József Ezüstkoszorús Éremkészítő, Éremverő Műintézete és Bronzműárugyára, Ludvig

Hírös Hét 1934. évi ezüstérmének hátlapja.
Átmérő: 5 cm. Tgy 65.10.1.

Az érme díszdobozban

József (1905–1961) iparművész üze me készítette. Leírását a Kecskeméti Közlöny közölte 1934. július 4-én: „A Hírös Hét érmei készülnek. A művészi kivitelű érmet Imre Gábor iparművész tervezte. Az 5 cm nagyságú érme előlapján körirat van: »Hírös város az Alföldön Kecskemét.« Középen a város címerét tartja egy magyar ruhás leány és fiú, az érme másik oldalán pedig az egyes kiállítások jelképei: Ipar, kereskedelem, gyümölcs, képzőművészet, fényképészet, baromfi, mezőgazdaság. Körirata: »Hírös Hét Kecskemét 1934.«» A rendezvény alkalmából 150 érmet és plakettet osztottak ki elismerésképpen.

Az 1934-ben először rendezett Hírös Hét kilencnapos rendezvénysorozatával Kecskemét az egész ország figyelmét kívánta felhívni termékeire, adottságaira, látnivalóira. Az idegenforgalom fellendí-

tése és új piacok megszerzése mellett azt is demonstrálni akarta, hogy kulturális téren sem marad el a hasonló nagyságrendű városok mögött. A rendezvényt Kállay Miklós földművelésügyi miniszter nyitotta meg, melyet a rádió is közvetített. A kiállításokat, programokat 60.000 néző látogatta, országos szenzációnak számított. Kapcsolódott hozzá képzőművészeti, fotóművészeti, népművészeti, gyümölcs- és kézműipari kiállítások sora. Tömegeket vonzott az Újkollégium előtt felállított bugaci cserény, ahol sok ezer adag pörkölttel vendégelték meg a látogatókat a pásztor-nak öltözött pincérek, és minden napra szerveztek bugaci kirándulásokat.

Hírös Hét 1936. évi érme

Hírös Hét 1936. évi érmének előlapja.
Átmérő: 6 cm. Tgy 77.41.3.

Imre Gábor (1890–1976) által az 1936-os Hírös Hétre tervezett érme, hátlapja üres, Ludvig József Ezüstkoszorús Éremkészítő, Éremverő Műintézete és Bronzműarugyára, Ludvig József (1905–1961) iparművész üze me készítette. Az esemény plakátja is Imre Gábor műve, mondhatni az esemény egyik arculattervezője volt. Az alkotó az 1930-as évek Kecskemétjének szinte mindenese művésze volt, szobrászként és grafikusként is működött.

A második Hírös Hetet 1936-ban rendezték meg, számos új momentummal gazdagítva. Hóman Bálint kultuszminiszter nyitotta meg az eseményt, melyre még három másik miniszter is ellátogatott. A gyümölcstermelők kongresszusát a Nagytemplom előtti piactéren, az éjszakai órákban tartották; több felvonulás is színesítette a műsort, 16 különböző kulturális, mezőgazdasági és iparos kiállítást nézhet-tek meg az érdeklődők. Olyan különleges

események is helyet kaptak, mint az első kecskeméti kutyavásár vagy „gyorsasági” autóverseny a zárónapon.

Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium ezüstérme

Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium
ezüstérmének hátlapja.
Átmérő: 6 cm. Tgy 78.21.28.

Berán Lajos (1882–1943) által 1929-ben tervezett érme, melyet a mezőgazdaság terén szerzett érdemek elismeréséül adományozott a miniszter. A hátlapon látható kéveköto lány és a hozzá alkotott betütípus már az 1930-as évek népies stílusában készültek, a kompozíció Berán későbbi pénzérmeterveire is emlékeztet.

Az 1939. június 18–20. között rendezett Kecskeméti Borkiállítás és Borvásár tulajdonképpen a Hírös Hét utódjaként került megrendezésre. Maga az esemény országos jelentőségű volt, a kiállításon bemutatott termékek zöme kecskeméti vagy környékbeli gazdaságokból származott, de az ország minden bortermelő vidéke képviseltette magát. A rendezvény jelentőségét mutatta, hogy dr. Kiss Endre főispán nyitotta meg, és gróf Teleki Mihály földművelésügyi miniszter és Darányi Kálmán országgyűlési házelnök is megjelent itt. A borkiállítást a Népligetben (későbbi KTE-pálya helyén), a Nyári Kaszinó és a Vigadó körül rendezték meg, már az első napon több tízezer ember kereste fel.

Az esemény alkalmából a földművelésügyi minisztérium által adományozott ezüstérmek egyike az itt látható darab. A következőket tüntették ki vele: 1. Farkas Zoltánné, Kerekegyháza, 1937. évi muskotaly boráért. 2. Biczó Örökösök, Fülöpszállás, 1921. évi aszúboráért. 3. Kovács Máté, Kecskemét, 1930. évi kadarka boráért.

4. Teleki Szőlőtelepek, Villány, 1934. évi szemelt édeskés rizling boráért. 5. Bácsi Gábor, Kiskőrös, 1938. évi szemelt rizling boráért. Ekker Lajos kádár, Kecskemét, fordíért.

K. u. k. 38. gyalogezred jelvénye

Méret: 2x3 cm. Tgy 73.14.15.

A rohamjelvénytű sisak alakú kitűzőn az ezredszám mögött kukoricagránát látható tölgyágak között. Háromféle anyagváltozatban készült: tombak (az itt látható darab), ezüstözött tombak és ezüst. Mindháromnál az ezredszám fekete zománc, feltehetően az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyár terméke, az I. világháború alatt gyártották.

A k. u. k. 38. gyalogezred hadkiegészítő kerületének központja Kecskemét volt 1867-től kezdve, változó számú zászlóaljnak is a város adott otthont. Állomáshelyük a Pártos Gyula által tervezett, 1892-ben átadott Ferenc József gyalogsági laktanyában volt (ma Kecskeméti Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola, Gimnázium, Szakgimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola). Az I. világháborúban az ezred harcolt előbb a szerb, később az orosz, végül az olasz hadszíntéren is, utolsó állomáshelyén, 1918 őszén részt vett az utolsó offenzívában is, majd az összeomlás után rendben hazaérkezett. A gyalogezred emléket Kecskeméten a színház mellett 1942-ben felállított, Kisfaludi Strobl Zsigmond által készített emlékmű is őrzi.

K. u. k. 38. gyalogezred Mollináry-majális jelvénye

1917. május 27-ére készült az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyárban cinkből, alap pajzsát a gyár később más események

jelvényeihez is felhasználta, még a Tanácsköztársaság ideje alatt is.

A monarchia ezredeit többnyire egykori ezredtulajdonosaik alapján nevezték el, s az elnevezés akkor is megmaradt, ha változott ez a tiszteletbeli cím. Így a 38-as gyalogosokat az 1867-től kinevezett Mollináry Antal tábornagról (1820–1904) nevezték el, halála után pedig XIII. Alfonz spanyol király (1886–1941) lett az ezredtulajdonos.

A jelzett esemény jótékonyági rendezvény volt Budapesten, amiről a Budapesti Hírlap ekképpen számolt be 1917. május 29-én: „Régen volt annyi ember a Margitszigeten, mint pünkösdi vasárnapján délután és régen volt akkora hangos jókedv is, mint tegnap. A Mollináryak, a 38. számú kecskeméti gyalogos-ezred katonái

Méret: 3,5x5 cm. Tgy 76.3.1.

tartották ott majálisukat a háborúban elesett bajtársaik özvegyei és árvái javára és hogy erre a szép célra mennél nagyobb pénzüsszeg gyűljön össze, segített nekik szép asszonyok és leányok egész serege. Volt labdarúgás a 32. és a 38. gyalogos-ezred katonái közt, száz fiatal leány különféle nemzetek táncát rejtette el a megfelelő nemzeti viseletben, sátrakban enni, és innivalót árultak”

Zrínyi Miklós 7. honvéd gyalogezred emlékérmé

Imre Gábor (1890–1976) által 1940-ben tervezett bronzérem, melynek hátlapja üres, a kiadott daraboknál ide vésték az adományozás okát és címzettjét vagy

Átmérő: 6 cm. Tgy 74.10.1.

pl. Grassy József (1894–1946) ezredes 1941-es áthelyezésekor az ezred minden tisztjének nevét a hátlapra vésték.

A Zrínyi Miklós 7. honvéd gyalogezred 1932-ben települt Kecskemétre, a volt huszárlaktanyába és a Ferenc József laktanyába, ekkor a parancsnokság és I. zászlóalj került ide, később a II. Ceglédre, a III. Kiskunfélegyházára. A II. világháborúban részt vettek a Don-kanyar tragédiájával végződő védelmében és 1944-ben a Kárpátok védelmében is.

Az emlékérem bemutatásáról így emlékezett meg a Kecskeméti Közlöny 1940. 11. 28-i száma, ahol az érme képét is bemutatták: „A »Zrínyi Miklós« 7. honvéd gyalogezred tegnap nagysikerű ezrednapja díszvacsorával fejeződött be. A vacsorát a Ferenc József laktanya tiszti étkezdéjében rendezték meg (...) Vitéz Grassy József ezredes, ezredparancsnok, mint házigazda emelkedett szólásra. Meleg szavakkal köszöntötte a vendégeket, felavatta az új étkezdét, majd elbúcsúztatta a Kecskemétről elhelyezett tisztet. Beszédében beszámolt arról, hogy a gyalogezred »Zrínyi-érmet« alapított. Ezt az érmet kaphatják meg, akik az ezred kötelékében meghatározott időt leszolgáltak, továbbá akik katonai sportversenyeken sikeresen szerepeltek, végül pedig azok, akik az ezred érdekében jelentős munkát végeztek. A gyönyörű érmet Imre Gábor iparművész tervezte, Zrínyi Miklós gróf költő és hadvezér domborművé mellképe van rajta, az érme felírása: »M. kir. gróf Zrínyi Miklós 7. honvéd gyalogezred.« Két oldalt az Zrínyi-család és Kecskemét címre látható, alul pedig »Kecskemét« felírás. Az ezredparancsnok kiosztotta az első példányokat. Elsőnek Stomm Marcell gróf tábornok, volt ezredparancsnok, Platty Pál tábornok, dr.

Liszka Béláné zászlóánya, továbbá Szász Lajos dr. államtitkár, Kecskemét képviselője, Kiss Endre dr. főispán, Liszka Béla dr. polgármester és a Kecskemétről most elhelyezett tisztek kapták”.

MOGÜRT Szabadság Csillagtúra versenydíja és plakettje

A spiáterből készült érem alkotója nem jelt, rajta Merkúr isten alakja, aki tenyerén autóbilt tart, alul Kecskemét címere. Az alumínium plakett téglalap alakú, előlapján az 1947-es London–Isztambul transzkontinentális csillagtúra magyar szakaszát ábrázoló térképrészlet, rajta csillaggal jelölve Kecskemét, a Terézvárosi Torna Club jelvénye, hátulapján a MOGÜRT emblémája. A plakettet feltehetően Lőrincz István (1901–1985) Lőrincz E. rövidítéssel jelezve készíthette, aki szobrász, keramikusművész volt és kispasztikával is foglalkozott.

1945-ben „gépjármű iparosok”, fuvarozók cégek és gumiabroncsgyártók roncsgyűjtő, újjáépítő és értékesítő szervezetet alakítottak, amely 1946-ban vette fel a Magyar Országos Gépkocsi Üzem (MOGÜRT) nevet. Irányítását az állam fokozatosan átvette és az országos autókereskedelem ernyőszervezete lett. 1947 januárjában Kecskeméten avatta fel Tildy Zoltán köztársasági elnök és Gerő Ernő közlekedésügyi miniszter a háború után újjáépített transzkontinentális betonutat, ekkor fejeződött be a Budapest–Horgos szakasz építése. A rendezvényen 1200 személy- és tehergépkocsi, valamint motorkerékpár vett részt, a versenykiírás a következő volt a Kecskeméti Hírek 1947. január 5-i száma szerint: „A túra célja a magyar automobil és motoros társadalom bajtársi összefogása, a transzkontinentális út újjáépített szakaszának ünnepélyes megnyitása alkalmából. A túra végcélja: Kecskemét, Fő tér. Beérkezettnek számít az a versenyző, aki a verseny napján délelőtt 10 és 11 óra között a kecskeméti célon áthalad, idő előtt és idő után beérkezők díjazásban nem részesülnek. Beérkezettek a Terézvárosi Torna Club téli csillagtúrája emlékkeretét nyerik és járművenként 10–10 liter benzint kapnak. A csillagtúra helyezési sorrendjét a csillagtúrával kapcsolatosan megrendezett ügyességi verseny (gymkána) állapítja meg. A gymkánán nem kötelező a részvétel, azonban azon résztvevők, akik az ügyességi versenyen nem vesznek részt, csak a túra emlékkeretét kapják, míg a gymkánán résztvevők helye-

zésük sorrendjében külön tiszteletdíjban részesülnek (üzemanyag és gumi).”

MOGÜRT Szabadság Csillagtúra versenydíja.
Átmérő: 7 cm. Ngy 94.3.1.

MOGÜRT Szabadság Csillagtúra plakettje.
Méret: 6x9 cm. Tgy 76.7.1.

600 éves Kecskemét jubileumi érme

600 éves Kecskemét jubileumi érem hátoldala.
Átmérő: 8 cm. Tgy 69.1.1.

A Pálffy Gusztáv szobrászművész (1942–2021) által Kecskemét fennállásának jubileumára tervezett bronzérmén Kecskemét ikonikus épületei mellett iparára és pusztai idegenforgalmára is utal a kompozíció. Az

érem címzési sora üres, tehát nem került adományozásra. Díszdobozának előlapján ismét előtűnik a főmotívumként alkalmazott Városháza. Ahogy a Petőfi Népe 1968. szeptember 26-i számában fogalmaztak: „Emlékplakett készül a 600 éves Kecskemét városról, az idei jubileumi ünnepség alkalmából. Az érem tervezésével Pálffy (sic!) Gusztávot, a város fiatal szobrászát bízták meg, aki most végez a Képzőművészeti Főiskolán. A plakett egységes képet ad a régi parasztváros múltjáról és jelenéről. Látható rajta az egykori pusztát jelképező gémeskút, szemlélteti a vidék szőlőkultúráját, formázza a város főterét, s gyárkérmények jelzik a város felszabadulás utáni gyors iparosodását. A kompozíciót 8 centiméteres átmérőjű bronzplakettre nyomják, s az állami pénzverdében sokszorosítják. Az érméket november 7-én adja ki a Kecskeméti Városi Tanács.”

Pálffy Gusztáv 1959 és 1961 között a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban tanult, 1963-ban nyert felvételt a Magyar Iparművészeti Főiskola formatervező szakára, majd 1965-ben tanulmányait a Magyar Képzőművészeti Főiskola szobrász szakán folytatta, ahol 1969-ben végzett. 1969-től tagja a Magyar Köztársaság Művészeti Alapjának, valamint 1977-től pedig a Képzőművészek Szövetségének. Első nyilvános bemutatkozása 1969-ben volt. 1970-től élt Kecskeméten, alkotásai is szinte mind itt születtek. Szakmai szempontból fontos utazásokat tett Japánban (Tokió, Hiroshima), Finnországban (Helsinki, Pori, Kemi), Egyiptomban és Franciaországban (Párizs). Pályája kezdetén a realiztikus ábrázolás jellemezte, majd később absztrakt felfogásúvá vált, műfajai a portré, a dombormű és a kispasztika.

600 éves Kecskemét jubileumi érem díszdobozának előlapja

1968-ban ünnepelték Kecskemét 600 éves fennállását, április 4-én kezdetét vette a város jubileumi ünneppsorozat. Nagyszámú és sokrétű programkínálattal szórakoztatták ezen alkalomból a város közönségét és az idelátogatókat, számos kiállítást, konferenciát rendeztek, sportversenyeket tartottak, átadták az új uszodát és a szakmunkásképzőt. Egyik kiemelt rendezvénye volt a szüreti napok, ahol már az első két napon harmincezer látogató fordult meg, köszönhetően a megrendezett élelmiszergazdasági és ipari kiállításnak is.

600 éves Kecskemét jubileumi érem
díszdobozban.
Méret: 14x14 cm.

Piarista gimnázium jelvénye és kitűzője

Mind a jelvény, mind a kitűző a piarista rend címerét ábrázolja. A rend jelvényének (címerének) középpontjában Szűz Mária monogramja áll (egymásba fonódó M és A betűk). A monogram fölött kereszttel ékesített nyitott korona, alatta pedig a görög MP ΘΥ betűk, a Météρ Theou (Isten Anyja) szavak nagybetűs rövidítése látható. A címert 1619-től már végleges formájában használták a piaristák. A korona arra utal, hogy Szűz Mária a kegyesrendi iskolák királynője is. A kitűző feltehetően az 1940-es években készült a rend címerének tulipános változatával, ekkor még koronával és kereszttel. A jelvényen viszont a rend címerének modernizált változata szerepel, mely valószínűleg 1959-ben készült és 1970-ig használták.

Kecskeméten a piaristák 1714 óta jelen vannak, iskolájukban 1716-ban kezdődött a tanítás. A 20. századra szűkőssé vált

Méret: 3x3,5 cm. Tgy 78.21.5.

rendi épületek helyett 1930–1933-ban épült fel Hüttl Dezső monumentális gimnáziumépülete az ekkor kialakított Piaristák terén. A hivatalosan Kecskeméti Kegyesrendi (vagy Kegyes-tanítórendi) Róm. Kat. Gimnázium példaszerűen működött 1944-ig. Ekkor a II. világháború átvonuló frontja miatt a nagy iskolaépületeket sebesültkórházakká alakították, a város összes gimnáziuma az Ókollégium épületében volt kénytelen működni egyesített irányítás alatt. A piaristák 1946-ban általános iskolát is felállítottak, amit a rendházban üzemeltettek, mivel épületüket ekkor még mindig nem kapták vissza. 1948-ban államosították az egész intézményt Állami

Piarista gimnázium
kitűzője.
Méret: 1x2 cm.
78.21.56.

Katona József Gimnázium néven, majd a rendnek 1950-ben sikerült visszakapnia a gimnázium és a kollégium üzemeltetésének jogát, mely a budapesti mellett az egyetlen piarista tanintézmény lett a kommunizmus évei alatt az országban.

Angolkisasszonyok leánygimnáziumának jelvénye

Méret: 3x4 cm. Tgy78.21.4.

Feltehetően az Első Magyar Tűzománc Jelvénygyár terméke, az 1930–1940-es években készülhetett, rajta az angolkisasszonyok által országszerte használt fehér alapon kék Mária-monogram.

Kecskeméten az angolkisasszonyok női szerzetesrendje tanítási céllal telepített le, céljuk egy középfokú leányiskola vagy gimnázium létrehozása volt, ahol a katolikus leányifjúságot hasonlóan magas szinten és szellemben nevelhetnék, mint a kegyesrendiek gimnáziuma a fiúkat. Komoly hiányosságok voltak azonban, a nővérek nem rendelkeztek elég tanerővel, az egyház megfelelő épülettel a tanításhoz. Mégis elvállalták a feladatot és letelepedtek Kecskeméten, a Czollner téren. A lelkészlakban rendezték be a zárdát, és ott két teremben indult meg a tanítás 1917-ben. Az eredetileg felső leányiskolaként megnyílt intézmény 1922-től Kecskeméti Róm. Kat. Leánygimnáziumként működött, 1932-től vették fel a rendalapító Ward Mária nevét. 1920-ban egy Czollner téri lakóházból alakították ki az iskolát, amelyre 1924-ben emeletet is húztak, tornatermük a téren álló egykori lovarda lett. Az intézmény ezekben az épületekben működött az 1948-as államosításig.

Ének-zenei általános iskola jelvénye

Méret: 3x3 cm. Tgy 78.21.8.
https://kjk.kjmk.hu/kodaly-iskola/

Az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyár terméke, a gyártól először 1962-ben rendeltek 96 darabot, később gyártottak sárgaréz színben és koszorúval bronzszínűben is. Az alapforma több más ének-zenei iskola jelvényénél is ugyanez volt, csak a település neve változott, pl. az aszódi, sátorlajújhelyi ének-zenei iskolának is ugyanilyen a jelvénye, az évszám is megegyezik. A Kecskeméten megalakult ének-zenei általános iskola története így kezdődött:

Kodály Zoltán (1882–1967) 65. születésnapja alkalmából, 1947. december 16-án ünnepséget rendeztek Kecskeméten, és a városa díszpolgárává fogadta a zeneszerzőt. A jeles eseményen a tanítóképző intézet gyakorló iskolájának kórusa Kodály-műveket, a zeneóvodások pedig népi gyermekjátékokat adtak elő Szentkirályi Márta vezetésével. Az ünnepelt zeneszerző ekkor a következőket mondta a fiatal pedagógusnak: *„Ez jó, csak nem szabad abba hagyni a hatévesséknél. Így folytassák az iskolában is!”* Másfél évvel később egy kecskeméti látogatása során Kodály Zoltán ismét sugalmazta a tanítónőnek, hogy énekes iskolát kell létrehozni. Ennek hatására Szentkirályi Márta megfogalmazta elképzeléseit egy kérvényben, a minisztérium pedig engedélyezte egy próbaévre egy elsős ének-zene tagozatos osztály beindítását. Az első tanítási nap 1950. október 27-én volt, s két évvel később, 1952 novemberében már önálló iskolává alakulhatott Szentkirályi Márta igazgatásával. A beindítás után négy évvel az első osztályból 5. osztály lett, s a minisztérium engedélyt adott, hogy az iskola felső tagozattal együtt tovább működjön.

Kecskeméti kereskedőtanonc-iskola jelvénye

Méret: 3x3,5 cm. Tgy 78.21.12.

Feltehetően az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyár terméke, az 1930–1940-es években készülhetett. A kereskedelemre a közepén lévő caduceus (Hermész hírnökbotja, aki a kereskedők istene) utal, a pajzs színei (piros-fehér-kék) pedig Kecskemét város színei.

Kecskeméten a kereskedőinasokat már 1856-tól kezdve a kereskedői testület a maga által szervezett vasárnapi iskolában taníttatta az izraelita iskola termeiben. Utóbbi nem véletlen, mivel az üzemeltető testület tagságának jelentős része tartozott a hitközséghez. A város 1883-ban nyitotta meg az elsőfokú ipariskolának nevezett iparostanonc iskolát, ehhez csatolták az addig egyesületi szinten működő kereskedőtanonc-iskolát. 1905-ig az I. kerületi népiskola épületében működtek, utána pedig önállóan a régi törvényszék helyén (egykori „Cserepes” épülete) voltak elhelyezve 1914-ig, ekkor átkerültek az Ókollégium terméibe. Az oktatás helyszíne később is sokszor változott, önálló épületük nem volt. 1913-tól a Felső Kereskedelmi Iskolához csatolták, azzal együtt működött változatos helyszíneken 1945-ig, mikor is ismét az iparostanonc iskolához csatolták, majd államosították.

Kecskeméti Katona József Gimnázium kecskés jelvénye

Feltehetően az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyár terméke, 1935 után készülhetett, ekkor lett gimnázium az intézmény. A két világháború közötti időszakban jellemző volt az iskolák nevének kezdőbetűit monogramszerűen címerként alkalmazni,

Méret: 2,7x3,5 cm. Tgy 78.21.2.

itt ez a minta a város címerére utaló kecskével bővült.

A gimnázium elődjének alapítása 1869-re esett, amikor a Vallás- és Közoktatási Minisztérium és Kecskemét város közönsége szerződésileg megállapodtak abban, hogy a városban állami alreáltanoda állíttatik fel, amelynek dologi kiadásáról a város gondoskodik, míg a személyi kiadásokat és az iskolai felszerelések költségét az állam fedezi. Az I. osztály 1870. október 1-jén nyílt meg, az 1872–73. iskolai évben már három osztályos teljes alreálskolává lett, az első érettségi vizsgálatot az 1878–79. tanév végén tartották.

Az évről évre megnyíló osztályok ideiglenesen magánházakban nyertek elhelyezést, a négyosztályú alreálskolát már a Jókai utcában 1877-ben épült emeletes iskolaépületben helyezték el. Ebben az idők folyamán kibővített épületben működött az iskola az 1919–20. tanév végéig, amikor is az állam által tetemes költséggel 1912–14-ben felépített, de a háború alatt laktanyai, kórházi és fogolytábori célokra lefoglalt, ma is használt iskolalapothiba, mint végleges székhelyére költözött. Az 1922–23. tanév óta a Kecskeméti m. kir. áll. Katona József Főreáliskola, majd később az új középiskolai törvény életbeléptetése után a főreáliskola megnevezést a reáliskola váltotta fel, ezt a nevet viselte 1935-ig, amikor a középiskolai törvény változása értelmében Kecskeméti m. kir. áll. Katona József Gimnázium lett a megnevezése.

Ipari tanuló iskola plakettje

A plakettet a Ludvig József Ezüstkoszorus Éremkészítő, Éremverő Műintézete és Bronzműárugyára, Ludvig József

(1905–1961) iparművész üze me készítette. Az szalagdísszel körbevett fémlap számos más plakett alapjaként is szolgált.

Kecskeméten az iparostanonc-oktatás 1883-ban indult, ekkor a város alapított új intézményt a tanonckutatás számára. Első igazgatója, Szakács István korábban gimnáziumi tanár volt. Az iskola célja a törvényhatósági bizottsági közgyűlésre készült előterjesztés szerint „az iparos osztály értelmi műveltségének, rajzolás-bani ügyességének emelése, s ez által a hazai ipar felvirágoztatása”. A th. bizottság döntése értelmében a három osztály mellé nem szerveztek előkészítő osztályt, bár a tanoncok között voltak írni-olvasni nem tudók is. A határozat szerint ezeket az ismétlőiskolákban kell megtanítani az alapismeretekre. A tanítás hétfőn, szerdán és pénteken 4-től 6-ig, vasárnap 9-től 12-

Méret: 5x8,7 cm. Tgy 77.10.1.

ig tartott. Vasárnaponként csak rajzoktatás folyt. Az iskola az I. kerületi elemi népiskola épületében működött. Az első években beindult három első osztályba 344 tanuló iratkozott be. A tervektől eltérően – már az indulás évében – előkészítő osztályt is nyitottak.

1958-ban, az intézet 75 éves fennállása alkalmából jubileumi kiállítást nyitottak az iskolának is helyet adó Ókollégium épületében. A termekben nemcsak a 35 különböző szakmát tanuló növendékek több száz munkáját, hanem más kecskeméti iparosmesterek munkáit is kiállították. A díjazottakat az itt bemutatott plakett bronz, ezüst, illetve arany fokozatával jutalmazták.

607-es számú Gáspár András Ipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet jelvénye

Átmérő: 4 cm. Tgy 78.21.9.

Feltehetően az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyár terméke, az 1970-es években készülhetett. A könyv és az olajág az oktatást szimbolizálja, míg a kalapács és a mindezt körbevevő fogaskerék minta az ipar jelképei.

Az 1958-ban 75 éves jubileumát ünneplő iparitanuló-iskola 1948-as államosításakor kapta a 607-es sorszámot az ország hasonló intézeteinek sorában. Az évforduló alkalmából ünnepséget tartottak, melyen Kisházi Ödön munkaügyi miniszter is megjelent, valamint kitüntették Leviczky Orest, Imre Gábor és Kovács Gergely pedagógusokat. Ez alkalommal jelentették be, hogy az iskolát Gáspár András kecskeméti születésű szabadságharcos honvédtábornokról nevezik el. Ennek ellenére új megnevezése nem ment át a köztudatba, továbbra is 607-esként emlegették, csak a rendszerváltást követően került újra használatba a honvédtábornok neve. Az Ókollégiumban működő intézmény új épületét a Hunyadi városban 1968-ban, a Kecskemét 600 éves fennállását ünneplő rendezvénysorozat részeként adták át.

Kecskeméti Konzervgyár jelvényei

Feltehetően az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyár termékei, az 1960–1970-es években készülhettek. A szocialista vállalatok a kapitalistákhoz hasonlóan bizonyos időközönként jutalmazták azokat a dolgozókat, akik hosszabb ideje náluk dolgoztak, ezen alkalmakkor kitüntetést és jutalmat kaptak, valamint bekerülhettek a törzsgárdába is, ami további előnyökkel járt – ezen lépcsőfokokat voltak hivatva jelezni az ilyenkor adományozott jelvények.

Kecskeméti Konzervgyár 5 éves hűségért jelvénye. Átmérő: 2cm. Tgy 78.21.43.

Kecskeméti Konzervgyár törzsgárdajelvénye. Méret: 1,8 x 2,7 cm. Tgy 78.15.11.

Az első kecskeméti konzervgyár Gyü-mölcs- és Főzelékkonzervkészítő Rt. Első Kecskeméti Konzervgyára néven 1900-ban létesült osztrák kezdeményezésre, osztrák tőkével. A II. világháborúig számos tulajdonosváltást élt meg, 1921-ben egy konkurens cég is megjelent a városban, a Platter János Konzervipari és Kereskedelmi Rt. 1947-ben került sor a két konzervgyár államosítására. 1948-ban a Platter-gyár Kinizsi Konzervgyár néven szovjet érdekltség lett, az Első Kecskeméti Konzervgyár Rt. pedig Alföldi Kecskeméti Konzervgyár néven üzemelt tovább az Élelmiszeripari Minisztérium irányítása alatt. 1952-ben a Kinizsi Konzervgyár visszakerült a magyar állam igazgatása alá. 1957-ben a két gyárat Kecskeméti Konzervgyár néven egyesítették, s ettől kezdve a Konzervipari Tröszt irányítása mellett dolgozott. Az 1992-ben lezajlott privatizáció során két világhírű cég, az amerikai H. J. Heinz és az angol Hillsdown Holdings szerezte meg a gyár részvényeinek tulajdonát.

Bezsenyi Ádám

BOZSÓ 100 EMLÉKÉV

Bótkiskaló (1953) olaj, vászon, 40x32 cm

Bozsó János festőművész születésének 100. évfordulóján, 2022. december 27-én vette kezdetét a BOZSÓ 100 EMLÉKÉV, amely halálának 25. évfordulóján, 2023. december 14-én zárul.

A Bozsó Gyűjtemény kiállítássorozattal emlékezik meg a festőművész, múzeumalapító életútjáról. Az életmű első periódusát mutatta be a 2022. december 27-én megnyitott kiállítás „A MÁRIAVÁROSTÓL A Klapka-Házig” címmel.

Bozsó János gyermekkorát visszaemlékezéseiből ismerhetjük meg. Nem őrzik archívumok, dokumentációk a család történetét, a néhány fotót és a dokumentumok nagy részét is az elmúlt évi kutatások derítették fel. Cselédgyerekként egyik tanyáról a másik tanyára vetődött, kamaszkodván már a városban keresett munkát. Nem élhetett gyermekként családban, mégis az otthont a kecskeméti Máriaváros jelentette, ahová a második világháborús katonai szolgálat és hadifogság után is visszatért. Egy padlás rejtékében rendezett be magának egy kuckót, hogy legyen hol

festenie. Harczi István festőművész irányításával kezdte meg stúdióit. Egy jó szándékú ismerőse a kezdő piktor tudta nélkül, első műveiből adott be néhányat kiállításra, ahol azokat visszautasították. Ezt követően dacos erővel vetette bele magát a rajzolás, festés tudományába. Tehetsége és szorgalma vitte előre a pályája első éveiben, de arra szinte nincs magyarázat, honnan és hogyan jött a festészet iránti olthatatlan vágya és elkötelezettsége. Senki és semmi nem téríthette el erről az útról, de senki és semmi nem befolyásolhatta abba az irányba sem, hogy a „nép egyszerű gyermekeként” fussa be a korabeli elvárásokkal átitatott csalóka művészpályát.

Az első újsághír és saját visszaemlékezései alapján 1948-ban jelentkezett kiállításokon. A Bozsó Gyűjteményben fennmaradt az első olajfestménye a Kikötő ködben (1948), amelyet a Kecskeméti Lapok 1948. december 12.-i száma is említ. A művész elbeszélése szerint egy moziélmény után festette a velencei jelenetet. Ezután öt évtizeden át a természetben festést, a plein air ihlette utat járta. A kiállítás bemutatta ebből az évből az „Első erdőrészetem”-et és az „Első csendéletem”-et. A Máriavárostól egy-két lépéssnyire még a szabad természet ölelte körbe a városszelét. A lassacskán barátságba keveredő művészkollégák Bozsó rétnek nevezték el a mai kórház környékét, ahová télen, nyáron naponta gyalogosan kihúzódott Bozsó János a festőfelszerelését cipelve. Az érzékenység az alázatos figyelem keresgető vonásaival elegyedik az első egy-két évben. De már az ötvenes évek legelejétől robbanásszerűen, a felvértezett tudás és a konkrét mondanivaló háttérével fogalmazza meg műveit. Kétségtelen, hogy a klasszikus elődök, főként a nagy alföldi mesterek nyomán indult. Mély együttérzéssel, szinte szociográfiai látteleként

örökítette meg portréin az elesetteket, meleg barnákba, sejtelmes fényekbe burkolja a városszéli „szögényembőröket”. A saját nyelvezet kialakítása az 1957-es év körüli periódusban gyökerezik, hogy majd a 60-as években érjen be a koloritok és a ragyogóan felcsattanó fények mesterévé. A tónusok áthangelődnak, a szerkesztés, a látásmód nagyvonalúbbá válik, markánsan elhatárolódnak a fények és árnyékok, megjelennek a „bozsós” párizsikek és ultramarin színek, a heves, gyors mozdulatok az ecsetkezelésben. A táj lelkét kutatta, kereste; saját végtelen életét látta minden serkenő levélben, hajladozó fában, elhagyott tanyában, az alföld végtelenségében. A szél muzsikája visszarágatta gyermekkorá ábrándozásába, amikor az illanó felhőket csodálta.

Az első tárlat az 1958-as évvel fejeződött be. Egyrészt Bozsó festőiségének új árnyalatai bontakoztak ki, de az életút is hirtelen fordulatot vesz ebben az évben. Bálint Béla, az egykori kecskeméti múzeumigazgató nevét kell megemlítenünk, akinek a szolgálati lakása a frissen felújított Klapka-házban volt. Ő vetette fel, hogy

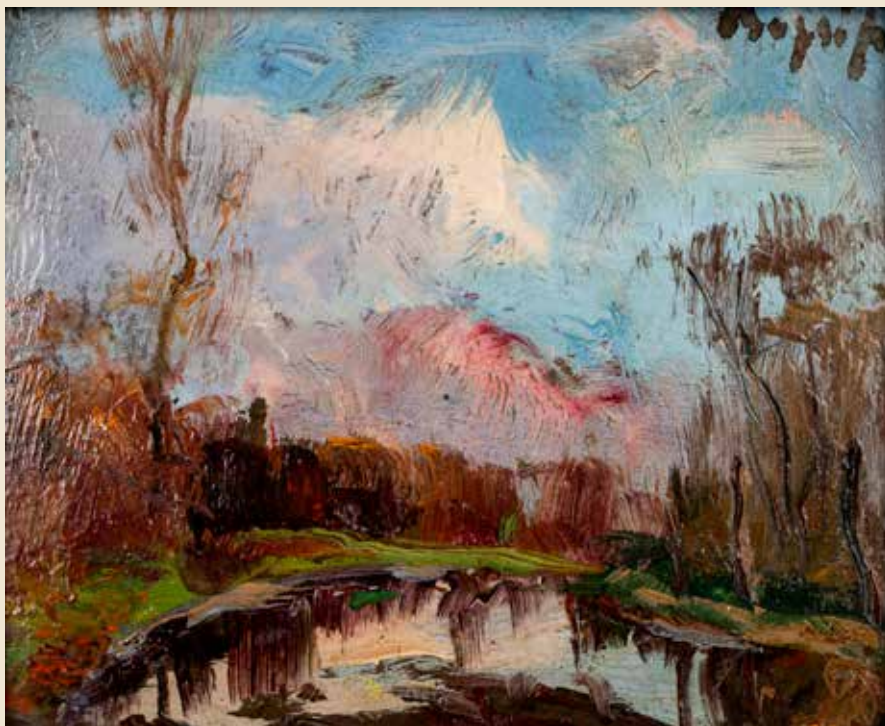

„Első olajképem” – Kikötő ködében (1948) olaj, falemez, 13,5x19 cm

egy üresen álló rész található a házban, ami megfelelné a nincstelenségében helyet kereső művésznak, aki „önkéntesen” el is foglalta élete első igazi műtermét. Az ismeretlen alkotónál egy hivatalos kecskeméti látogatás ad hoc programján felkereste Pogány Ö. Gábor, a Magyar Nemzeti Galéria akkori főigazgatója. Négy képet megvásárolt a budapesti múzeum számára egy vidéki, senki által sem preferált művésztől. 1957 októberében Búzi Barna szobrászművésszel megnyílik Bozsó János első jelentős kiállítása a Kecskeméti Katona József Múzeumban. Innen kezdődően meglepetésszerűen fedezik fel a hazai kiállítótermek, külföldön rendezett magyar tárlatok.

A 100 éves emlékévként első kiállítását egy olyan festménnyel zártuk, amely a Klapka-házat ábrázolja, de e mű 1953-as születésekor még nem sejthette Bozsó János, hogy itt talál műteremre, otthonra 40 éven át. Itt öltött testet és bontakozott ki a festészete mellett az életét meghatározó szenvedélyes műgyűjtői munkássága.

ifjú Bozsó János

Kátyús út olaj, karton, 16,5x19,5 cm

A Szász–Coburg–Gothai-házból több európai ország uralkodói származtak. A család jelentős szerepet játszott Európa 19. századi történelmében. (A család brit ága 1917 óta a Windsor-ház nevet viseli.) A magyar ág alapját Coburg Ferdinánd György herceg (1785–1851) rakta le Koháry Mária Antóniával 1816. január 2-án Bécsben kötött házasságával. (Ferdinánd herceg rövid ismeretség után, de kivételesen szerelemből kötött házasságot Koháry Mária Antóniával.) Koháry Mária apja, herceg Koháry Ferenc udvari kancellár volt, az utolsó szitnyai és csábrági Koháry, aki Bars vármegyétől Gömör vármegyéig terjedő hatalmas birtokai mellett Kecskemétnek is a legnagyobb földbirtokosa volt.

A korábban a magyar királyné javadalma-ihoz tartozó Kecskemét 1439-ben került földesúri hatalom alá, amikor Erzsébet királyné 2.500 aranyért elzálogosította a települést. Már a 15. század folyamán gyakran változtak Kecskemét birtokosai, akik között a város területe felosztva soha nem volt, részükre mindig földesúri adót és ajándékokat fizetett a város. A 18. század elejére a Koháry család szerezte meg Kecskemét legnagyobb birtokrészét köszönhetően gr. Koháry Istvánnak (1649–1731), aki anyai öröksége mellett királyhűsége jóvoltából kapta meg többek között pl. a Rákóczi család kecskeméti birtokrészét is. Többeségi birtokosként gr. Koháry István – aki különben szigorú, de igazságos és a köz hasznát tekintő földesúr volt – a főbenjáró bűnök fölötti bíraskodás jogát (a pallosjogot) is megszerezte, és úriszéket tarthatott. Birtokához tartozott Szentlőrinc pusztája is, amit Kecskemét már korábbi birtokosaitól évszázadok óta bérelt, a város lakói alhaszonbérletben művelték területét. Gr. Koháry István nem nősült meg, nem voltak gyermekei. Az általa létrehozott hatalmas majorátust (hitbizományt), amelynek öröklési rendjét nem az ősiség általános szabálya, hanem az alapító akarata határozott meg, és amely az uralkodó jóváhagyásával vált érvényessé, a gróf 1731-ben bekövetkezett halála után testvérének, Koháry Farkasnak a fia, András örökölte meg. A Koháry családnak birtokai voltak Alsó-Ausztrián kívül Gömör, Borsod, Heves, Nógrád, Bars, Szepes, Hont és Pest vármegyékben. Utóbbi a pusztavacsi uradalom, Szentlőrinc pusztája és Kecskemét tartozott, mintegy 260.000 hold (150.000 hektár) területtel. Számos kastélyt, várat mondhattak magu-

A SZÁSZ–COBURG ÉS KECSKEMÉTI

kának a Koháryak. Koháry András unokája volt az 1815-ben hercegi rangot kapott Koháry Ferenc. Az ő lányát, Mária Antóniát (1793–1862) vette nőül Szász–Coburg–Gothai Ferdinánd.

Herceg Koháry Ferenc 1826-ban bekövetkezett halálával kihalt a Koháry ház. A hatalmas vagyon – uradalmak, kastélyok – előbb a királyra, majd adományként Coburg Ferdinándra szálltak, akit az 1827:41. törvénycikk által honfíúsítottak. Ferdinánd felvette a Coburg-Koháry nevet. Coburg Ferdinánd a császári hadseregben szolgált, a napóleoni háborúk harcaiban többször is kitüntette magát. Erdemeiért megkapta a Mária Terézia-rend középkeresztjét. 1828-tól tulajdonosa lett a 8. huszárezrednek. (A Coburg-huszárok egyenruhája: zöld mente és dolmány sárga rézgombokkal – tiszteknél arany – –, a csákó és a nadrág színe vörös volt.) Coburg Ferdinánd herceg és Koháry Mária leszármazottjai nyolc-tíz hercegi, fejedelmi, királyi és cári család tagjai lettek. Legidősebb fiukat, akit szintén Ferdinándnak hívtak, Portugália királyává koronázták. (Unokájuk, August Lajos fia, Ferdinánd Bulgária királya lett.)

A hercegi pár 1827 után végiglátogatta birtokait és 1831 tavaszán szándékukban állt Kecskemétet is megtekinteni. A város Tanácsa Dész István leveléből értesült a közelgő látogatásról. Bódogh Antal főbíró javaslatára jegyzőkönyvben rögzítették: „A Fő Méltóságú Hertzeg Koháry Ház eránt, melynek örököse Ő Hertzegségében szemléltetik, a háládatos visszaemlékezés szükségképpen hozzák magokkal, hogy Ő Fejedelmi Hertzegsége megkülönböztetett örömmérségnek kijelentésével fogadtasson el, annál fogva a Sz. Háromság oszlopának, úgy a Város Háza homlokának is kivilágítása elrendeltetett.” Kubinyi József szappanosmestert bízták meg a mécsesek elkészítésével. Több előkészületet nem foglaltak írásba, csak azt kötötték ki, hogy a város hat drabantjának, öt vachterének, az udvargazdának és a dobosnak új öltözetet kell készíteni. A ruhákat Király Sándor

szabóval készítették el. Kifesthették a városháza azon termeit, szobáit, amelyekben a magas vendégeket fogadták, mert Müller János boltjából 15 forint 25 krajcár festéket vásárolt a Tanács.

A látogatás napja 1831. május 31-re esett. Magáról a fogadtatásról részletek nem maradtak fenn sem a levéltári iratokban, sem a korabeli folyóiratok lapjain, csak a hercegi párt Pestre kísérő küldöttség (főbíró, főjegyző és a lovas kíséretet adó ifjak) hazatérése után tudatta Bódogh Antal főbíró a Tanáccsal, hogy a fogadtatással Coburg herceg meg volt elégedve. Ferdinánd herceg látogatása emlékeztetésképpen 100 forintot hagyományozott a város szegényei számára, ugyancsak 100 forintot a mellette szolgálatot tevők számára. Kecskemét Tanácsa dobszó útján hívta és írta össze azt a 100 szegény embert, akik fejenként 1 forintot kaptak. (A hercegi pár Szentlőrinc és Vacs pusztá határait is megtekintette Pestre tartó útjuk során.)

Bár Coburg-Koháry Ferdinánd herceg honfíúsítása 1827-ben megtörtént, birtokaiba való beiktatására ünnepélyesen csak 1831. december 5-én került sor. Erre az ünnepi eseményre Kecskemét város Tanácsa is kapott meghívót Murány várába, mint a királyi adománylevélben kijelölt birtokok fő helyére, Pulszky Károlytól, a herceg javainak főkormányzójától. Az 1831. „Szent Jakab hava” 1-jén kelt levelében Pulszky kérte, hogy Kecskemét küldöttség-gel képviseltesse magát az ünnepségen. A beiktatással I. Ferenc császár a magyar főnemesség soraiba emelte Coburg-Koháry Ferdinándot, aki ezzel tagja lett a magyar főrendi táblának is.

Már a kecskeméti látogatás során szóba került, hogy a Tanács a herceghez folyamodik, kéri, hogy továbbra is adja bérbe Kecskemétnek Vacs és Szentlőrinc pusztákat. Valószínűleg a földesúri jogok város általi megváltásának szándékát is szóba hozták Kecskemét előljárói a hercegnek ittlétekor. Az ügy komoly előzményekkel bírt. Kecskemét már a 18. század elejétől

G-GOTTHAI HERCEGI HÁZ MÉT KAPCSOLATA

Koháry-Coburg Ferdinánd (1785–1851)

Koháry Antónia

kezdvé fokozatosan igyekezett megváltani magát a földesúri hatalom alól. 1724-től egymás után vásárolta meg hatalmas összegek kifizetésével az Aspremont, Fáy, Fráter, Csáky, Vay, Plathy, Bánffy, Motesiczky családoktól kecskeméti birtokrészeit, egyúttal földesúri joghatóságukat. Az akkoriban „szabadalmas” Kecskemét mezőváros Tanácsának célja, törekvése ugyanis a szabad királyi városi jogállás elérése volt. A jogállás megszerzésének egyik döntő feltételeként előírták, hogy a város nem állhat földesúri joghatóság alatt. Egyre több város igyekezett megszerezni a szabad királyi városi címet, a 18. században pl. Szeged, Szatmárnémeti, Esztergom, Székesfehérvár, Győr, Komárom, Zom-

bor, Újvidék érte el. Mivel Kecskemétnek több földesura volt és a megváltkozás során mindegyikkel külön-külön kellett megalkudni a feltételekben, ez a folyamat évtizedeket vett igénybe.

Coburg Ferdinánd herceggel az 1831. évi látogatás után indultak meg a tárgyalások, levélváltások. A város többnyire a herceg meghatalmazottjával, Pulszky Károllyal levelezett, vagy a város ágensei személyesen keresték fel Bécsben, illetve Pesten. A dolog lassan haladt. 1833. január 21-én kelt levelében a „fődirektor” arról tájékoztatta a Tanácsot, hogy: „...Eő Fejedelmi Herczagsége a kívánt eliberációért [megváltásért] a Város részéről ajánlott 82.000 pengő fkat [forintokat] és 2.000 db

császári aranyokat el nem fogadhatóknak találta ... szükségtelennek tartom, hogy az Eő Fejedelmi Herczagségéhez a Város részéről Bécsbe küldeni szándékozott Biztosok mindaddig Bécsbe fáradozzanak, míg a Város Eő Fejedelmi Herczagségének várakozásához közelítőbb ajánlást nem teend...” Kecskemét előljárói mindenképp meg akarták nyerni maguknak a hercegi javak főkormányzójának hathatós támogatását, ezért egy, a város pecsétjével ellátott kötelező levelet adtak ki részére 1833. június 21-én:

„Alólírt Szabados Ketskemét Várossa N. N. Fő Bírája és Tanácsa, úgy szintén a Választott Községnek meghatalmazott kiküldöttsége, ezen levelünk rendiben

megeszmérjük, s adjuk tudtokra akiket illet, hogy mi Ferdinánd Szász Gothai Coburg Fejedelmi Herceg Ő Fenségének Földes úri jussai alól Városunkat elibertálni igyekező, mint hogy meg vagyunk arról győződve, hogy ezen Városunkra nézve igen fontos czélnak elérésére, tekintetes csellfalvai Pulszky Károly úr, mint Fejedelmi Herceg-

ségének Javai s Igazai Főkormányzója igen nagy segedelmül lehet, s kegyes Pártfogását, Jóindulatját eddig is háládatos szívvel tapasztaljuk mi is ezen mellettünk teendő hasznos szolgálatokért háládatossak lenni kívánunk s ezen kötelező Levelünk által bizonyossá tesszük Tekintetes Pulszky Károly Fődirector úrnak, hogy mihelyest

Ő Fejedelmi Herczégével a kívánt egyességet meg köthetjük Tek. Fő Director úrnak Városunk javára teendő fáradozását, s közbenjárását 4000, négyezer ezüst forintokkal fogjuk megjutalmazni.”

A sok kérvényezésnek, közbenjárásnak 1834 tavaszára lett meg az eredménye. A herceg megértette Kecskemét törekvését, beleegyezett az eliberációba, de a jogmegváltásért 170.000 convenciós forintot kért. Az volt a véleménye, hogy mindkét félnek áldozatot kell hoznia, neki az ősi jussról való lemondással, Kecskemétnek pedig anyagi áldozattal. Őt pontba foglalták a megváltakozásról kötött szerződést, ami így kezdődött:

„Mi alól írt Ferdinánd Szász Coburg Szász Gothai Lichtenberg Juliacum, Clivia és Borga nem különben Angaria és Vestphalia fejedelmi hercege Thuringia Landgrófja és Misniai Markgróf, Maria Teresia Cs. Kir. jeles Hadi Rendje commendatora, az Orosz Császári Szent György Rendje 4-ik és a Burkus király veres Sas rendje 1-ső classisbeli vitéze, a Szász király Ruta Korona és a Hannoveri Guelf Rendje Nagy Keresztése, Cs. Kir. Feldmarschali Helytartó, Osztályos Generális és a 8-ik számú Magyar Lovas ezred tulajdonosa, úgvis, mint Hitvesemnek, Fő Méltóságú Koháry Antónia Herczeg Asszonynak meghatalmazottja ezen Levelem által adom tudtokra a kiket illet, vagy jövőendőben illethet: hogy méltó figyelembe vétén Szabados Kecske-mét Várossa Tanácsának, Választott polgárságának, s egész Közönségének azon alázatos folyamodásokat, és kéréseket, hogy minekutánna ezen Városnak a Törvények által biztosított állandóbb alkotmányt kívánnának eszközölni, ezen céljoknak elősegítésére földesúri jussaim eránt vélek megegyezvén azok alól a nevezett várost örökre felszabadítanám, hogy ezen népes városi közönséget, mely magát eddig a Király és Haza eránt bizonyított példás hűsége, és a közjó előmozdításában való buzgóssága által megkülönböztetett, szép és ditséretet érdemlő céljának előmozdítása által jövőendőre a Haza szolgálatjára még erősebbé s alkalmasabbá lehessen és midőn ezáltal egy népes közönség palérozódását s benne a nemzeti mozgalom kifejlését elősegíteni, egyszersmind az egész Haza javára is hasznos szolgálatot tehessenek, s a Törvényhozó Testnek azon szent Célját is, hogy az adózó népnek és Közönségeknek sorsok jövőendőre nem csak terhesebbé ne tétessen, hanem könnyíttessen és biztosíttasson, részemről

CSÁBRÁGHI ÉS SZITNYAI HERTZEG
KOHÁRY FERENTZ

Murány Örökösze
Királyi Udvari Magyar Kancellarius
3. a. t.

Született 7 September 1766.

FRANCISCUS PRINCEPS KOHÁRY

de Csábragh et Szitnya,
Perpetuus in Murány?
Regius Aulae Cancellarius.
et. et.

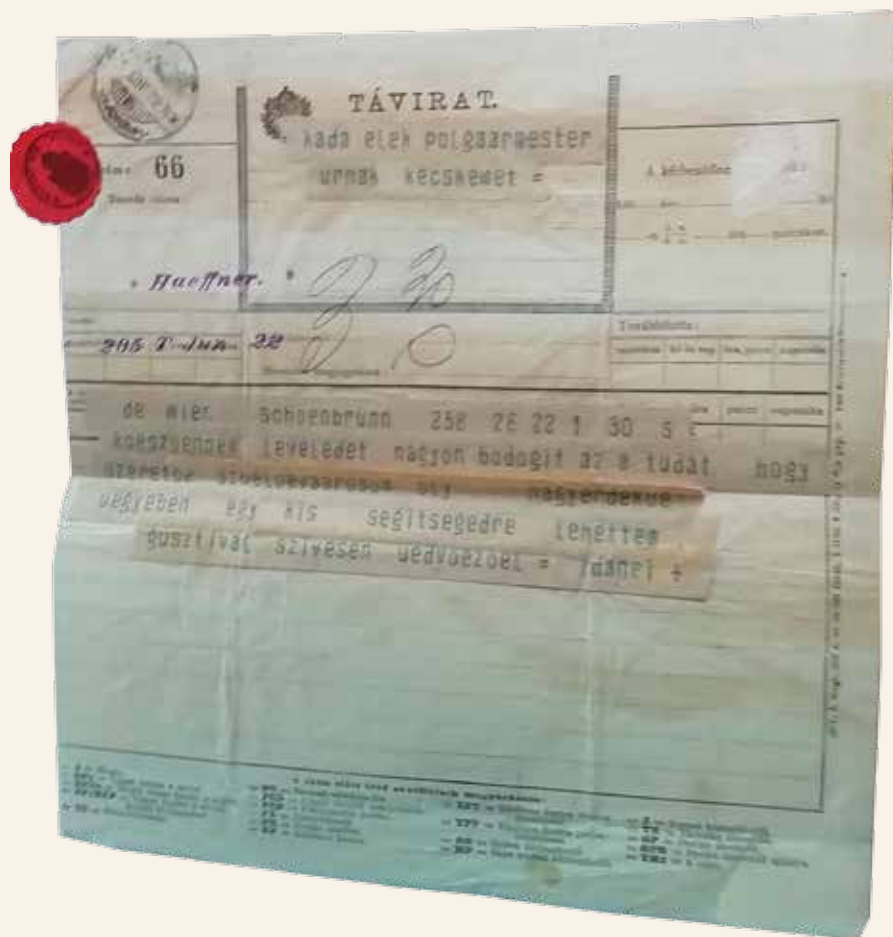
Eleven Képéről rajzolta.

is előmozdítani a nevezett Városi Közönség kérésének teljesítésére magamat elhatároztam...”

Az ötpontos szerződés első pontjában a herceg lemondott a földesúri jogáról:

„1-ör Mindazon jussokról, jövedelmekről, és haszonvételekről melyek engemet mint Szabados Ketskemét Várossa több mint hasonfelének földes urát akármely cím alatt illetnek, vagy illethetnének ezen Városi Közönség javára örököszen lemondok, s mindezen jussaimat, semmit azokból magam vagy maradékaim számokra fent nem tartván Szabados Ketskemét Várossa Tanácsára, Választott Közönségére s általok egész lakosságára által ruházom és a nevezett Város lakossait mind személyes alattvalóságok /uri jurisdiction/ mind pedig minden erántam tartozó adózások fizetések vagy akármely követelések alól felmentem, és felszabadítom: s minden némű földesúri hatalom alól feloldozom, s örökre felszabadítottaknak nyilatkoztatom.”

A második pontban a herceg lemondott a Tanács által kezdeti polgári perek fellebbviteli bíraskodásának jogáról, a harmadikban lemondott a főbenjáró bűnök feletti ítélkezés jogáról (tulajdonképpen a földesúri törvényszék tartásának jogáról). A negyedik pontban a váltáság összegét nevezte meg, melyből készpénzben 60.000 forintot a szerződés aláírásakor kellett a városnak megfizetni. Az ötödik pontban a vacsi és a szentlőrinci pusztákról rendelkezett. A vacsi pusztát azonnal a herceg rendelkezésére kellett bocsájtani, míg Szentlőrinc pusztát az 1832-ben kötött haszonbérleti szerződés értelmében 12 évig a város bérelhette. A váltásági szerződést 1834. november 27-én kötötte meg herceg Coburg Ferdinánd és Kecskemét város. Kecskemét egy kötelezvényt is aláírt, mely szerint (a szerződés aláírásakor a 170.000 forint megváltási árból készpénzben kifizetett 60.000 forint után) a fennmaradt 110.000 ezüst konvenciók pénzzel adása maradt a hercegnek. Vállalta a város, hogy 1835 januárjától félévenként fizeti utána a 6%-os kamatot és a tőke összeget „...féllesztendei felmondás mellett Ő hercegségének, vagy örökösének mihelyt az kívánatni fog okvetlen s haladéktalanul lefizeti”. Akár a kamatokat, akár a felmondott tőkét „csak egyszer is annak idejében pontosan fizetni Ketskemét elmulasztaná”, a herceg vagy örököse a várost a vármegye alispánja vagy főszolgabírája elé idézheti, s „maganak rövid úton minden kifogásoknak, törvényes óvásoknak és apellátának,

Ferenczy Ida távirata. Forrás: MNL BKML

ellentállásnak, s bírói parancsolatoknak, melyekről mindnyájáról, úgy a legfelsőbb helyekre leendő folyamodásokról ezennel lemond a város, s vagyonából a herceg saját tetszése szerint elégtételt vehet.”

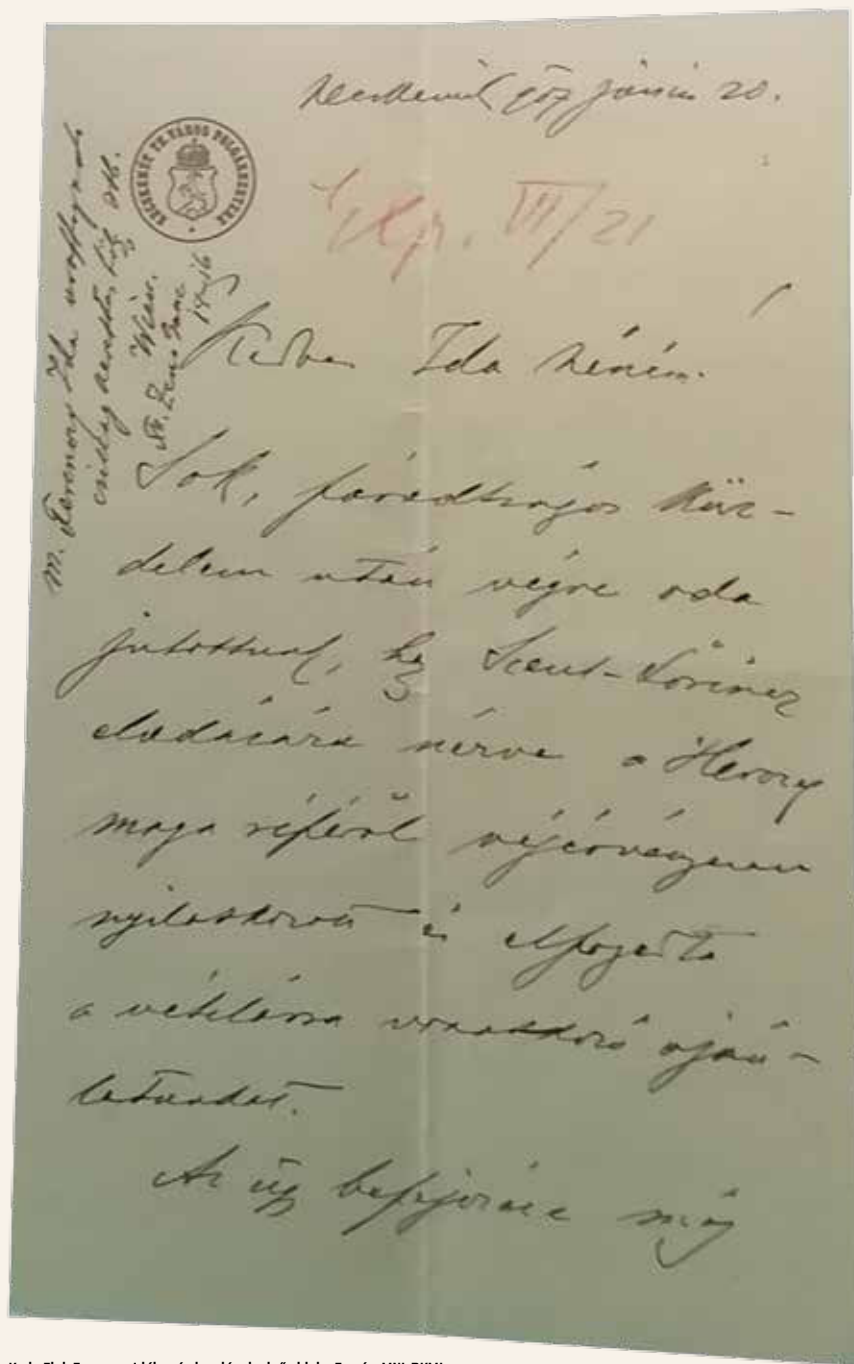
Hatalmas lépés volt Kecskemét életében a Koháry-rész megszerzése. Ezzel szinte az egész város megszabadult a földesúri hatalom alól. A szerződés aláírását követően a Tanács rögtön elindította a szabad királyi városi cím elérését célzó intézkedéseket. Kérvények sokaságát írták különböző főhatóságokhoz, személyes ágensei igyekeztek előmozdítani az ügyet Bécsben, Pesten és Budán. 1848 áprilisáig azonban nem sok mindent sikerült elérni. Horváth György városi küldött 1848. április 3-án, Bécsben kelt levelében is csak részleges eredményről számolhatott be.

„Tisztelt Főbíró Úr!

Van szerencsém ezennel tudatni, hogy szabadalmaz Kecskemét városának királyi városra leendő emeltetése iránti ügye valahára 3.334-ik udvari k. szám alatt a nagymlgu [méltóságú] magyar királyi helytartó-

tanácshoz leküldetett leszen. Dubraviczky [Elek] ő nga [nagysága] mint már előbb is megírá van a dologgal megbízva.”

Kecskemét a Coburg Ferdinánd herceggel kötött szerződésben vállalt váltáságtőke kamatának fizetését 1848-ig pontosan teljesítette. Az 1848-as forradalom, majd a népképviselői alapon választott országgyűlés által hozott törvények azonban új fordulatot hoztak a város életében e téren is. Kecskemét a kamatok további fizetését nem folytatta. Azzal érvelt a Tanács, hogy az 1848: IX. tc. a volt jobbágyságot mindennemű földesúri adózás és fizetés alól felmentette. A szabadságharc leverését követően a város pénztára is teljesen kiürült, kiürítette a katonák kiállítására, élelmezésekre, a győztes osztrák hadsereg számára fizetni kényszerült követelések teljesítése. Nem tudta, de nem is akarta fizetni a Coburg Ferdinánd herceget illető 110.000 forint kamatát. A kamatok fizetését nem hanyagságból mulasztotta el a város, írta a Tanács Hankisz Károlynak, a Coburgok vacsi uradalmi tisztartójának 1851 áprilisában. Kecskemét álláspontja szerint ugyanis

Kada Elek Ferenczy Időhoz írt levelének első oldala. Forrás: MNL BKML

a tőkeadósság az úrbériség megváltásából keletkezett, az ilyen adósságot pedig az 1848:XII. tc. a nemzet adósságai közé rendelte. Kecskemét a tőkét és annak kamatát addig nem kívánta fizetni, amíg e tárgyban legfelsőbb intézkedés nem történik.

1851-ben azonban a herceg perrel fenyegette meg a várost. Az osztrák kormányzat pedig a földesúri megváltás miatt keletkezett adósság végrehajtás útján történő beszédéséről intézkedett. Ez ellen a

császárhoz, Ferenc Józsefhez írt könyörgő levelet Kecskemét 1851 júniusában.

Coburg Ferdinánd herceg 1851. augusztus 27-én meghalt. A család magyarországi ügyeit a második fiú, Auguszt Lajos (1818–1881) vette át. Kecskemét küldöttsége az úrbéri kárpótlás ügyében Bécsben is tárgyalt. Kormánykörökben azonban az volt az általános vélemény, hogy az 1848 előtt kötött úrbéri szerződéseknek maradjon meg a kötelező ereje. (Ilyen szerződése

volt Békéscsabának is, akitől a kármén-tesítést megtagadták.) Torkos Pál hercegi számvevő kilátásba helyezte a kecskeméti küldöttségnek, hogy ha a kamatokat pontosan fizeti a város, a tőke továbbra is Kecskemét használatában maradhat. 1853 áprilisában személyesen is tárgyalt Auguszt herceg Kecskemét küldöttségével, és megígérte, hogy a váltásáért „ha csak a családnak éppen nem kell, felmondani nem fog”. Azt is megengedte a herceg, hogy a váltásáért 1848-tól 1853-ig esedékes 39.600 forintos kamatát Kecskemét város 1853-ban három részletben megfizetheti (a pesti hercegi házban Aminger Pál hercegi házintézőnél). Kecskemét a részletek fizetését is nehezen tudta teljesíteni, mert a lakosság nagy része nem bírta fizetni köztartozásait. A hátralékok behajtását az osztrák törvények életbe léptetése után a város nem intézhette közvetlen, csak a cs. kir. járásbíró útján, ami az egész ügyet lassította. Kecskemét ezért a pesti helytartósági osztályhoz folyamodott, a fizetési kötelezettség alóli felmentését kérte. A helytartósági osztály a megfőnökhöz utalta az ügyet, aki azonban csak barátságos egységre szólította fel a feleket (a herceget és Kecskemétet). A herceg ügyvédje, Vrehovszky Mihály sürgette a kamat megfizetését, perrel fenyegetőzött. Kecskemét azonban nem a herceg iránti tiszteletlenségből fakadóan nem fizetett – írták az ügyvédnek –, hanem azért, mert „a város sokoldalú terhelése miatt a pénztár kiürült”. (A város összes tartozása az 1850-es évek elején 896.337 pengőforint 40 krajcár volt.)

1854-ben Szentlőrinc pusztája haszonbérleti ideje is lejárt, Kecskemét tovább akarta bérelni a pusztát, mert gazdálkodó lakossága nagy részének élelmét a pusztára adta. A herceghez folyamodtak a további bérletért, aki három pontban foglalta össze feltételeit:

1. a haszonbér 10 évre szól,
2. a bérleti díj évi 32.000 forint, melyet negyedévenként kell fizetni,
3. Kecskemét város a pusztára után járó mindennemű adót és terheket fizetni köteles.

A város felbecsülte a Szentlőrinc pusztája után fizetendő adó mértékét. A 11.654 holdat kitevő pusztából 23.123 forint tiszta jövedelmet számoltak, melynek 16%-os adója 3.700 forintot tett ki, az úrbéri kármén-tesítési pótdíj 678 forint volt, plusz a községi pótdíj, így a pusztára utáni adókötelezettség az 5.700 forintot

Fülöp herceg díszmagyarban 1875-ben

Fülöp Ferdinánd Coburg herceg (1844–1891)

meghaladta. Kecskemét 30.000 forintot ígért haszonbérként a hercegi gazdasági osztálytanácsosnak, aki azt méltányosnak találta, s a herceghez való folyamodásra buzdította a várost. Auguszt herceg a város folyamodó levelére a következőket írta: „A végső, a mit különös tekintetből Kecskemét városért tehetek abban áll, hogy én a szentlőrinci puszta haszonbérében kimondott 32.000 pengőforintból kétezer pengőforintokat elnézek, s egyedül a földadó községi teher évenkénti fele részben viteléhez járulok Szentlőrinc pusztától”. A haszonbérleti szerződést 1854. április 27-én kötötte meg 10 évre a város. A haszonbér lakosok közötti felosztásának jogát a Tanács magának tartotta fenn. Új kiosztási elveket léptettek életbe. A haszonbértartozásokat azonban a Cs. Kir. Helytartóság rendelkezése értelmében már nem maga a város hajthatta be.

A Coburg hercegi ház és Kecskemét között az úrbéri viszonyból eredő, s fennálló követelés tisztázására irányuló egyezkedés azonban nem járt sikerrel. Szász Coburg Auguszt herceg Kecskemét ellen 28.000 pengőforint kamatból eredő hátralék és járulékai erejéig a Pest Megyei Cs. Kir. Törvényszéken 1854. április 13-án pert kezdett.

A 110.000 váltásági tőke után 1848-tól 1856-ig 59.000 forint tartozása halmozódott fel Kecskemétnek (évi 6.600 forint kamattal számolva). Időközben a város kifizetett 25.000 forintot. Dékány István ügyvéd azt javasolta a Tanácsnak, hogy az 1853. március 2-i legfelsőbb pátens

megjelenéséig járó 22.000 forint kamatot fizesse meg Kecskemét, ezáltal a pert szüntesse meg. Kecskemét azonban csak 10.000 forintot tudott megfizetni a tartozásból 1856 közepéig. A Cs. Kir. Megyetörvényszék első fokon zálogolást rendelt el. Kecskemét pesti házát (Zöldfa utca 321.) vették zálog alá. 1856 novemberéig 18.367 forintot lefizetett Kecskemét. A hátra levő 10.237 forint 53 krajcárra nézve a Pesti Cs. Kir. Országos Törvényszék másodfokon becslést rendelt el a Zöldfa utcai háznál. A pert végül Kecskemét elvesztette. Az ítéletet a város fellebbezte, így az ügy a Cs. Kir. Földterhermentesítési Alap Igazgatóságához került. Az Igazgatóság a fellebbezést minden tárgyalás és indoklás nélkül elutasította. A kamatot fizetni kellett, a tőkét pedig 20 év alatt kellett törleszteni.

A Coburg hercegi ház felé a földesúri váltáságból származó 110.000 forint tőketartozását Kecskemét végül 1868. december 1-jére törlesztette le.

A földesúri hatalom alóli megváltakozás összességében 303.620 pengőforintjába került Kecskemétnek. Úgy tűnhet, hogy a város kicsit elsiette a dolgot, mert az 1848-as törvények meghozták volna számára a szabadságot, a későbbi törvények pedig gondoskodtak volna a kárpótlásról. A város azonban az adott időben az adott helyzetet mérlegelhette, szem előtt tartotta több évtizedes célját, a szabad királyi városi cím elérését.

1857-ben, Ferenc József második kecskeméti látogatása alkalmával Kecskemétet „várossá” emelte, ami ekkor azt jelentette,

hogy Kecskemét kikerült a szolgabírói hatalom alól. A szabad királyi városi címet azonban a magyar törvények szerint nem lehetett ilyen egyszerűen megszerezni. Az előzetes vizsgálatok lefolytatását követően a privilégiumlevelet jó pénzért a király adta volna ki, de Ferenc József ekkor még nem volt Magyarország koronázott királya. A szabad királyi városi jogállást az országgyűlésnek kellett volna becikkelyeznie, de országgyűlést az abszolutizmus ideje alatt, 1861-ig nem hívtak össze. A főhatóságok álláspontja szerint azonban Kecskemét mindazon jogokkal rendelkezhetett, mint a címet megszerzett városok. De facto szabad királyi város volt, de jure azonban nem. Bár az 1861-et követő országgyűléseken mindig igyekezett megszerezni Kecskemét a címet, soha nem lett szabad királyi város.

A nehéz gazdasági viszonyok, a város eladósodottsága, a nyomasztó jogi szabályozások, majd az 1863. évi nagy ínség miatt Kecskemét nem tudta lakóitól beszédni Szentlőrinc puszta bérleti díját, s megfizetni azt a Coburg hercegi ház felé, így elesett a puszta további bérleti jogától. Ettől kezdve egy Schweiger Fülöp nevű helyi, vagyonos izraelita (neje Schwarz Eszter) bérelte a pusztát, aki kecskeméti gazdáknak adta ki alhaszonbérletbe.

A történetek ellenére Coburg Ágoston herceg jó kapcsolatot ápolt Kecskeméttel. Az 1860-as évek elején tervbe vett evangélikus templom építésére 200 forintot küldött. A templom Ybl Miklós tervei alapján 1864-re épült fel.

1872. szeptember elején Szász Coburg Góthai Ágoston herceg magyarországi birtokait látogatta végig körútján. Szeptember 17-én Szentlőrincre is eljutott, ahol Schweiger Fülöp kalauzolásával járta be a területet. A herceg elismerően szólt a bérlő gazdálkodásáról, az erdőről, a faiskoláról, s a három épületről, amelyet Schweiger emelt. A bérlő úr megkérte a herceget, hogy itt tartózkodásának emlékére nevezze el a három épületet. Ágoston herceg a legnagyobb épületet ősről, Koháry Istvánról „Kohárynak”, a közepes méretűt Zrínyi Miklósról „Zrínyinek”, a legkisebbet – szerényen – magáról „Ágoston” majornak nevezte el. November 4-én ünnepélyesen jegyzőkönyvbe foglalták a névadást, melyen a hercegi uradalom részéről Ptacznak Albert uradalmi tisztartó és Schmidt Lipót uradalmi erdőbíró vettek részt. Schweiger Fülöp és neje a hercegi látogatás emlékeztetéssé tétele alkalmával úgy rendelkezett

[illegible]

1848
 1849
 1850
 1851
 1852
 1853
 1854
 1855
 1856
 1857
 1858
 1859
 1860
 1861
 1862
 1863
 1864
 1865
 1866
 1867
 1868
 1869
 1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900

Kecskemét város kötelezvénye Pulszky Károly részére. Forrás: MNL BKMI

– amit a jegyzőkönyvbe bele is foglaltak –, hogy költségükön minden évben szeptember 17-ét követő vasárnapon istentiszteletet tartsanak a népes pusztán, és 60.000 forintot osszanak ki Kecskemét szegényei között. A jegyzőkönyv két példányban készült, egyiket a herceg kapta meg, a másik Kecskemét város levéltárába került.

1879 márciusában, 57 éves korában elhunyt Schweiger Fülöp, aki Kecskemét törvényszéki bizottságának is virilis tagja volt. Haláláról a Kecskeméti Lapok is

megemlékezett. 1881-ben Coburg Ágoston is meghalt, magyarországi birtokainak örökébe legidősebb fia, Fülöp Ferdinánd herceg (Párizs, 1844. – Coburg, 1921.) lépett.

Lestár Péter polgármester 1886 júniusában a törvényhatósági bizottság (továbbiakban th. bizottság) közgyűlésén felvetette, hogy Szentlőrinc pusztja „*visszaszerzése hasznos volna és a lakosság közőhaját képezi*”. Korábban is folyamodtak e célból a herceghez, aki ígérte, hogy a jelenlegi ha-

szonbérleti idő lejártakor figyelembe veszi a város óhaját. Két évre rá a bérleti idő letelt, s a herceg bécsi központi igazgatósága levélben közölte Kecskeméttel, hogy e tárgyban a herceg „*Kecskemét városát semmi esetre sem fogja mellőzni*”. Megirták azt is, hogy újabb intézkedés szerint a pusztát „*ajánlati tárgyalás útján*” fogják bérbe adni. Kecskemét az ajánlat megtételére háromfős küldöttséget bízott meg (Lestár Péter, Zombory László főügyész, Muraközy József képviselő). A főispánt is megkereste a város, hogy támogassa az ügyet. 1889. január 28-án szembe-sült a városi képviselő-testület a herceg válaszával, mely szerint „*a városi közönség ajánlata (62.000 forint), mint másokénál csekélyebb, elfogadható nem volt*”. Ismét más szerezte meg a pusztát bérleti jogát.

A 20. század elején Kecskemét ambiciózus polgármestere, Kada Elek már a 11.539 hold 506 négyszögöl területű Koháry-szentlőrinc puszta megvételét tűzte ki célul. A vétel több akadályba ütközött. A puszta az 1889-ben kötött és 1903-ban meghosszabbított haszonbérleti szerződés szerint 1908. január 1-jétől még további hat évre, 1913. december 31-ig Fodor Miklós kecskeméti lakosnak volt bérbe adva (a 100 holdas erdőterület kivételével, amit a város maga kezel) évi 119.000 korona haszonbérért. A bérlő 217 alhaszonbérlőnek adta ki a területet művelésre. Kecskemét célja a puszta megvételével az volt, hogy a területet kiparcellázza még több kecskeméti lakosnak adjon munkát és megélhetést. A másik akadály – és ez volt a nagyobb – az volt, hogy több aspiráns volt a puszta megvételére. Az Agro Bank pedig már opciót (elővásárlási jogot) is szerzett a megvételre. Kada Elek polgármester felesége, Ferenczy Augustza rokonának, a kecskeméti születésű Ferenczy Idának (1839–1928), az egykori Erzsébet királyné felolvasónőjének segítségét kérte. A csillagkeresztes hölgy meg tudta győzni Coburg Fülöp herceget, az 1889-ben elhunyt Rudolf trónörökös sógorát, hogy a népes városnak, Kecskemétnek adja el inkább a birtokot, mint egy banknak. Kada Elek személyes levélben köszönte meg Ferenczy Idának a város érdekében tett közbenjárását. (A levél fogalmazványa a MNL BKM Levéltárában található.)

„Kecskemét, 1907. június 20.

Kedves Ida néném!

Sok fáradtságos küzdelem után végre oda jutottunk, hogy Szent Lőrincz eladására nézve a Herczeg maga részéről

végérvényesen nyilatkozott és elfogadta a vételárra vonatkozó ajánlatunkat.

Az ügy befejezése még jó ideig elhúzódik, mert még minden akadály nincs legyőzve, de legalább már meg van az az előnyünk, hogy elvileg a pusztá a miénk s lsten segítségével teljesülni fognak régi vágyaink.

Most tűnnek ki azok a titkos mesterkedések, amelyek céljaink elérésében folyton gátat vetettek ellenünk, s most tűnik ki, hogy olyan erős ellenfelekkel volt dolgunk, akiknek aknamunkáját csakis kedves Ida néném közbelépésével lehetett legyőzni.

Mielőtt közgyűlésünk a végleges hivatalos határozat alkalmával kedves Ida nénémnek hivatalos alakban fejeznék ki mély háláját, mert hisz erről a közgyűlés színe előtt elmulaszthatatlan kötelességem megemlékezni: a magam részéről már most sietek megköszönni kegyes közbenjárását, mely nélkül sem én, sem más nem lett volna képes a birtok más kezére való játszásának mesterileg kiesztelt tervét megakadályozni és azt részünkre megszerezni.

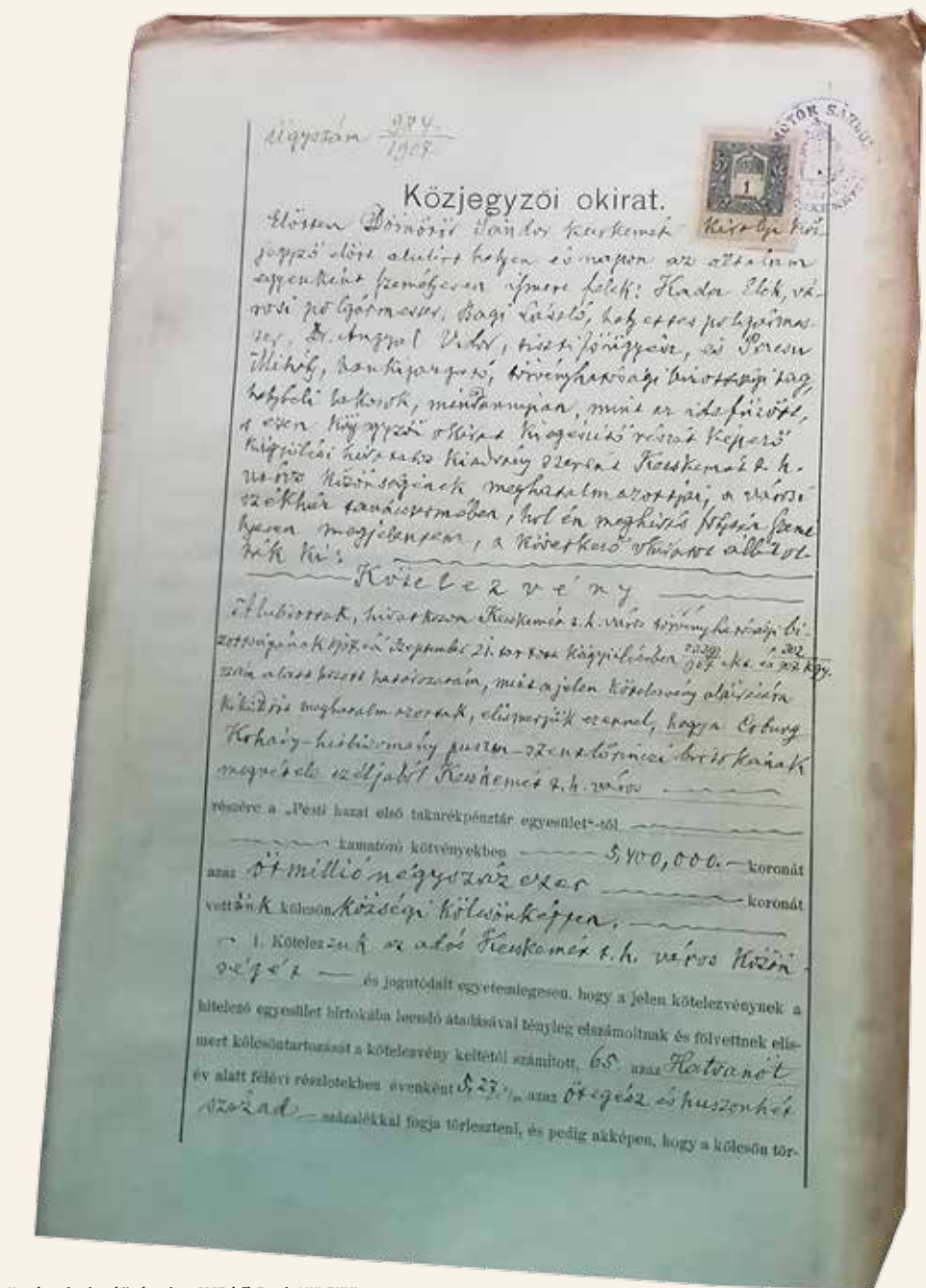
Boldog leszek, ha a vételár lefizetése alkalmával az ősz folyamán élőszóval is kifejezhetem az én és városom háláját.

Úgy a magam, mint Gusztai kézcsojárt küldve maradok hálásan tisztelő és szerető öccse

Elek."

Ferenczy Ida táviratban adott választ a levélre június 22-én: „Kada Elek polgármesternek. Köszönöm leveledet, nagyon boldogít az a tudat, hogy szerető szülővárosom oly nagyérdékű ügyében egy kis segítségre lehettem. Gusztival szívesen üdvözlök Ida néni."

Az 1907. június közepén tartott városi th. bizottsági közgyűlésen elhangzott, hogy a Coburg-Koháry hitbizomány tulajdonát képező pusztát 4.600.000 koronáért tudná megvenni Kecskemét, és a birtok tartozékát képező Kecskemét-tiszaugi helyiérdekű vasút 500 db törzsrészcvényét 100.000 koronáért. A th. bizottság megbízta a városi tanácsot az adásvétel kidolgozásával. Bár a város gazdasági helyzete javult, a szőlő- és gyümölcsstermesztés szép sikereket hozott, ennyi készpénzt nem tudtak mobilizálni, kölcsönből tervezték megvásárolni a birtokot. A Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesülettől vett fel a város 5.400.000 korona kölcsönt a pusztá vételárára és a vele kapcsolatos költségekre. A kölcsönt – a kötelezvény tanúsága szerint – 5,27%-os kamattal 65 év alatt kellett törlesztenie Kecskemétnek.

Kecskemét város kötelezvénye 1907-ből. Forrás MNL BKML

Szentlőrinc pusztá eladásánál Coburg Fülöp herceg kikötötte, hogy Fodor Miklós haszonbérlet a város köteles átvenni és 6 évre jogaiban meghagyni. Az adásvételt a belügyminiszter is jóváhagyta, a herceg pedig 1908. március 1-jén adta át Szentlőrinc pusztát Kecskemétnek. Több évszázadra visszanyúló vágya teljesült a városnak. A pusztáért folytatott küzdelem lezárult, és ezzel véget ért Kecskemét város és a Koburg hercegi ház majd 80 éves kapcsolata is.

Péterné Fehér Mária

Felhasznált irodalom:

- Kecskemét története 1849-ig (Kecskemét monográfia 1.) Főszerk.: Báth János, Kecskemét, 2002.
- Kubinyi Ferenc – Vahot Imre: Kecskemét és a kecskeméti puszták (Magyarország és Erdély képekben Kecskemétről szóló fejezetének hasonló kiadása) Kecskemét, 1980.
- Péterné Fehér Mária: Kecskemét vagyoni helyzetének felmérése 1855-ben. In: Bács-Kiskun megye múltjából 16. Kecskemét 2000. Vasárnapi Ujság 1881. 31. szám

80 éve
történt

KECSKEMÉTI KATON

Az igazságtalan trianoni békeszerződés döntésébe Magyarország sohasem nyugodott bele, kormánya a két világháború között revíziós politikát folytatott. A hadseregét pedig 1927-től kezdve fokozatosan fejlesztette a gazdasági lehetőségein belül. 1938. augusztus végén a jugoszláviai Bledben elismerték hazánk fegyverkezési egyenjogúságát. Darányi Kálmán /1886–1939/ miniszterelnök 1938. március 5-én Győrben hirdette meg az egymilliárd pengős haderő-fejlesztési programot, amely magába foglalta hazánk honvédelmi struktúrájának kiépítését is. A nagyszabású terv szerint Magyarország haderejének békelétszáma 1942-ben eléri a 107.000 főt. Huszonöt dandárral, egy lovashadosztállyal, két repülődandárral és több egységgel számoltak korszerű fegyverzettel ellátva. A híros város laktanyáiban és a repülőtéren is jelentős katonai erők állomásoztak.

A revíziós politika „nemzetközi döntések” révén és német segítséggel sikerre vezetett, ugyanis az első bécsi döntés alapján 1938 novemberében a Felvidék déli része,

1939 márciusában Kárpátalja került vissza a Magyar Királyság területéhez. 1940 szeptemberében Észak-Erdély, 1941 áprilisában pedig a Délvidék /Bácska/ kijelölt

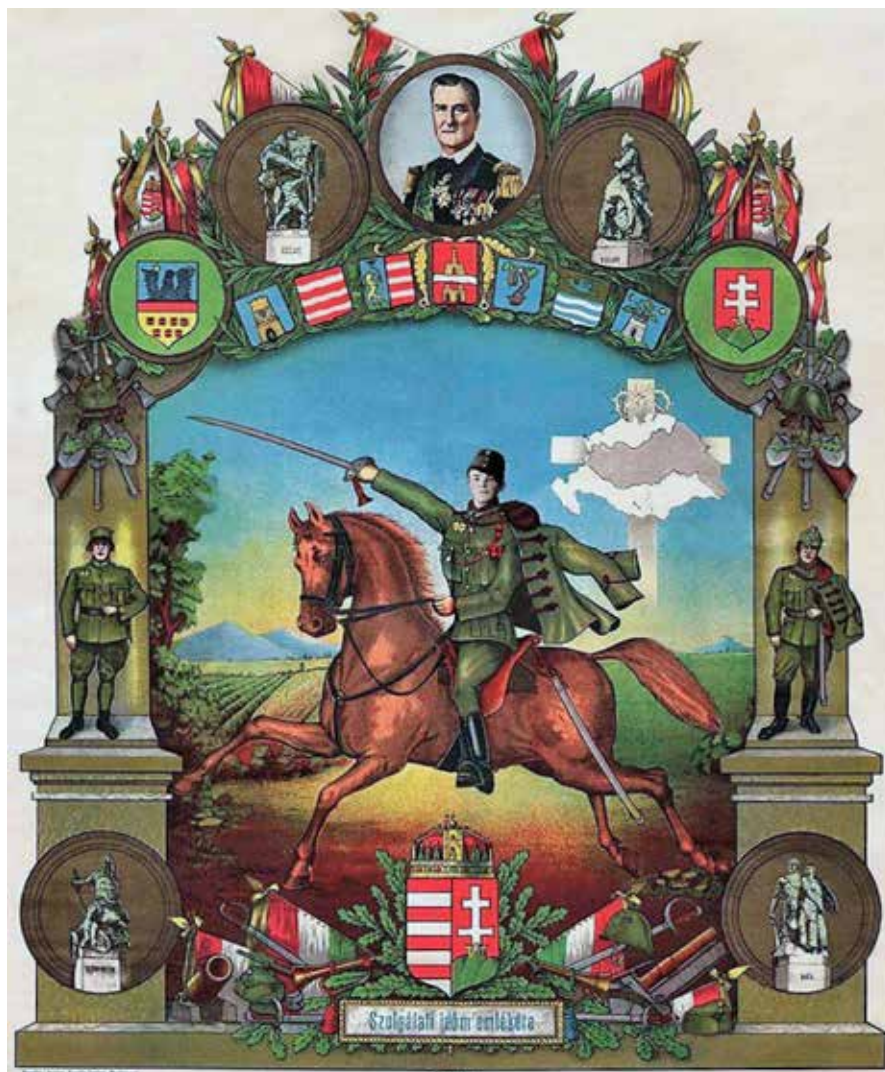
részét foglalták el a magyar alakulatok, köztük voltak a kecskeméti katonák is. A területi visszacsatolásokat követően hazánk már 184.000 fős hadsereget tartott hadrendben. Fejlesztés alatt volt a Magyar Királyi Honvéd Légierő, a Honvéd Folyami Flottilla és a páncélos seregetest.

Hazánk belesodródott a második világháborúba

A Magyar Királyság 1941. június 27-én – Kassa és a felső-Tisza-vidéki bombázás miatt – hadiállapotba került a Szovjetunióval, és azonnal mozgósítást rendelt el. A magasabb harckészültség érintette a Kecskeméten települő V. Gépvontatású Közepes Tarackos Üteget. A mozgósítást követően tüzérosztállyá bővült, a létszáma 620 főt tett ki. Az osztály parancsnoka Pávay Mátyás István őrnagy lett. Hadrendjébe 5 tarack és 8 db ágyú tartozott. Kiszállították őket a Szovjetunió területére. Augusztus 17. és november 30. között vettek részt a harcokban.

1941 októberében megszállási feladattal kiszállították Kecskemétről a mozgósított 37. gyalogezred I. zászlóalját Király Lajos őrnagy parancsnoksága alatt. A zászlóaljségédtiszt Kovács Andor /1917–2017/ főhadnagy volt. A megszállás idején időnként váltották egymást a zászlóaljtagok. Területbiztosítási feladatokat is végeztek. 1943 elején a II. zászlóalj jelentős veszteséget szenvedett.

1942. január 21–22-én Budapesten tartózkodott Wilhelm Keitel /1882–1946/ vezértábornagy. A német–magyar megállapodás értelmében hazánk jelentősebb katonai jelenléttel kapcsolódott a II. világháború hadműveleteibe. A magyar kormány úgy értelmezte, hogy csak német támogatással tudja megtartani a revíziós politikája révén megszerzett területeket. Horthy kormányzó 1942 kora tavaszán vitéz Jány Gusztáv /1883–1947/ vezér ezredest nevezte ki a Szovjetunió ellen kivonuló Magyar Királyi 2. Honvéhad-sereg élére. A seregetest alárendeltségébe tartozó magasabb egységek, önálló

NÁK A DON-KANYARBAN

Kecskeméti harcosok a doni állásban az ellenséget kémlelik

Magyar golyószórás katona álcázva 1942 őszén

Jólesik a harci szünetben kulacsból inni, illetve konzervet fogyasztani

A Don folyó partján lévőkh felfegyverkezve figyelik az orosz állásokat 1942 őszén

egységek részére rövidesen elrendelték a mozgósítást. A 2. hadsereg hadrendjébe három hadtest, az 1. páncélos hadosztály és az 1. Repülőcsoport /1942. október 15-től 2. Repülődandár/, valamint a

hadsereg közvetlen alakulatai tartoztak. A 2. magyar hadsereg létszáma több mint 220.000 főt tett ki a mozgósítást követően. A kecskeméti 13. hadosztálynak 70 teher-, 55 személy- és 17 egyéb

gépkocsija, valamint több tucat motorke-rékpárja volt. A 13. hadosztály összesen 112 géppuskával, 250 golyószóróval, 76 akna- és gránátvetővel, valamint 32 löveggel rendelkezett.

Kecskeméti alakulatok a 2. hadsereg hadrendjében

A kecskeméti 13. könnyű hadosztály és alárendeltjei a IV. pécsi hadtest hadrendjébe tartoztak a mozgósítás és felszerelés után. A Honvéd Vezérkar parancsára 1942. április 12–14. között rendelték el a kecskeméti hadosztály összes alárendeltjei részére a tartalékosok behívását és a mozgósítás végrehajtását. A mozgósítás során bevonuló tartalékos állomány felszerelését,

fegyverzettel és mindenféle hadianyaggal történő ellátását azonnal elkezdtek. A már békében is szolgálatot teljesítő állomány a bevonuló tartalékosok révén felállította az ún. ikeralakulatokat is. A Magyar Királyi „Zrínyi Miklós” 7. Honvéd Gyalogezred ikeregysége a 37. gyalogezred lett. A 7/I. és 37/I. zászlóaljak Kecskeméten, a 7/II. és 37/II. Cegléden, a 7/III. és 37/III. zászlóalj pedig Kiskunfélegyházán lettek háborús létszámmra feltöltve. A katonák és az alegységek felszerelése több napot vett igénybe.

Következett a kiképzés és a lőgyakorlatok végrehajtása, illetve a különböző

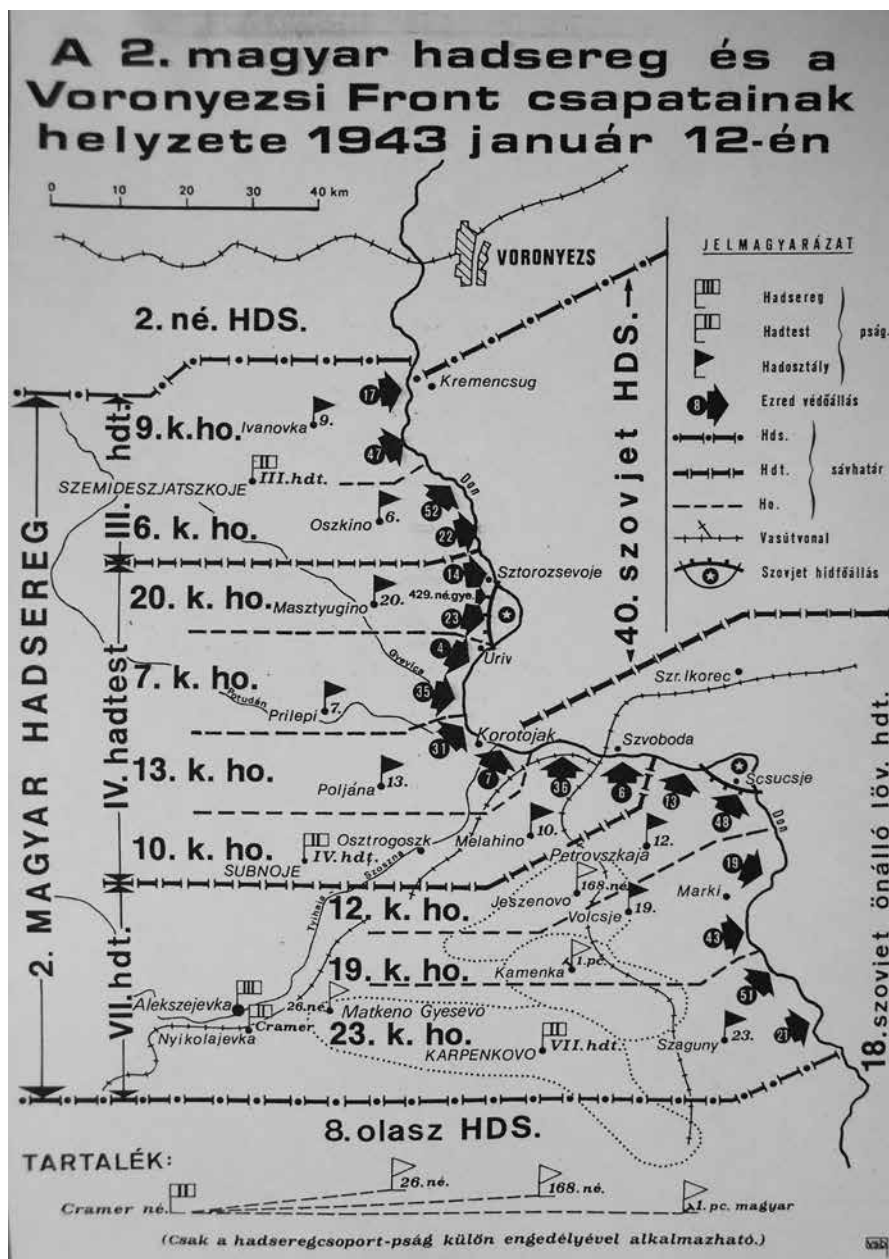
szakasz-, illetve századkötelékek összehajtatása. Az éjszakai menetgyakorlatok végrehajtása, az alakulatok kiképzése és gyakoroltatása elsősorban a békehelyőrségben és terepkihelyezéseken valósult meg. A 7. gyalogezred Orgovány, Soltvadkert és Bugac-puszta környékén hajtott végre a harcászati helyzetbe ágyazva a raj-, szakasz-, század- és zászlóalj-éleslövészetet, illetve a kézigránátdobást. A kihelyezési gyakorlatok zárásaként, különböző alegységkötelékben, vegyes fegyvernemi éleslövészetet tartottak.

A már békében is meglévő egységek a mozgósítás elrendelését követően hamar elvégezték az ikeralakulat és a pótzászlóalj felállítását. Az ún. VMK-knak /visszamarendő különítményeknek/ az ezredek elvonulása után végre kellett hajtani az újonnan behívottak kiképzését, továbbá a laktanyák őrzését, védelmét is.

A kecskeméti 13. könnyű hadosztály szervezete

A Honvéd Vezérkar mozgósítási és hadműveleti parancsok értelmében a 13. könnyű hadosztály közvetlen szolgálati alárendeltségébe kerültek, illetve tartoztak 1942 áprilisától:

- 13. híradószázad /7 tiszt és 243 fős legénység/
- 13. huszárszázad /6 tiszt és 200 fős legénység/
- 13. légvédelmi gépágyús üteg /4 tiszt és 200 fős legénység/
- 13. fogatolt vonatoszlop /140 tiszt és 3400 fős legénység/
- 7. gyalogezred parancsnokság, Kecskemét
- 7/I. zászlóalj /Kecskemét, 30 tiszt és 972 fős legénység/
- 7/II. zászlóalj /Cegléd, létszáma ua., mint az I. zászlóalj/
- 7/III. zászlóalj /Kiskunfélegyháza, létszám az előzővel azonos/
- 31. gyalogezred parancsnokság, Budapest
- 31/II. zászlóalj, Budapest
- 37/I. zászlóalj, Kecskemét
- 37/III. zászlóalj, Kiskunfélegyháza
- 13. tábori tüzezerred /Kecskemét, 80 tiszt, 950 fős legénység/
- A 13. könnyű hadosztály /450 tiszt, 13.430 főnyi legénység és 630 munkaszolgálatos/ parancsnoka vitéz Grassy József

/1894–1946/ vezérőrnagy, a 7. kecskeméti gyalogezredé Vasváry Frigyes /1895–1979/ ezredes, a 7/1. zászlóaljé Tormássy Szávits Sándor /1896–1986/ alezredes, a 31/1. zászlóaljé Boldus György őrnagy, a 13. tüzérezredé Blassmann Mátyás /1888–1972/ ezredes, a 13/1. tüzérosztályé pedig Misits István /1893–1972/ alezredes volt.

A gyalogezredek létszáma 4300 fő, amely három zászlóaljból, az ezred-közvetlenekből és csapatvonatból álltak. A gyalogezred közvetlen alárendeltségébe tartozott az árkász-, a géppuskás, a páncéltörő ágyús, az aknavető század és a kísérő könnyű táborig. Az ezred zászlóaljai három puskás századból, egy nehézfegyver századból és közvetlenekből /távbeszélő szakasz, csapatvonat oszlop/ álltak. Egy gyalogos zászlóaljnál 12 géppuska, 4 aknavető és 4 páncéltörő ágyú volt rendszeresítve. A puskás századhoz is jelentős fegyverzet tartozott. A 197 fős puskás század három szakaszból, a szakasz pedig három 12 fős rajból állt. Egy rajba 1 golyószóró, 1 lőszeres tartozott, illetve 10 fő volt Mannlicher típusú puskával ellátva. A szakaszparancsnoknak géppisz-tolya volt rendszeresítve.

A harctérre induló katonák és egységek búcsúztatása

A frontra kiszállításra tervezett katonai alakulatokat tervszerűen, több lépcsőben juttatták a hadművelleti területre. A kecskeméti egységeket a 2. magyar hadsereg második csoportjában, annak is sokadik lépcsőjében szállították ki a Szovjetunió kijelölt területére. A meghatározott május 23-a helyett 28-án kezdődött meg a híros városi csapatok bevagonírozása.

1942. június 4-én búcsúztatták el hivatalosan Kállay Miklós /1887–1967/ miniszterelnök és vitéz Bartha Károly /1884–1964/ honvédelmi miniszter, valamint a helyi polgári, egyházi méltóságok és katonai előjárók jelenlétében a frontra induló kecskeméti és környező helyőrségek területéről hadművelleti területre indulókat Kecskemét főterén óriási nyilvánosság előtt. Katonazenekar dallama töltötte be a teret, amely a Zrínyi-indulót játszotta. Az ünnepi táborig szentmise után szónoklatok hangzottak el az előjárók részéről.

Az 1942. június 7-én megjelent Kecskeméti Lapok az első oldalán Felejtethetlen

Gérő Péter Pál honvéd, a 7. gyalogezred katonája (Kecskemét) szolgálati emléklapja, 1938

ünnepség keretében köszöntötte Kecskemét az Alföld hadbavonuló fiait címmel közölt az eseményről tudósítást. „Kecskemét népe mondott Istenhözszódot az Alföld fiainak, akik rövidesen keletnek indulnak, hogy győzelmes leszámolásban egyéni szabadságukat, nemzeti függetlenségét és Európa nyugalmaát kivívják. Ez ünnepi alkalommal fényes díszet öltött városunk. A magyar múlt és a magyar jövő összetalálkoztak a szívekben. Zászlóerdőkben, díszes magyarok, zsinóros atillák, piros arcok, csillogó fegyverek és tajtékos

paripák. Nyílegyenes honvédsorok. A büszke magyarság dacos fiai. Tekintetükben tűz, lelkesedés, akarás és mindenre kész elszántság. Nagyon várják a parancsot.

Kecskemét népe még sohasem látott ilyen nagyszabású katonai felvonulást. Ennek méltó befejezése volt az a gyönyörű díszmenet, amelyet a jelenvoltak, nehézfegyverek, tüzerütegek, kerékpárosok, táborig kórházak, légharóító csapatok egymást követték pompás rendben. Egy szív és egy dobbanás volt ott minden. A zenekar ütemes indulóval versenyre kelt

Misits István ezredes, 1943 – Kecskemét

Hollásy-Kúthy László vezérőrnagy, 1942–1943

vitéz Jány Gusztáv vezérezredes

Bibó Zoltán zászlós, szakaszparancsnok

a nagy tömeg éljenzése. Csodálatosan összhangos volt ennek a hosszú menetnek a tiszteletadása. Rendet, fegyelmet, erőt mutatott elejétől-végig. Ezek a homokból kipattant magyar honvédek úgy néztek a miniszterelnök szemébe, mint édesapjuk arcába. Tüzes tekintetükben a megalkuvást nem ismerő győzni akarás lobogott.”

A derék tollforgató pedig A mi imádságunk címmel zárta sorait: „Magyarok Istene áldd meg ezt az úrnapi, kecskeméti regimentet. Lásd meg, hogy milyen őszinte

hazaszeretet és hősiesség tüzesíti arcukat és lépteiket. Trianoni évfordulón, mindenre kész elszántsággal indulnak el, hogy keleten bűnben, lángban igazságot szerezzenek egy nemzet nyugalma, vagyona, kultúrája felett ezer év óta őrködő, sokat vérzett kicsi népnek. Istenünk, sokasítsd meg a hitüket és erejüket. Vezérelj őket csodákon át a bátrak diadalaihoz. Mutasd meg utjaikat, áldd meg lépteiket, hozd vissza győztes zászlóikat, dalos ajkukat, munkára feszülő izmaikat, gyermekarcot

simogató kezüket és hitvesüket szerető forró szívüket egy nyugalmas, gazdag, boldog Magyarországra.”

A következő katonai búcsúztató 1942. június 20-án volt Kecskeméten. Akkor a 13. könnyű hadosztály-parancsnokságtól és a 7. honvéd gyalogezredtől köszöntek el a város vezetői: dr. Kiss Endre főispán, dr. Liszka Béla polgármester, Kerekes Jenő /1887–1963/ ezredes, állomásparancsnok, egyházi méltóságok és a város polgárai. A főispán és a polgármester is elkészített a

A háború miatt romhalmazzá vált ukrán település

Szevérenyi István
zenész, tizedes

Dorogi Károly őrmester,
szakaszparancsnok

Tóth Imre zászlós, aki hősi halált halt
a Donnál 1942. augusztus 16-án

vitéz Kovács Andor főhadnagy század-,
majd zászlóaljparancsnok

Grassy József vezérőrnagy, 1942

Egy őrmester háborús emlékéit mutatja a fiának

hadba induló kecskeméti honvédektől és tisztektől.

Válaszbeszédet vitéz Grassy József vezérőrnagy hadosztályparancsnok mondott: „Büszkén és emelt fővel indulunk el, ahová a Legfelsőbb Hadúr rendelt. Büszkén indulunk el és érezzük a felelősség súlyát: vigyázni ott, ahol nehéz vigyázni, szeretni ott, ahol olyan nehéz az embereket össze-szedni. Biztosítom Kecskemét közönségét és az itthon maradtakat, hogy helyt fogunk állni a legnehezebb körülmények közt is...” Dr. Liszka Béláné zászlóánya zászlószalagot kötött a kecskeméti 13. könnyű hadosztály csapatzászlójára, amelynek a felirata: „Légy győzelmek tanúja és térj vissza dicsőséggel”. A város lakossága, rokonok és barátok különféle ételkészítménnyel és italokkal traktálták az állomáson a katonákat, de virágcsokrok sokasága is tanúsította Kecskemét figyelmességét a hadfiak iránt. A hadianyaggal, felszereléssel és katonákkal megrakott vonatszerelvények több lépcsőben gördültek ki a Nagyalállomásra.

A 7. gyalogezred egyik tisztje, Tóth Imre /1921–1942/ zászlós írta szüleinek tábori lapon az első levelében: „Rossz most mindannyiunknak az elválás. Boldogság azonban nem lehet szomorúság nélkül. El kell most mennem, azonban a viszontlátás boldogságát nem éreznénk, ha ezt a kis szomorúságot el nem viseljük. Amint már otthon is kértem Anyukáékat, most is arra kérem, hogy ne aggódjanak értem. Semmi bajom nem lesz, majd megsegít a jó Isten. Kézcsókom küldöm. Imris” /Sajnos Tóth zászlós, szakaszparancsnok 1942. augusztus 16-án, Korotojaktól északra, a Don és a Potudany folyó összefolyásánál indított roham közben ellenséges golyótól találva, 11 katonájával együtt hősi halált halt.

Haditudósító-század szolgálati jelvénye

Az osztragozsszki véres kitörés emlékjelvénye

A gép- és harcjárműveken lévő hadi jel

Sebesült magyar katonák a lövészárak mögött pihenőben

minden alegység 3-5 országos járművet kapott. Az úton az ételmezési ellátás akadozott és időnként partizántámadás is zavarta a menetet.

Harcérintkezésben az ellenséggel

A frontra kiszállított Magyar Királyi 2. Honvéd Hadsereg az olasz és román hadsereggel együtt a német „B” Hadseregcsoport szolgálati alárendeltségébe került. Ennek a hadsereg-csoportosításnak a parancsnoka Weichs, Maximilian Freiherr /1881–1954/ báró, tábornagy volt. A magyar hadsereg több mint 200 km széles arcvonalszakaszt tartott ellenőrzése alatt.

Csak 22-én tudták eltemetni a Mutnikban kialakított katonai temetőben./

A kecskeméti Szent Miklós-templom História Domusában is található feljegyzés a Don mellé vezényelt helyi alakulatok vonatkozásában. Az 1943. június 4-ei beírás: „Az alföldi hadosztályt Kállay Miklós miniszterelnök búcsúztatta Kecskeméten”. Szeptember 20-ai dátumnál olvasható: „Szeptember 20-án érkezett Kecskemétre az első sebesülteket szállító vonat az orosz harctérről. A piaristák gimnáziumában helyezték el a sebesülteket”.

Menetvonal és gyalogmenetek

A magyar államhatáron június 27. és július 7. között haladtak át a kecskeméti szerel-

vények. A vasúti szállítás Kecskemét – Budapest – Érsekújvár – Galánta – Zsolna – Jablonkai hágó – Radon – Breszt – Resica útvonalszakaszon történt. A 13/3. közepes tarackos üteget szállító vonatszerelvény aknára futott. Ezért a kecskeméti egy részének július 10-ig Kalinkovicsi pályaudvaron kellett kirakodni.

A 7. gyalogezred július közepére érkezett Resicára. A Gomel-Resica és térségében kirakodott egységeknek gyalogmenetben kellett Kurszk körzetébe felvonulniuk. Viszont a gyalogmenetük több mint 1000 km-es volt, ami Resica – Csernyigov – Konotop – Lvov – Kurszk – Sztarij Oszkol – Ternovoje városokon át vezetett a nyári kánikulában. Az erőltetett gyalogmenet 35 napig tartott. A napi menetteljesítmény átlagosan 25-30 km volt. A légénység felszerelésének szállítására

Szakonyi István szakaszvezető háborús kitüntetései: Magyar Kis Ezüst Vitézségi Érem, Tűzkereszt I. osztály, Délvidéki és Erdélyi Emlékérem

Katonai kitüntetések

Szolgálati jelek a tiszti és a légénységi állomány részére

Közben a 2. magyar hadsereg első lépcsőjében kiszállított részei partizántámadások következtében május 31-ig 30 tisztet és 469 főnyi légénységi veszteséget veszített. Július végén megkezdődött a küzdelem a Don nyugati partján lévő három szovjet hídfő /Scsucsj, Korotojak és Uriv/ felszámolásáért. A kecskeméti hadosztály részei 1942. augusztus 15-én kerültek harcérintkezésbe szovjet erővel, a Don és a Potudany folyó mocsaras és horhosokkal szeldelt területének megtisztítása céljából. A következő napon a 7. gyalogezred már súlyos veszteségeket szenvedett a szovjetektől. A terep az ellenségnek kedvezett.

A kecskeméti gyalogezred II. és a III. zászlóaljai az I. zászlóalj biztosítása mel-

1935 M. puszkaszuronyok

A Zrínyi Miklós 7. Honvéd Gyalogezred I. zászlóalj iaktanyója. Ma az M. Bodon Pál Zeneiskola működik a falai között

lett folytatták a támadásukat a Potudany völgyében, Korotojak térségében. A ceglédi zászlóaljnak 16-án már a nyolcadik eredménytelen rohama volt az ellenség állásaival szemben. A Don folyó mellett vívott összecsapások súlyos veszteségeket okoztak a hősiesen küzdő Zrínyi-bakáknak. Az ellenség erős tűzértségi és aknavetőtűzzel fogadta és viszonzta a magyarok próbálkozásait. De a szovjet harcokcsitámadások is jelentős veszélyt jelentettek. Ezek a harcok fájdalmas veszteségeket okoztak a kecskeméti egységnek. A harcokból főleg a ceglédi és a félegyházi zászlóaljak vették ki a részüket. A kecskeméti zászlóaljat augusztus 25-én vetették be ismét. A kecskeméti augusztus 23–28. között közel 70 hadifoglyot ejtettek és nagyon sok fegyvert zsákmányoltak az ellenségtől. Több tiszt és honvéd is hősi halált halt. Elestek: Székely Bálint és Faragho István hadnagyok. Azonban tény, hogy a magyarok is érték el sikereket /területszerzés, zsákmányejtés/.

Véres harcokban a kecskeméti bakák

A Zrínyi Miklós gyalogezred előtt a szovjeteknek ún. kiépített „hídfőjük” volt. Ez a Don folyónak egy keletre kiöblösödő folyása. Később ezt nevezték „Don-kanyarnak”. Északi végén volt Sztorozsevoje, a délin pedig Uriv. A két település közt 10 km volt a távolság. Urivnál a szovjetek a Don keleti partján olyan erős védelmi állást hoztak létre, hogy azt a magyarok többszöri próbálkozással sem tudták elfoglalni. A szovjet egységek a hídfőbe rengeteg hadianyagot és élőerőt csoportosítottak.

Kolbinóban Grassy tábornok tartott harcmegbeszélést az egységparancsnokok részére szeptember 6-án. A kecskeméti hadosztály azt kapta feladatul a hadtesttől, hogy foglalja el az urivi hídfőt és környékét. Szeptember 9-én kora reggel 5 óra 20 perckor kezdték a gyalogsági támadást. Hatalmas tűzérési erővel és repülőgéptámadással indították a magyarok a harmadik uriv-sztorozsevojei hídfőcsatát. A kecskeméti 7/1. zászlóaljat a támadás első lépcsőjében vetették be. A zászlóalj hét óra előtt egy lejtős terepen indult rohamra Uriv északi része felé. Szórványos tűzérési és aknavetőtűzben, csekély veszteséggel jutott át a településen. Rövidesen csapataink túl voltak az első ellenséges vonalon, majd két óra múlva a 7/1. Szávits-zászlóalj már 500 méterre közelítette meg a keletre lévő 189. sz. magassági pontot. Mindkét fél jelentős veszteséget szenvedett.

A kecskeméti katonák rendkívül hősiességgel küzdöttek, de igazán jelentős területet nem tudtak birtokba venni. Viszont az elfoglalt terepszakaszon beásták magukat és kiépítették a futóárkokat is. A kecskeméti a heves és véres támadások során

Szakonyi István őrzetű és rajja: Kaszab Lajos, Nyúl Mihály őrzetűk, Vajda István, Mátyus Gábor, Kátai Mihály, Merász Béla, Berente István, Trizs Sándor, Vizi Mihály, Damásdi Ambrus, Juhász Antal, Sas Lajos és Vigh László gyalogosok, 1942. december 18. Ők a 7/1. zászlóalj katonái voltak

csak 1-2 km-t haladtak előre. Ahol megálltak akkor, ott maradt meg a téli arcvonal. Kezdehették kiépíteni a védelmi állásaikat. A 7. gyalogezred Uriv és Korotojak között volt elhelyezkedve az ellenséggel szemben. Urivnál a Zrínyi-bakák állásai csak 300 méterre voltak a szovjet arcvonaltól.

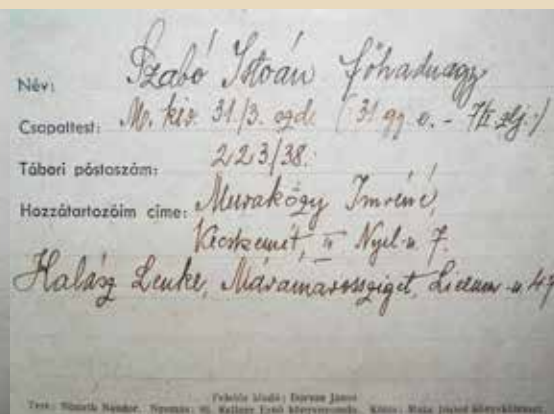
Tormácssy-Szávits Sándor alezredes, a 7/1. kecskeméti zászlóalj parancsnoka később így emlékezett azokra a nehéz harcokra: „Szeptember 9-én a tisztjeim, valamint a legénységem, tehát az egész zászlóalj kimagaslóan, odaadón, féltelmet nem ismervé, bátran és vitézül harcolt. Elvemül szolgált: becsületes harcok teljesítmény a katonai feladatok keretein belül, minél kevesebb véráldozattal.”

A szovjeteknek elől egy gyenge vonaluk húzódtott, amely mögött azonban még két arcvonaluk helyezkedett el, amit a magyar csapatok nem tudtak áttörni. Az 1942.

szeptember 10-től 1943. január 12-ig tartó periódust a hadtörténelem „hadműveleti szünetnek” nevezi.

A Zrínyi-ezred veszteségei 1942. június 28. és szeptember 16. közt / hósi halott, eltűnt, hadifogságba esett, sebesült/ 1883 fő, ezen belül a kecskeméti 7/1. zászlóalj veszteségei: elesett 83, eltűnt 14, sebesült 186, összes veszteség 283 fő. A kecskeméti hadosztálynál 1942 októberéig jelentett veszteségek: halott 38 tiszt, 490 legénységi állományú, sebesült 77 tiszt, 1776 altiszt és legénységi illetőségű katona. Hósi halált haltak: Pozsgay György és Ambrus Béla századosok, Leányfalussy Károly hadnagy. Sebesült: Király Lajos őrnagy, Duska László százados, Hegedűs és Tornóssy főhadnagys, Babos hadnagy és mások.

A harcokban tanúsított bátorságukért és hősiességükért a 13. hadosztálynál 172 Kis Ezüst- és 235 Bronz Vitézségi Érmét, 1

Honvéd zsebnaptár tulajdonosának adatai

Magyar Érdemrend tisztí keresztet, 10 Magyar Érdemrend lovagkeresztet, 87 Magyar Koronás Bronz- és Ezüstérmét, valamint 2 német Vaskeresztet adományoztak azokban a napokban!

A kecskeméti 7. gyalogezred védelmi állása ellen szeptember 27–28-án, október 21-én, november 2-án és 6–7-én indítottak a szovjet erők kisebb-nagyobb vállalkozást, betörést az állásukba. A 7. gyalogezred szintén végzett felderítést és vállalkozást az ellenség területén, s mintegy 140 foglyot is ejtettek. A 2. magyar hadsereg a Don menti véres ütközetek során több mint 26.000 fős veszteséget szenvedett.

Grassy József vezérőrnagy, a 13. / kecskeméti/ hadosztály parancsnoka több alkalommal is levélben tudósította a város vezetőit: Kiss Endre /1886–?/ főispánt és Liszka Béla /1895–1978/ polgármestert a harctéren történt véres eseményekről. „Bent vagyunk a harcokban. Veszteségeink is vannak, elég szép számmal...Szeptember 9-én a Don-kanyar elfoglalására lettünk bevetve, hatalmas tüzési és repülőbombázás előkészítés után.

A kecskeméti zászlóaljak előrenyomultak...Irtózatossá váltak...38 tisztt és 400 legénységi állományú katona halt meg, hét tisztt és 390 honvéd pedig eltűnt. A sebesültek száma majd kétezer. Nem is akarom folytatni, annyira szomorú...A jó Isten őrökön fölöttünk és környékén meg a legjobb magyar hadosztályon...Hosszú, hosszú százméteres árkokban vagyunk, melyek egész labirintust képeznek. De szükség van rá, mert az egész magyar hadsereg legkellemetlenebb pontján vagyunk, ahol nem múlik el öt perc, hogy puska ne szóljon.” Ezek a levélrészletek is tanúsítják a hadosztályparancsnok hangulatát, félelmét és hadosztály harcászati nehézségeit.

Kecskeméti katonák hőstetteinek méltatása

A Kecskeméti Közlöny 1943. december 4-ei száma közölte, hogy egy füzet jelent meg Honvédjaink harca a Don partján címmel. A kiadvány a kecskeméti katonák hőstetteinek jelentős teret szentelt, főleg az Uriv és környékén történt ütközeteket taglalja. „Urivot a kecskeméti páratlanul lendületes támadással két óra alatt foglalták el, ami örökké ékes bizonyossága marad a magyar küzdeni tudásnak.”

A hadsereg-parancsnokság még október végén elrendelte, hogy a lövészállást teletettesse szállítsák hátrább az arcvonalból. A magyar egységek állománya a kevés rendelkezésre álló idő, illetve az esős, csapadékos időjárás miatt nem tudta megfelelően kiépíteni a hátsó védőállásait. December 31-én megemlékezett a 13. hadosztály védelmi állásait vitéz Heszlényi József /1890–1945/ altábornagy, a IV. hadtest parancsnoka. A kifogásait helyben közölte a parancsnoki állománnyal. 1942. december végén a magyar arcvonalon átcsoportosításokat hajtottak végre. A kecskeméti gyalogezred védőállása Korotojknál közvetlenül a Don folyó mellett volt. Kiterjedése a 7/II. és a 7/III. zászlóaljjal 10 km.

A 7/I. zászlóaljat 1942 karácsonya előtt az arcvonalból felváltották és Ternovojebe helyezték az ott már meglévő bunkerekbe azzal a céllal, hogy vasúton hazaszállítják. Addig viszont hadtesttartalékot képeztek. A 7. ezrednek a 13. huszárszázad lett átmenetileg a tartaléka. A kecskeméti hadosztály 17 km széles védőkörletét 4 zászlóalj és egy század tartotta megszállva.

A zászlóaljak akkor csak 80%-os felkészültségűek voltak. 1943. január elején

Tormássi-Szövits Sándor a kecskeméti helyőrség parancsnoka, a Magyar Királyi Zrínyi Miklós 7. Honvéd Gyalogezred ezredparancsnoka

a védőállásban fagyoskodó alegységek minden éjjel raj vagy szakasz erővel felderítéseket hajtottak végre. Január 12-én a kecskeméti 7. gyalogezred létszáma: 100 tisztt és 3633 főnyi legénység, ebből a 7/I. zászlóaljt: 17 tisztt, 647 altisztt és katona. A zászlóalj fegyverzete: 9 golyószóró, 15 géppuska, 6 gránátvető, 4 páncéltörő ágyú és 4 aknavető.

A doni áttörés 1943. január 12-én

A szovjet felderítés élénken figyelte a magyar csapatok mozgását: alegységek váltása, utánpótlási gondok és a nagy hideg okozta problémák. A szemben álló szovjet csapatok alaposan felkészültek a téli támadásra. A Voronyezsi Front alakulatai, mínusz 35 fokos hidegben, erős tüzési

tűzcsapást követően 1943. január 12-én 10.30-kor az urivi hídfőből támadást indítottak a magyar állások ellen. Aznap a 7. könnyű hadosztályt érte a támadás. A hídfőben egész nap harcok folytak. A támadók jelentős veszteséssel haladtak előre. A harckocsikkal megerősített gyalogságuk offenzívája eredményes volt, áttörték az urivi hídfőt, több egységük behatolt a magyarok állásaiba és tért nyert.

Az ellenség másnap három lövészhadosztállyal már a kecskeméti hadosztály jobb szárnyát törte át. A 13. hadosztály a két oldalról ránehezülő nyomásnak nem tudott ellenállni. Halált megvető bátorsággal, erős akaratú tartották állásaikat, amíg lehetett. Szívósan védekezve, január közepén megkezdtek a visszavonulást. Több esetben próbálkoztak megállítani a szovjetek lendületét, de eredménytelenül. A magyar hadsereg-parancsnokság elrendelte a váltás miatt hátravont tartalékok bevetését is. A Zrínyi-bakák I. zászlóalját január 13-án ellenlökés céljából a veszélyeztetett térségben harcba vetették.

A kecskeméti első zászlóalj egyik századparancsnoka, vitéz Kovács Andor főhadnagy emlékezete szerint az arcvonaluk ellen négy szovjet harckocsi támadott gyalogsági erők nélkül. Kovács főhadnagy a zászlóalj megmaradt fél állományával sikeresen levált a szovjetekről és hőiesen védekezve megkezdte a visszavonulást. Az egyik faluban németekkel találkozott, azok ellátási létszámba vették őket.

Hősies kitörés a környűrből óriási veszteségekkel

A szovjet erők a 13. kecskeméti hadosztály védőállásban és visszavonulásban lévő alakulatait /7. és a 31. gyalogezred/ hevesen támadták. Ezért hátráltak Osztrogozsszk irányába, ahol a magyar és a német egységek körkörös védelemre rendezkedtek be. Különböző harccsoportokat hoztak létre a megmaradt csapatrészekből.

Az egyik zászlóaljszintű harccsoport /létszáma 630 fő/ parancsnoka Duska László /1912–1987/ százados volt. A következő buzdító beszédet intézte a katonáihoz: „Fiúk! A mi ezredünk Zrínyi Miklós nevét viseli. Tudjátok, hogy ez a név kötelez. Akkor lesztek méltó unokái a szigetvári hőseknek, ha megmutjátok, hogy ti vagytok az osztrogozsszki hősök!”

Honvéd konzervet fogyaszt 1942 őszén

A Duska-harccsoport önfeláldozóan és hőiesen küzdött a következő napokban, pedig a veszteségei növekedtek. A szovjetek január 18-án bekerítették az Osztrogozsszkban lévő magyar és német egységeket, akik addig védekeztek, amíg lehetett. A védők nélkülözések árán, dacolva a rettenetes hideggel még két napig állták a szovjet nyomást. Lőszerhiány és egyéb gondok miatt óriási elszántsággal, de szervezeten, január 20-án hajnalban kitörték a védelmi környűrből. Utolsó lépcsőként a németek után hagyták el a bekerített várost, délnyugat irányban, az Alexejev-kába vezető vasúti töltés mentén.

A véres és rettenetes erejű kitörés során a kecskeméti hadosztály addig még megmaradt anyagát csaknem teljesen elvesztette, miközben utolsó lőszerét is felhasználta. Nagyon sokan hősi halált haláltak, megsebesültek a kitörés alkalmával. A 150 km-es kitörési menet után érték csak el teljesen leharcolva és megfogyatkozva a saját arcvonalukat. Nyugat felé menekültek, és végül az Oszkol völgyébe elrendelt gyülekezőhelyre vonultak, majd pedig sok-sok viszontagság után a hadsereg-parancsnokság által elrendelt újjászervezési körletbe vonultak, ahol állományba vették őket. A hadosztály töredékei Csernyic községben három hetet pihenhettek. Lehetőségük volt a szerelvények és anyagok javítására és a kiképzés újrakezdésére.

A magyar alakulatok a véres ütközetek, a halogató harcok és az állásuk feladása után, valamint a visszavonulások során igenis megállták a helyüket. Sehol nem

futottak meg gyáván! A hideg időben, az egyenlőtlen küzdelemben is helyálltak. A hazájuktól mintegy 2.500 km-re, távol a szülőföldjüktől, számukra idegen érdekeket küldtek harcba a magyar honvédek.

A már idézett Kecskeméti Közlöny 1943. december 4-ei számában olvasható méltatás a híros városi katonákról: „Olyan hőstettek születtek, melyeknél különben a történelem nemigen tud felmutatni. A csatát elvesztette a honvéd, de a becsületét nem!”

Véres veszteségek

A véres harcok és a kitörés során a kecskeméti óriási veszteségeket szenvedtek el élőerőben és hadtechnikában egyaránt. A hadosztály vesztesége több mint 60%-os volt. A megmaradt létszáma február 10-én: 4800 fő. A 7. gyalogezred az 1943. február 10-én, a gyülekezőhelyen készített jelenése szerint a megmaradt állománya csak: 43 tiszts és 606 fő legénység.

A 7. gyalogezred története című könyvet lapozgatva az alábbi halotti veszteség található: kecskeméti gyalogezred összesen 47 tiszts, 892 főnyi legénységi állományú, ebből az I. zászlóalj halottai: 183 katona. A valós veszteségek ettől ténylegesen nagyobbak voltak. Sajnos a veszteségi adatok – hősi halott, eltűnt, hadifogságba esett, megfagyott, megszökött, sebesült, sebesülésébe később belehalt – kimutatások hiányosak vagy elvesztek. Ami részben érthető is, hiszen a kecskeméti magasabb egység és alárendeltjei egy kegyetlen, véres háborúban vesztésként hagyták el a hadművelleti területet. A hadifogságba esett tisztek és katonák pedig, ha túléltek a fogság borzalmait, csak évek, évtized múlva térhettek haza szeretteikhez.

A kecskeméti hadosztály-parancsnok értékelése

Grassy tábornokot 1942. november 16-án hazarendelték és más beosztásba helyezték. A 13. hadosztály parancsnokává kinevezték Hollósy-Kuthy László /1896–1979/ vezérőrnagyot. 1943. február 7-én jelentést terjesztett fel a Honvéd Vezérkarnak. A jelentésében olvasható: „Nyugodt lelkiismerettel merem állítani, hogy a hadosztály megtette kötelességét, egy tapodtat sem

A doni harcosok és a háborút túlélő veteránok a 70. évfordulón rendezett városközi megemlékezésen, 2013-ban: Balla János, Simon Balázs, dr. Bibó Zoltán, Podhorszky Béla, vitéz dr. Kovács Andor, nemes Hegedűs Ferenc és Szeverényi István

13. tábori tüzérszálló csapatzászlója (Kecskeméti Katona József Múzeum)

hátrált parancs nélkül és fegyverzetét csak szállítási egység hiányában megsemmisítve hagyta hátra... Visszavételünket Osztrogozsszka a borzalmas hideg befolyásolta, ami az embereket letörte, a tiszték józan essét vette. A visszamaradottak megfagytak a rajvonalban. Osztrogozsszka való bejutás tényének erős erkölcsi hatása volt, a csapat hamarosan magára lett, megnyugodott, mert ott lehetett melegedni..."

A hazatérés a doni pokolból

A németek akarata ellenére Horthy Miklós kormányzó elrendelte, hogy a magyar csapatokat szállítsák haza a gyülekező helyekről. A csapattörédek Korosztény vasútállomáson rakodtak be április közepén, s a hó végén Zsitomír – Tarnopol – Lavocsni – Volóc –

Munkács – Nyíregyháza – Szolnok – Kecskemét – Kiskunfélegyháza – Szeged útvonalon szállították haza a 13. hadosztályt. Szegeden egészségügyi megfigyelés alatt tartották őket. Onnan több mint három hét múlva, szintén vonattal érkeztek a hős városba.

A háborúból megtért hősök ünnepélyes fogadtatása

A várva várt nap is elérkezett végre a katonák és hozzátartozóik számára, ugyanis a hazatérőket katonai, egyházi és polgári vezetők fogadták május 22-én, délután 4 óra 10 perckor érkező vonatnál a Nagyalomáson. Az ezredzenekar a Zrínyi-indulót intonálta. A fogadáson a város lakosságából több mint 10 ezer fő volt jelen.

A Honvéd Vezérkar főnöke, vitéz Szombathelyi Ferenc /1887–1946/ vezérezredes ünnepi beszédében méltatta a kecskeméti katonák bátorságát és hősiességét: „A legnagyobb teljesítmény a téli csatában volt, amikor elhagyatva, áttörve, éhesen lerongyolódva az erőitek végén ott álltatok körülvéve az ellenségtől, és mint kősziklák a háborgó tengerben, úgy tartottátok fel az orosz rohamokat és vertétek vissza mindaddig, amíg kitörtetek...”

Dicsőség a hősöknek

A kormányzó, a Szovjetunió elleni hadjárat során tanúsított hősiességért zászlószalagot adományozott a kecskeméti „Zrínyi Miklós” 7. Honvéd Gyalogezred csapatzászlójára. Mindez olvasható a Honvédségi Közlöny 1943. évi szám 1108. oldalán:

„Emlékeztül a szovjet elleni harcokban végrehajtott kimagasló és vitéz magatartására, a m. kir. 7. honvéd gyalogezrednek a csapatzászló szalagomat adományozom. Kelt Gödöllőn, 1943. évi augusztus hó 5. napján Horthy s. k.” A zászlószalag felirata: vitéz Horthy Miklós. A Hazáért mindhalálig! A zászló jelenlegi helye ismeretlen.

1943. szeptember 8-án ünnepélyes állománygyűlésen tűzte fel a szalagot az ezredzászlóra Plathy Pál /1891–1977/ altábornagy, az V. hadtest parancsnoka. A tábornok méltatta a kecskeméti harcokban tanúsított hősiességét és bátorságát, majd kiemelte: „Az ezred és a zászló mindig élni fog!”

Kenyeres Dénes

Felhasznált irodalom:

- Babucs Zoltán – Maruzs Roland – Szabó Péter: Légy győzelmek tanúja. A m. kir. Zrínyi Miklós 7. honvéd gyalogezred a második világháborúban. Püldo Kiadó, 2008.
- Gosztönyi Péter: A Magyar Honvédség a II. világháborúban. Európai Kiadó, Budapest, 1992.
- Holósy-Kuthy László: Élményeim a II. világháború alatt 1939–1945. Székesfehérvár, 1992.
- Kenyeres Dénes: Kecskemét helyőrség története. Kecskemét, 2004.
- Szabó Pál: Életutam. Kecskemét, 2009.
- Szabó Péter: Don-kanyar. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1994.
- Tolnai Világlapja, Kecskeméti Lapok, Kecskeméti Közlöny korabeli számai

MÉLYSÉGESEN MÉLYEN

80 éve, 1943. január 4-én Gyulán született Ladics Tamás, a kecskeméti Kodály Iskola zenetanára. Szülei harmadik gyermekeként látta meg a napvilágot, édesapja, dr. Ladics Tamás Békésen volt körzeti orvos, a Békési Szülőotthon alapítója. Általános iskolai és hangszeres tanulmányait a vihaszarki településen végezte. Kedves emléke volt a Békési Evangélikus Gyülekezetben végzett kántori szolgálata. Édesapja korai elvesztése után, 1958-tól Budapesten tanult tovább, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola zongora szakára nyert felvételt. 1962-ben Szegeden a Zeneiskolai Tanárképzőben, a Zeneművészeti Szakiskolában folytatta tanulmányait, ahol 1965-ben kapta kézhez zongora–szolfézs szakos tanári diplomáját.

Leendő feleségével tudomásuk volt arról, hogy Kecskeméten van egy különleges iskola, ahol hangszeroktatás is folyik. Így állást keresve a híres városba jöttek, a Kodály Zoltán Ének-Zenei Általános Iskola és Gimnáziumba, ahol Nemesszeghy Lajosné Szentkirályi Márta igazgatónő ígéretet tett arra, hogy mindkettőjüket fogadja. Az ígéret valósággá vált: Ladics Tamás 1965-től 2007-ig, haláláig a Kodály Iskola zongoratanára, korrepetitora volt. A 42 Kecskeméten töltött év alatt tanári munkáját felelősségteljesen, szeretettel végezte, számos tanítványa választotta élethivatásul a zenei pályát.

A fuvola szakos tanulókat évtizedeken át ő kísérte zongorán a szerepléseken, hangversenyeken. Szvoren András Jeney-díjas fuvaltanár így emlékezett meg róla: „2000-ben, amikor Kecskemétre érkeztem,

ő volt az első ember, aki a szárnyai alá vett, mindenféle jó tanáccsal ellátott. Barátjául fogadott, és ez a barátság az együtt töltött évek alatt fokozatosan erősödött. Ő eléggé zárkózott ember volt, ugyanakkor mélységesen mélyen ismerte a zenét, óriási lemezgyűjteménye kapcsán operákról, zongoraművekről mindig jókat tudtunk beszélgetni.”

1966-ban kötött házasságot volt évfolyamtársával, Falusi Erzsébettel. Házasságukból két gyermek született, 1970-ben Monika és 1978-ban Tamás. Tanári állása mellett több mint harminc éven keresztül a Városházán esküvők és névadóünnepségek orgonistája volt. 1993-tól óraadó tanárként a Károli Gáspár Református Egyetem Nagykőrösi Tanítóképző Főiskolai Karán is oktatott, a kántorképzésben részt vevő hallgatókat tanította nagy odaadással.

LADICS TAMÁS

Ladics Tamás életének 65. évében, hosszú, súlyos betegség után, 2007. augusztus 24-én hunyt el. Néhány nappal később a kecskeméti evangélikus templomban megtartott búcsúztatásán Alföldyné Dobozi Eszter, a Kodály Iskola igazgatónője többek között ezekkel a gondolatokkal méltatta:

Több mint harminc éven keresztül esküvők és névadóünnepségek orgonistája volt

EN ISMERTE A ZENÉT

Feleségével és két gyermekükkel az 1980-as évek elején

Unokájával

„Ladics Tamás nem készületlenül szólította el ebből a földi létből. Készült az utolsó útra. Tudhatjuk abból, hogyan elrendezte földi dolgait. Ahogyan gondoskodni igyekezett, életidején túli időkre is, családja tagjairól. Készülődése azonban – hisszük – nem az innen elkívánczó emberé volt, hiszen

a legvégsőig ragaszkodott munkájához, feladataihoz. Bennünk, akik a munkatársai lehettünk, talán az a kép marad meg róla legélesebben, ahogyan – kissé megtörten, megfogvatkozva bár – de még mindig a szép és vonzó megjelenésű férfi tartásával, kellő elszántsággal és felelősségtől hajtva lépked

az iskola parkolójától a kapuig, föl-föl a második emeleti zeneszobába, ahol a tanítványai várnak rá. [...] A gyerekek szerették őt, mert bölcs volt és türelmes. Vannak, akik úgy emlékeznek rá, ő mutatta meg nekik először a zene szépségét.”

Varga Géza

A fuvola szakos tanulókat évtizedeken át kísérte zongorán

Nagykőrösön is oktatott – kollégái, tanítványai nagy-nagy szeretettel vették körül

A FONÓ KRÓNIKÁSA

ABONYI LAJOS

„Remek egy város volt ez a Kecskemét, szívemnek még most is oly boldog elteltiségével gondolok vissza reá, hogy nem is tudom másként elképzelni, minthogy itt mindig süt a nap, örökké a verőfény ragyogja be.”
(Abonyi Lajos)

rajzok, festmények voltak, melyeket nekem Jókai a Nap-utcán, a Gyenes-házban levő szobájában mutogatott meg. Az ecsetekre, a festékes ládákra nyitva maradt a szájam. A rajz-könyvecskékre pedig, a melyekben kecskeméti ismeretes bátyámuramok, Jósika regényeinek: Abafinak, utolsó Báthorynak alakjai pompáztak, kimeredt a szemem... És megtelt a szívem egy irtóztató nagy, emész-tő vágygyal. Vajha én is tudnék valaha ily szép, ily gyönyörű képeket rajzolni.”

1845-ben apja Pestre vitte, ahol retorikát és poétikát hallgatott az akkor nagy híré lutheránus főiskolán. Már ekkor élt-halt az irodalomért. Jeles íróink közül többel megismerkedett, leste-várta újabb műveiket. A Pestre került Jókait is felkereste, s a tőle kért verset szavalta az évzárón.

1848-ban visszatért Kecskemétre, a református kollégiumban folytatta tanulmányait. Közben diáktársaiból egész kis akadémiát szervezett, Korány címmel egy kézzel írott lapocskát is szerkesztettek. A márciusi napok azonban szétszórták a tanulóifjúságot. Ő is hazament Abonyba, de a szabadságharc hamarosan fegyverbe szólította, és mozgó nemzetőrként vett részt abban. A nemzetőrség feloszlása után Abonyban és Tiszasülyön, apja zálogos birtokán tartózkodott.

A szabadságharc bukása után ismét Pestre ment, ahol jogot hallgatott. Oklevelét 1852-ben vette át, ezt követően Abonyban gazdálkodott, emellett irodalommal foglalkozott. 1867-től a Kisfaludy Társaság, 1876-tól a Petőfi Társaság tagja volt.

Eseménytelen életének, mely látszatra semmiben sem különbözött sok ezer középbirtokosétól, három fókusza volt: Abony, a népköltészet és a színház. Gyermekekori élményei a palócsághoz fűzték, de legjobban az Alföld nőtt a szívéhez, hiszen több mint félszázadon át élt a Pest megyei Abonyban mint a nagyközség népszerű „Márton tekintetes ura” (valódi neve Márton Ferenc volt). Patriarkális megyei kisúrként élt – és mégis

125 éve, 1898. április 28-án hunyt el Abonyi Lajos író, földbirtokos. 1833. január 9-én született. A gimnázium alsó négy osztályát Kecskeméten végezte. Itt látott először színelőadást és itt ismerkedett meg Jókai Mórral is. Jókai új világot teremtett a „híros városban”, eszmélő gyermekként Abonyi Lajos mohón szívta magába ennek levegőjét. Ő is szavalt, műkedvelőst játszott, mint Jókai.

A nagy író révén ismerkedett meg a vándor-színészként Kecskemétre vetődő Petőfivel, és rajzolni is tanult tőle. „A mit én – írta

később a visszaemlékezésében – legfőképpen megbámultam: a mi az én figyelmemet legjobban megragadta, azok ama gyönyörű

Abonyi Lajos családi háza Abonyban (Túry Gyula rajza)

másként. Osztálya átlagán túlemelte vágya a parasztság megismerésére és megértésére. Rajongott a népköltészetért, gyűjtött is belőle a Kisfaludy Társaság megbízásából, neki köszönhetjük a Kodály Hány Jánosából elhíresült Sej, Nagybonyban csak két torony látszik kezdetű szép dal lejegyzését. A folklór szeretete és bizonyos drámai látásmód vitte a színházhoz, számos népszínművet írt a hatvanas évek végétől kezdve egészen haláláig. Maradandó értékű alkotása az 1872-ben írt A betyár kendője, amelyben a kecskeméti Ónodi Kulcsár-Nagy Andrásné házát és lakóit is megjelenítette a színpadon. Számos elbeszélést és regényt is írt. Írói ars poeticáját egyik regényhőse szájába adja: *„Népéletünket, sajátságainkat, szokásainkat eredeti alakjaikkal, azokat a mosolygó jeleneteket, melyeket a civilizáció lassanként elnyel, kiszorít, szeretném én megörökíteni sajátságos eredetiségökben, de úgy, hogy még századok múlva is megérezzék azokról az alakokról, a tájról, a légről, a legkisebb részletről, hogy az mind a mi népünk világa”*.

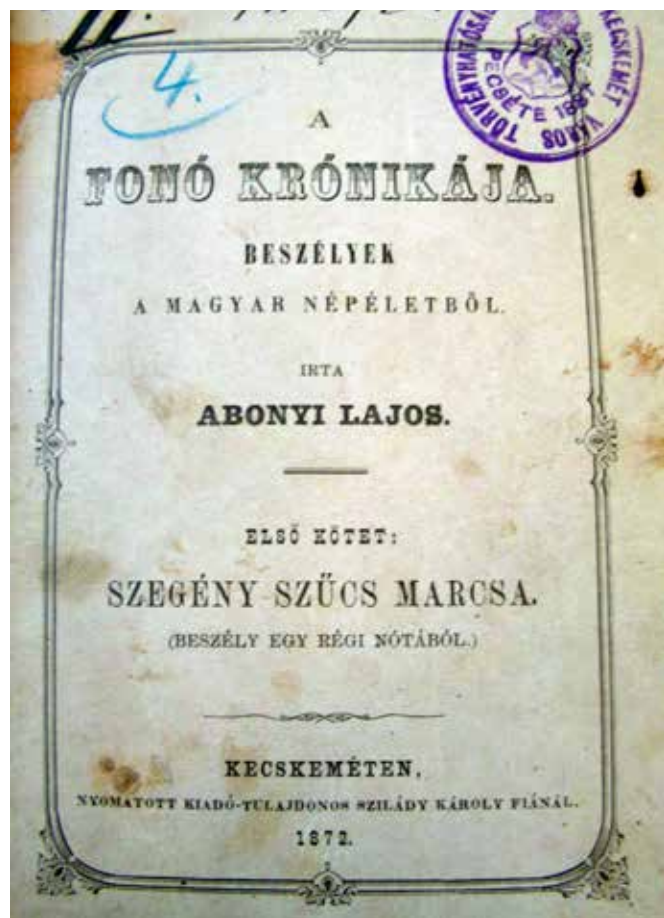
A múlt század utolsó éveiben és a századfordulón az alföldi népélet idillikus hangú, patriarkális szemléletű ábrázolójaként az egyik legolvasottabb író volt. Háromkötetes elbeszélés-gyűjtemé-

Abonyi Lajos (Túry Gyula festménye)

Abonyi Lajos fiatalkori arcképe

Abonyi Lajos író, földbirtokos Kecskeméten megjelent műve

Jókai tanítványa volt

Abonyi Lajost Kecskeméten Jókai Mór tanította „pingálni”. *„Az igaz – írta Abonyi –, hogy nem vittem sokkal messzebb a füleknél és orroknál s nem mentem el egészen az olajig. Másnak bizonynyal semmit, de nekem nagyon sok gyönyörűséget okoztak ezek a gyermekkori karczolgatások; boldogító kedvteléssel s nagy boldogsággal emlékszem azokra a régi-régi napokra, mert maradt azon időből olyan szent emlékem, melyet nagy kincsért nem adnék oda. A saját, gyermekkori arczképem olajfestésben, amelyet nekem Jókai bácsi akkor emlékül festett.”*

Abonyi Lajos kecskeméti diákként (Jókai Mór festménye)

nye, A fonó krónikája 1872-ben Kecskeméten a Szilády Nyomda kiadásában jelent meg. Irodalmi levelezését fia, Márton Lajos 1911-ben a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta, 7 db azonban a kecskeméti városi könyvtárba került, napjainkban a városi levéltárban tekinthetők meg.

Az abonyi „Abonyi Lajos” Falumúzeum 1967-ben nyílt meg. A gyűjtemény a 22 ezer holdas alföldi település megszűnőfélben lévő tanyás gazdálkodásának eszközeit, valamint a paraszti világhoz kapcsolódó, de fogyatkozó, eltűnőben lévő kismesterségek használati tárgyait mutatja be. Aki ellátogat a múzeumba, még a híres-neves nagybonyi két torony harangszavának fültanúja is lehet.

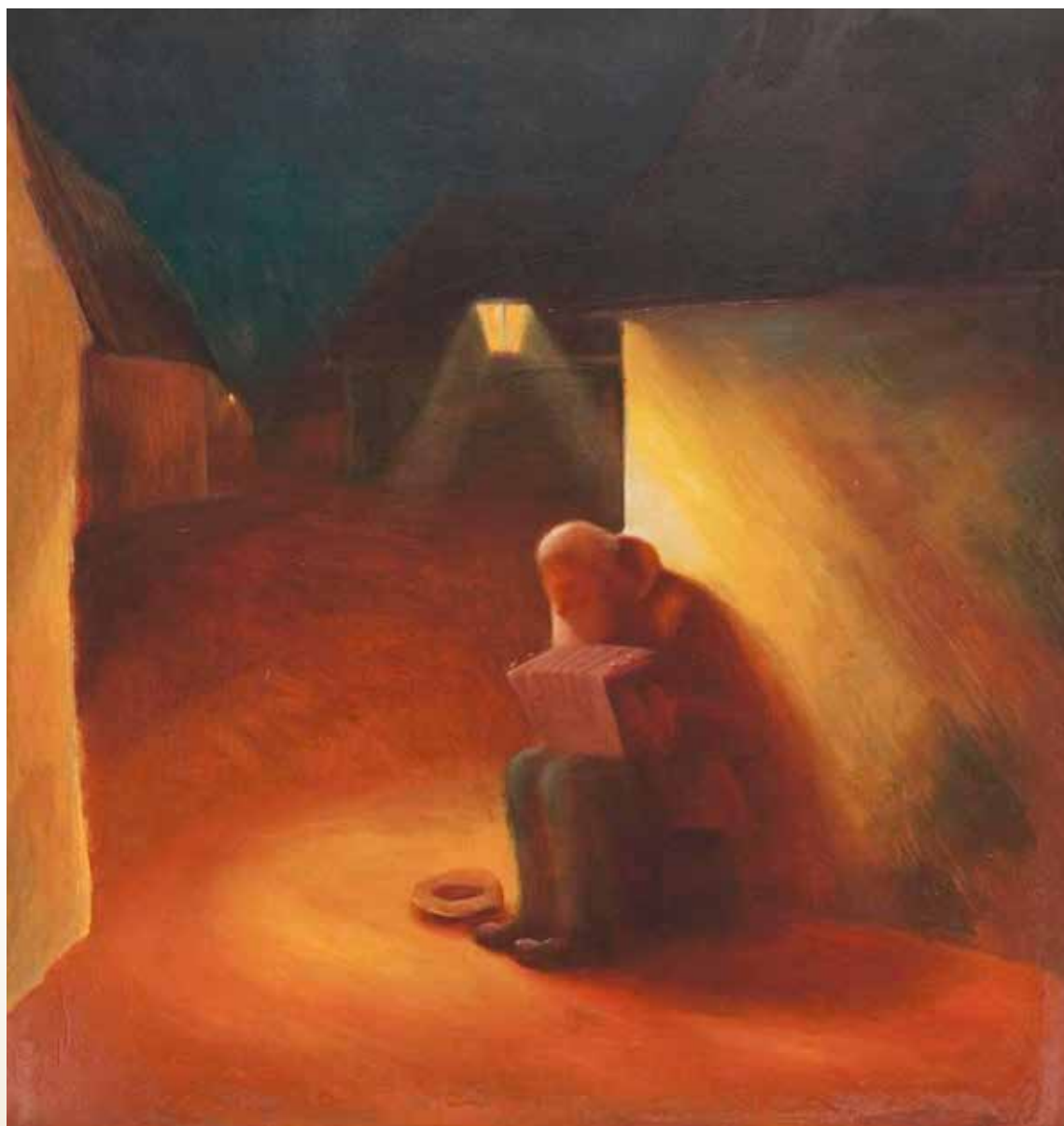
Varga Géza

(Források: *Borovszky: Magyarország vármegyéi és városai
*Digitális Képtárház *Fővárosi Lapok, 1894 *Győre János: Abonyi Lajos pályája *Katona József Könyvtár *Kecskeméti Életrajzi Lexikon
*Vasárnapi Ujság, 1909, 1910)

„NEM NÉZHETTEM, HOGY A MŰVÉSZTELEP TAGJAI

125 éve, 1898. április 12-én született Podlipny Gyula festő, grafikus, művésztanár. Cseh, magyar és szlovák ősökkel egyaránt rendelkező munkáscsalád hatodik gyermekeként Pozsonyban látta meg a napvilágot. Nehéz gyermekkorra volt. Öt és fél éves korában egy vasúti balesetben elvesztette jobb alsókarját, pár évvel később szolgálatteljesítés közben mozdonyfűtő édesapja vasúti szerencsétlenség áldozata lett.

1912-től Budapesten élt özvegyen maradt anyjával és testvéreivel egy angyalföldi egyszobás lakásban. Tanárai korán észrevették, hogy rendkívül ügyesen bánik a ceruzával, a krétával. *„Az elemi iskolában, a gimnáziumban az átlagosnál jobban rajzolgattam, tanárain korán felfigyeltek adottságaimra, tehetségemre. Nem is tudtam pontosan, mit jelent a művészpálya, de a sokszor hallott biztató szavakra vonzani kezdett valahogy. [...] S hogy ne legyek*

Harmonikás

GY ÉHEZZENEK”

PODLIPNY GYULA

édesanyám terhére, újságot árultam, küldöncösködtem, hordárkodtam s az égvilágon mindenféle munkát elvállaltam. Közben hetente háromszor eljártam Vesztróczy Manó esti kurzusára, egy év múltán felvételre jelentkeztem a Képzőművészeti Főiskolán” – emlékezett vissza később indulására.

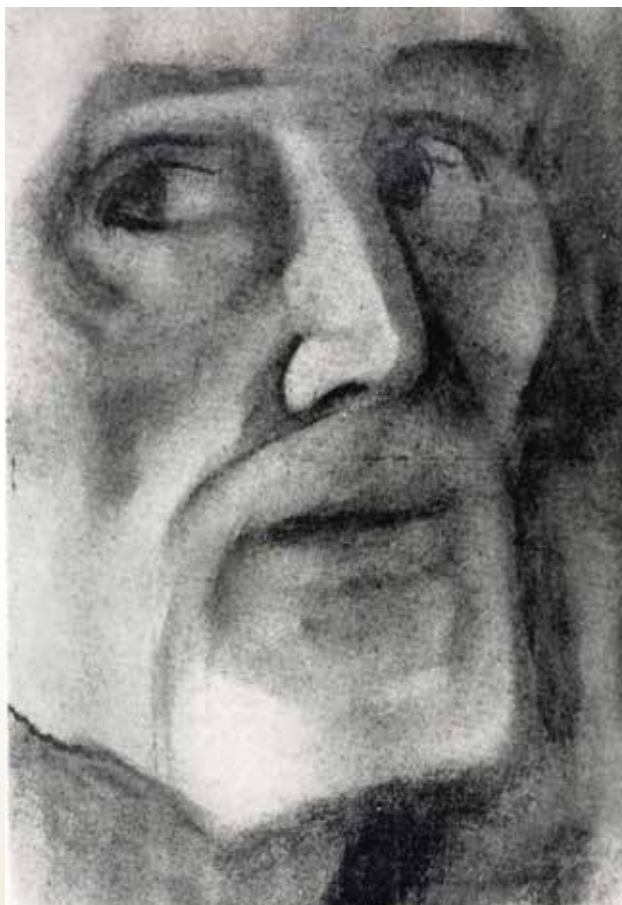
Vizsgálja sikerült és 1917-ben Réti István tanítványa lett. Az első év után 500 korona ösztöndíjat kapott, ennek köszönhetően

A két vak

Podlipny Gyula: Ünarckép

Podlipny Gyula: Ünarckép

részt vehetett 1918-ban a nagybányai művésztelep nyári táborán. Ezt követően a fővárosban aktív szerepet vállalt az abban az időben megerősödő szakszervezeti mozgalomban. A Kecskeméti Művésztelep-re Uitz Béla kérésére már mint a Fiatal Művészek Szindikátusának titkára jött le 1919 júniusában „rendet teremteni”, s egészen a román hadsereg augusztusi bevonulása utáni napokig maradt. Alkotni nemigen volt lehetősége, ehelyett a telep fenntartásának problémáit próbálta Iványival közösen megoldani. 1978-ban, egy, a 80. születésnapja kapcsán készített interjúban így idézte vissza életének ezt az időszakát: „Nagy volt a társadalmi elfoglaltságom, festéssel, grafikával nemigen tudtam abban az időben foglalkozni. Kecskemétre is gyakorta le kellett mennem... Szolnoknál akkor már nagyon nehezen tartotta magát a vörös hadsereg, s a kecskeméti kereskedők zárolták élelmiszerkészleteiket, A művésztelep tagjai heteken át nem jutottak rendes ételhez. Már a művésztelep igazgatójának, Iványi-Grünwald Bélának a kamrájából is mindent megettünk. Grízünk szerencsére még maradt, s füveket gyűjtöttünk, gyümölcsöt szedtünk, éjszakánként zsákokkal kimentünk a krumplicöldekre, s gyűjtöttünk a fészkek alól egy kevéske burgonyát. Nehezebbé vált a helyzetünk, amikor Héjjasék kihirdették a városban a statáriumot. Iványi-Grünwald meg is

Podlipny Gyula: Önarckép

kért, hogy ne járjunk ki a művésztelepről, mert az ellenforradalmárok, ha elkapnak valakit a mezőn vagy a szőlőkben, helyben kivégezik. Meghúzódtunk néhány napig, de nem nézhettem, hogy a művésztelep tagjai éhezzenek. Éjszakánként egyedül mentem át a szomszédos szőlőbe gyümölcsöt szedni. Nagyon vigyáztam, mégis elkapott egyszer a csősz. Elszaladtam, de reggel megjelentek a művésztelepen a különítményesek. Sorba állítottak, s a csősz vizsgálódva elhaladt előttünk. A félkezem mentett meg. Gondolom, nem hitte el, hogy egy félkezű ifjú dézsmálta meg éjszakánként a féltve őrzött gyümölcsöt... A megváltást számunkra a román hadsereg bevonulása jelentette.”

Ezt követően visszatért Budapestre, ám mivel a mindennapos izgalmak rendkívül megviselték, súlyos idegkimerültséget kórházban kellett kezelni. Felépülése után főiskolai tanulmányait befejezte, oklevelét 1924-ben vette át. Két évvel később, 1926-

ban véglegesen Temesváron telepedett le. A Barabás Miklós Céh alapító tagjaként 1930-ban részt vett az erdélyi művésztömörülés első kolozsvári kiállításán. Művészpédagógiai munkássága jelentős: előbb magániskolát alapított, majd a Kolozsvárról Temesvárra költözött Képzőművészeti Iskola tanára lett. Járatos volt az alkalmazott grafikában is: 1930-tól mint a temesvári mozgóképszínházak

Pásztorok

Szerzetes

Parasztfej

Üregasszony

tervezője filmplakátokat készített. A Bánsági Múzeum 1974-ben műveinek gyűjteményes kiállítását szervezte meg. 1991. január 15-én hunyt el.

Podlipny Gyula közel hét évtizeden át tartó művészi pályáját a szociális érzékenység jellemezte: az élet elesettjei, kiszolgáltatottjai, a nehéz munkát végzők világában találta meg „modell”-jeit. Koldusok, fogyatékkal élők, favágók, szénégetők, pásztorok, az élettől meggyötört szegény emberek életének jeleneteit, tárgyi környezetét, markáns arcvonásait emelte a művészet világába. Életútját, művészi törekvéseit így összegezte: „Pozsonyban, Angyalföldön és Temesváron sokfajta arcát ismertem meg az embert meghajszoló s próbára tevő nyomorúságnak. Mélyen élt bennem az élmény, amelytől nem tudtam s nem akartam megszabadulni. Már indulásomkor az emberi elesettség mérhetetlen dimenzióinak föltárását tűztem célomul. Negyedszázad alatt megrajoltam, megfestettem a társadalom periferiájára sodródott egzisztenciák – a koldusok, a világtalanok, a beesett arcú öregek, az utcalányok, a kéregető gyerekek stb. – arcképcsarnokát. A nyomortanyákról, a templomlépcsőkről, a flaszterről szedtem fel őket, s egy csöndes

Podlipny Gyula

helyen vagy a műteremben hosszasan elbeszélgettem velük. Nemcsak vonásaikat, megtört tekintetüket, fáradt gesztusaikat siettem megörökíteni, megkíséreltem belső énjük, lelkiületük, gondolatviláguk ábrázolá-

sát is. Grafikáimat, pasztelljeimet nemcsak megrendítő pillanatfelvételeknek szántam, hanem a valóság mélységeit szociográfiai pontossággal föltáró helyzetjelentéseknek, állásfoglalásra készítő társadalmi tanulmányoknak. Politikai mondanivalót sűrítettem rajzaimba. Tragikus tónusokban, a fény és árnyékhatások erős kontrasztjával rajzoltam meg az élet elesettjeit s a nyomorúságban vergődő szennyes külvárosokat. A szént, a kréport az ujjammal dörzsöltem be a kartonba, valósággal kitapintottam az árnyalatokat, s ettől képeim valóban újszerű faktúrát kaptak. A vakok, a sánták, a bénák, ha most meggondolom, azért is közel álltak a szívemhez, mert a testi fogyatékosokban sorstársaimnak éreztem őket; életművem, amely mennyiségileg is számottevő, bal kezemmel alkottam meg.”

Varga Géza

(Források: *A Kecskeméti Művésztelep első korszaka (1909–1919). Szerk.: ifj. Gyergyádesz László és Osztyényi Éva – Kecskemét, 2012 *Korunk, 1988 *Szekernyés János: Kitapintott árnyalatok – A hét, 1978 *Utunk, 1971 *Varga Imre: Egy temesvári festő jubileumára – Művészvilág, 1988)

MÚLT ÉS JELEN AZ ÉVFORDULÓK TÜKRÉBEN

125 éve, 1898. január 18-án született Farkas Lőrinc festőművész. A budapesti Képzőművészeti Főiskolán folytatott tanulmányainak befejezése után Révész Imre mellett a Kecskeméti Művésztelepen töltött hat évet. Először 1922-ben tűnt fel a Műcsarnokban és azután országos csoportos kiállításokon is szerepelt. „Könnyed, dús gondolatú piktor, aki szívesen él kecskeméti élményeiből” – méltatták egy későbbi országos

tárlaton. 1927-ben a gyulai művésztelep megszervezésére kapott megbízást. Festői naturalizmusa problémáiban közel állt az impreszionizmus formabontó, atmoszféra-érzékeltető irányához, viszont elválasztotta attól mélabúra hajlójától, magát sötét tónusokban kiélő egyénisége. Több műve a Magyar Nemzeti Galériában található. A Nemzeti Szalon alapító tagja volt.

100 éve, 1923. február 26-án született Maár András mezőgazdász, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa. Tanulmányait Keszthelyen és Budapesten folytatta. Bács-Kiskun megyébe 1953-ban került, a Hild-pusztai Állami Gazdaság főagronómusa, majd igazgatója lett. Néhány évig a Lajta-hansági Állami Gazdaságban dolgozott, azután 1963-tól a bugaci Béke Termelőszövetkezet főagronómusa volt. 1964-től

a Bács-Kiskun Megyei Tanács mezőgazdasági osztályának munkáját irányította. 1971-től – három év megszakítással – mint tanszékvezető a Kertészeti Egyetem Főiskolai Karán dolgozott, egy ideig az igazgatóhelyettesi feladatokat is ellátta. Komoly közéleti szerepet is vállalt, hosszú évekig volt a MTESZ megyei elnöke. Súlyos betegségben, 1983-ban, Kecskeméten hunyt el.

200 éve, 1823. április 8-án született Bulcsu Károly (szül. Paltsó Károly) tanár, költő, drámaíró. Előbb papnak készült, de diákkori „Ármány” című drámája miatt kizárták a teológiáról. Később jogot tanult és ügyvédi vizsgát tett. A szabadságharcban önkéntesként vett részt, ekkor vette fel a korábban csak alkalmanként használt Bulcsu nevet. 1849 után a Fáy családnál volt nevelő, majd Losoncon és Kiskunhalason

tanított. 1855-től haláláig a kecskeméti református kollégium költészettanára volt. 1859-ben papi vizsgát tett. Több lap, folyóirat és könyv közölte verseit, dolgozatait. Gyászbeszédei és sírversei a Kecskeméti Protestáns Közlönyben és a Papi Dolgozatokban jelentek meg. Költeményeire Petőfi is hatással volt. 1860-ban kiadott verseiről Arany János írt bírálatot.

25 éve, 1998. május 18-án hunyt el Felföldi László színművész.

Pályáját gyerekszínészként a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte. A Színiakadémián, Várkonyi Zoltán osztályában, 1974-ben végzett. Ezt követően a Nemzeti Színházba szerződött, majd a Népszínház, illetve a győri Kisfaludy Színház színésze lett. 1987-től 1989-ig szabadfoglalkozású színművészként Kecskeméten lépett színpadra. Szép sikert aratott

többek között a Mágnes Miskában és Eisemann Én és a kisöcsém című darabjában. Kiváló humorérzéke, kellemes hangja elsősorban vígjátékok és zenés darabok karaktereireinek eljátszására tette alkalmassá. Szinkronszerepei révén nagyobb ismertségre tett szert, mint színészként, egyedi, szép hangját több száz filmben, illetve népszerű sorozatokban lehetett hallani.

75 éve, 1948. május 28-án hunyt el Vörös Cyrill piarista matematika-

tanár. 1868. október 31-án született. Középiskoláit Sopronban, Pápán és Veszprémben végezte. Kecskeméten érettségizett, majd hittudományi tanulmányait Nyitrán, míg az egyetemet – mennyiségtan és természettan szakon – Kolozsvárott végezte. 1893-ban pappá szentelték, tanári oklevelét ugyanabban az évben, bölcséleti doktorátusát pedig a

következő évben szerezte meg. Előbb Nagykanizsán és Léván, majd 1899 és 1903 között Kecskeméten volt gimnáziumi tanár. Ezt követően Budapesten tanított. Tudományos munkássága jelentős, a Bolyai-geometriával kapcsolatos kutatásairól több könyvet is publikált. A madárrepülés elméletével és modellezésével is érdemben foglalkozott. A Szent István Akadémia tagja volt.

75 éve, 1948. május 30-án született Straszter András újságíró, fotóriporter.

Eredeti foglalkozása kohásztechnikus volt, hobbiját, a fényképezést csak 1978-tól választotta hivatásának. 15 évig a Petőfi Népe fotóriportereként, majd a rendszerváltás utáni években szabadúszó fotósként dolgozott. Emellett az alkalmazott fotográfia különböző ágaival is foglalkozott, könyvekhez, katalógusokhoz,

naptárakhoz készített fotókat. A dokumentumfotózás elkötelezett híve, a Nagybaracscai Alkotótelep állandó tagja és rendszeres kiállítója volt. 1987-ben Japánban tett egy nagyobb utazást, ottani élményei hatására attól kezdve a tájfényképezést is fontos tevékenységének tekintette. Műveivel számos csoportos és egyéni kiállításon szerepelt. 2003-ban, 54 éves korában hunyt el.

JELES MAGYAROK KECSKEMÉTI KÖTŐDÉSEI

125 éve, 1898. március 27-én született Zorkóczy Béla Kossuth-díjas gépészmérnök, egyetemi tanár, a műszaki tudományok doktora, a Gépipari Tudományos Egyesület alapító tagja. Diplomáját a Műegyetemen szerezte. Később alma materében, a mechanikai technológiai tanszéken tanított. 1934-től a Hubert és Sigmund Acél- és Fémárugyár

gyárfőnöke, azután műszaki igazgatója, majd vezérigazgatója, míg 1945 után a Magyar Gyufaipari Rt. műszaki igazgatója volt. 1949-től a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen tanított mint meghívott előadó, 1950-től pedig a mechanikai technológia tanszék tanszékvezető egyetemi tanáraként működött 1969-ig, nyugdíjazásáig. Szakterületének, a mechanikai technológiának számos ágában folytatott eredményes kutató és gyakorlati munkát. Metallográfiai, hőkezelési és hegesztéstechnikai problémákat elméletileg tisztázott, és kidolgozta a megfelelő gyakorlati eljárásokat. Kecskeméten a Neumann János Egyetem egyik épülete az ő nevét viseli, míg az egyetem GAMF Karának parkjában felállított Műszaki Történelmi Személyiségek Szoborparkja egyik alakja – Lakatos Pál Sándor Munkácsy-díjas szobrászművész alkotása – őt ábrázolja.

150 éve, 1873. május 3-án született Hevesi Sándor rendező, dramaturg, a budapesti Nemzeti Színház igazgatója. Előbb jogi és filozófiai doktorátust szerzett, és csak 1901-től dolgozott a színház világában. Kisebbségi megszakításokkal 1933-ig a Nemzeti Színházban rendezett, közel 10 évig a teátrum igazgatói feladatait is ellátta. Igazi reformot hajtott végre a

műsor, a társulat és a színjáték összes alkotóelemének gyökeres megváltoztatásával. A magyar drámairodalom érdekében kifejtett tevékenysége is nagy jelentőségű. Nem egy szellemes, újszerű rendezés fűződik nevéhez. 1928-ban a Bánk bán átdolgozására készült, ez ellen Kecskemét törvényhatósága élénken tiltakozott. 1930-ban azután a Nemzeti Színház az általa rendezett Bánk bánnal szerepelt Kecskeméten a Katona József halálának 100. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségsorozaton. Az előadásról a Kecskeméti Lapok is beszámolt, a Nemzeti Színház társulatát így méltatta: „Az együttes nemcsak Kecskemét remekének hivatott tolmácsa, de az egész ország színművészetének minden dicsőségre méltó büszkesége.” A centenáriumi rendezvények egyikén Hevesi Sándor előadást is tartott.

150 éve, 1873. március 28-án a Hargita megyei Csíkmindszenten született Nagy István festőművész. Egy módosabb székely gazdálkodó család legidősebb gyermekeként látta meg a napvilágot. Tanítói oklevelét 1892-ben Kolozsvárott szerezte, azután Homokmégyen tanított. Festészeti tanulmányait Kelety Gusztáv ösztönzésére kezdte el. A

budapesti Mintarajziskolában Székely Bertalan mellett tanult, majd Münchenben és Párizsban képezte tovább magát. 1902-es itáliai útja után visszatért szülőföldjére, Csík megyébe telepedett le és a Gyilkos-tó környékén dolgozott. 1920-ban Budapestre költözött, de ideje nagy részét az Alföldön töltötte. Koszta Józseffel Szentesen, később Kecskeméten, majd Baján tevékenykedett, ahol 1932-ben végleg le is telepedett. Ott dolgozott haláláig, 1934-ig. A modern magyar festészet realista és konstruktív szárnyának egyik legegényibb képviselője volt. Elsősorban az erdélyi havasok komor világát, az alföldi falvakat, tanyákat, a legelésző állatokat és az élet barázdálta arcú parasztokat festette meg. Mintegy 40 képe a Farkas-Glücks-gyűjteményből a Kecskeméti Múzeumba került a nyolcvanas években.

150 éve, 1873. május 29-én született Horvay János szobrász. 1889-től Bécsben tanult, később Párizsban, Olaszországban és Amerikában járt tanulmányúton. 1897-től Budapesten élt. Első gyűjteményes kiállítását a Nemzeti Szalonban rendezték meg, míg első nagyobb műve a ceglédi Kossuth-, majd a pécsi Zsolnay-szobor volt. A reformáció genfi emlékszobr-

ra kiírt nemzetközi pályázon harmadik díjat nyert és meghívást kapott a nyomban utána kiírt szűkebb pályázon való részvételre. Megfelelő módosításokkal, de fő gondolatában ezzel a tervével vett részt 1908-ban sikeresen a budapesti Kossuth-szobor pályázon – megvalósítása azonban a háború utáni időkre húzódott el. Később a „Kossuth-szobrok specialistájává” vált, húsz Kossuthot ábrázoló műve áll az ország különböző közterein. A budapestit 1928-ban leplezték le, és ugyanebben az évben állították fel alkotását New Yorkban is, ez utóbbi avatási ünnepségén népes kecskeméti küldöttség is részt vett. Több köztéri szobra is ismert, így például a Herman Ottó-emlékmű, a Gárdonyi- és a Beethoven-szobor, valamint az Orvosok Hősi Emlékműve. Keresett sírkőszobrász volt, Kecskeméten ő készítette el a Vujovich család síremlékét.

Keresse a Kecskeméti Médiacentrum nagy érdeklődéssel kísért helytörténeti kiadványát, a Hírös Históriák magazint!

A HÍRÖS HISTÓRIÁK LAPSZÁMAI MEGVÁSÁROLHATÓK KECSKEMÉTEN:

- a Kecskeméti Médiacentrumban (Szabadság tér 2.)
- a Lira Könyvesboltban (Hornyik J. krt. 2.)

- a Kóborló Könyvesboltban (Csongrádi u. 1.)
- a Piaccsarnokban, a könyvárusnál és az újságárusnál.